

Український клуб аграрного бізнесу

ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2015

Шановні друзі!

Можна з упевненістю сказати, що кожен із вас особисто відчув і пережив труднощі 2014 року. Однак незважаючи на проблеми в країні, економіці та агропромисловому секторі зокрема, аграрії зуміли продемонструвати значний виробничий та економічний потенціал. Так, у 2014 році було зібрано рекордний урожай зернових культур — 63,86 млн. тонн. Частка сільськогосподарських товарів у експорті збільшилась на 4 пункти до 30,9%, а торгівельне сальдо складо 10,6 млрд. доларів США, що на 20,4% більше,

ніж у 2013 році. Саме АПК торік став галуззю із найбільшим валютним виторгом, забезпечивши найбільше надходжень до державного бюджету.

Можемо констатувати, що у теперішнього уряду є розуміння важливості стабільної роботи АПК не тільки для самих аграріїв, але й для країни в цілому. Тому можемо відзначити певні кроки уряду та парламенту на шляху спрощення умов ведення аграрного бізнесу. Зокрема, було ухвалено довгоочікуваний законопроект №1580 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», яким скасовується обов'язкове розроблення проектів сівозмін, які були джерелом корупції, встановлюється мінімальний термін оренди земельної ділянки тривалістю 7 років та відчутно зменшується кількість дозволів. Крім цього, скасовано обов'язкове отримання карантинного сертифікату на зернові та олійні культури, а термін видачі фітосанітарного сертифікату зменшено з 5 днів до 24 годин, а також спрощено процедуру реєстрації прав оренди сільськогосподарської землі.

Однак попри деякі позитивні зміни, фундаментальні реформи у сільському господарстві не завершено, і на сьогодні все ще залишається чимало проблемних питань. Зокрема, незавершена земельна реформа в частині ринку земель сільськогосподарського призначення, не відбулося необхідне регулювання правового статусу невитребуваних паїв та польових доріг. Крім цього, бізнес потребує довгострокових рішень щодо системи оподаткування ПДВ. Реформ також потребує галузь аграрної науки та освіти.

Ми завжди і особливо зараз декларуємо готовність бізнесу всіляко допомагати та сприяти проведенню реформ на всіх рівнях. Адже у теперішніх умовах єдиний шлях для виходу України з кризи — це шлях структурних реформ і готовності до змін. Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» завжди була і буде сполучною ланкою між реальним аграрним сектором і державою, а також майданчиком для конструктивного діалогу між інвесторами, сільгоспвиробниками та переробниками. Тож бажаю всім вдалого року, реальних реформ, високих врожаїв і багатозначних інвестицій!

З побажаннями досягнення цих цілей,

Президент Асоціації
«Український клуб
аграрного бізнесу»

Алекс Ліссітса

ЗМІСТ

5 ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

- 5 Структура влади і аграрна адвокація
- 10 Законодавче поле: сьогодення та ініціативи
- 12 Інвестиційний клімат: очікування 2015
- 17 Оподаткування в аграрному секторі

20 РЕСУРСИ ВИРОБНИЦТВА

- 20 Фінансові ресурси
- 32 Земельні ресурси
- 36 Людський капітал
- 39 Техніка і обладнання
- 42 Насіння
- 45 Агрохімія
- 50 Біотехнології
- 53 Біоенергетичний потенціал аграрного сектору

56 АГРАРНІ РИНКИ

- 56 Зернові культури
- 60 Олійні культури
- 64 Молоко
- 67 М'ясо
- 70 Newcomers

74 ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: ГОРИЗОНТИ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ АГРОСЕКТОРУ

- 76 Автономні торговельні преференції для України з боку ЄС:
перші результати

79 ПРО УКАБ

---

81 ПРО УКАБ Сервіс

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

СТРУКТУРА ВЛАДИ І АГРАРНА АДВОКАЦІЯ

У сучасному демократичному світі кожен член суспільства має право розраховувати на захист власних інтересів. Природно, кожному з нас самотійно складно очікувати уваги з боку держави, тому вагому роль тут відіграють інститути громадянського суспільства.

Лобізм, або, як зараз прийнято говорити, адвокація, в позитивному сенсі є життєво важливим інструментом демократичного процесу, бо є, по суті, системою організаційного оформлення представництва різних груп інтересів, формою доступного законного впливу на прийняття управлінських рішень державними органами, з метою задоволення інтересів певних соціальних структур (організацій, територіальних об'єднань та асоціацій, верств населення, і т.д.).

При цьому адвокація найчастіше присутня саме в тих сферах, які є найбільш важливими як для економіки країни, так і для суспільства в цілому. Сьогодні існують всі передумови для позиціонування України як світового лідера у виробництві та експорті агропродовольчої продукції, здатного забезпечити продовольством понад 500 млн. чоловік. Безсумнівно, поряд з виробничим потенціалом сільського господарства варто окрему увагу приділити і питанням захисту інтересів суспільства, оскільки наша країна досить часто була «чоботарем без чобіт». Громадяни

України мають повне право розраховувати на формування державної аграрної політики таким чином, щоб поряд із забезпеченням їжею і соціальною захищеністю враховувалися також і історико-культурні, національні інтереси, розвиток національної свідомості і самоідентифікації, зберігалися основоположні для України цінності (самобутність села, приналежність до роду хліборобів, тісний ментальний зв'язок із землею, і т.д.). На наше глибоке переконання, вони повинні бути не тільки учасниками даного процесу, але і його ідеологами та натхненниками.

Одним із показників важливості галузей і сфер економіки країни завжди була кількість депутатів у профільних комітетах. За цим показником можемо сміливо констатувати, що аграрний сектор у Верховній Раді VII скликання має значну вагу, оскільки тільки в профільному комітеті налічується 30 народних обранців. Додамо Президента країни, який має досвід ведення аграрного бізнесу, а значить добре розуміє нагальні проблеми галузі. Помножимо на досвід і знання, як в області практики ведення агробізнесу, так і законотворчості, депутатів, аграріїв, чиновників, які ще вчора були успішними керівниками підприємств та громадськими діячами, і в сумі отримаємо досить якісне представництво фахівців, здатних забезпечити для галузі необхідні умови розвитку.

Завдання, які мають вирішуватися на даному етапі розвитку аграрної адвокатури, жодним чином не відрізняються від тих, які стоять перед галуззю, країною і всіма громадянами. Це і збереження податкових стимулів для виробників, які протягом останньої декади стали запорукою тих досягнень, про які сьогодні не соромиться заявляти уряд, і виділення аграрного сектору в пріоритетну галузь, що безсумнівно змінило б ракурс суспільного сприйняття і політики державної підтримки. Вирішення питань продовольчої безпеки та формування, нарешті, принципів безумовного дотримання стандартів якості та безпеки, усвідомлення цінності та впливу споживача (як зовнішнього, так і внутрішнього) також є вагомими складовими діяльності аграрного лобі.

Важливо, щоб самі носії і безпосередні ініціатори ідей брали активну участь у формуванні аграрної політики, оскільки це найпростіший спосіб захисту власних інтересів. Тому формування та популяризація інструментів участі громадськості, так само як і впливу на прийняття рішень, є одним з найбільш важливих завдань для держави. При цьому непогано також розуміти, хто і на що впливає у новій системі координат, особливо у світлі проведених реформ.

Сьогодні для всіх учасників ринку надзвичайно важливим з точки зору стратегії є розуміння вертикалі влади, її підпорядкування, прозорості прийняття рішень державними структурами в Україні. І це тим більш необхідно з точки зору зростаючої ролі адвокатури в аграрній сфері, оскільки незважаючи на деяку пасивність Міністерства аграрної політики та продовольства України, громадські організації відіграють досить важливу роль у процесах дерегуляції та формування стратегії на найближче майбутнє.

Отже, на чолі піраміди виконавчої влади, як завжди, — Кабінет Міністрів України. Ще зовсім недавно найбільший вплив на аграрне середовище мали безпосередньо Міністерство аграрної політики та продовольства (разом з підлеглими центральними органами виконавчої влади (ЦОБВ) — Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України, Державним агентством земельних ресурсів, Державним агентством лісових ресурсів, Державною інспекцією сільського господарства України, Державним агентством рибного господарства), Міністер-

ство економічного розвитку і торгівлі України (спільно з такими ЦОВВ: Державна інспекція з питань захисту прав споживачів, Національне агентство з питань акредитації та центрами стандартизації, метрології та сертифікації) і Міністерство охорони здоров'я (разом з Державною санітарно-епідеміологічною службою, Державною службою лікарських препаратів, Державною службою з питань протидії ВІЛ/СНІД та інших захворювань, а також іншими своїми підрозділами, покликаними забезпечувати якість і безпеку харчової продукції, яка представлена на вітчизняному ринку і при експорті за межі України).

Кабінет Міністрів України	Міністерство економічного розвитку та торгівлі України	Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів
		Національне агентство з питань акредитації
		Центри стандартизації, метрології та сертифікації
	Міністерство аграрної політики та продовольства України	Державна ветеринарна та фітосанітарна служба
		Державне агентство земельних ресурсів
		Державне агентство лісових ресурсів
		Державна інспекція сільського господарства України
		Державне агентство рибного господарства України
	Міністерство охорони здоров'я України	Державна санітарно-епідеміологічна служба України
		Державна служба України з лікарських засобів
		Державна служба України з питань протидії ВІЛ та СНІД та інших хвороб
		Інші підрозділи

Загальна схема поточного підпорядкування деяких Міністерств та ЦОВВ

Минулий 2014 рік став прикладом того як прагнення до спрощення зрозумілості та прозорості умов ведення бізнесу викликало ряд змін, і деякі з них можуть носити доленосний характер для галузі. Причому не тільки через важливість прийнятих рішень, адже завжди знайдуться критики, які будуть піддавати це сумніву, але й через зміну самого підходу до механізму регулювання агробізнесу.

Кабінет Міністрів України	Міністерство економічного розвитку та торгівлі України	Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів
	Міністерство аграрної політики та продовольства України	Державна ветеринарна та фітосанітарна служба
		Державна інспекція сільського господарства України
		Державне агентство рибного господарства України
	Міністерство охорони здоров'я України	Державна санітарно-епідеміологічна служба України

Схема поточного підпорядкування Міністерств та ЦОВВ у сфері безпечності та якості харчових продуктів

Найбільш гучним прийнятим документом стала постанова КМУ № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», згідно з якою створена Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів і ліквідована Державна інспекція сільського господарства.

Результатом даної постанови стала реорганізація системи державного управління з метою підвищення ефективності виконавчої вертикалі з одночасним поліпшенням ділового клімату та спрощенням процедур.

Найбільш відчутні зміни, які очікують нас у найближчому майбутньому, відносяться до передачі ряду функцій, що прямо або опосередковано впливають на господарську діяльність у сільському господарстві та харчовій промисловості. Так, наприклад, функції щодо здійснення реєстрації та обліку транспорту (в першу чергу сільськогосподарських машин) передаються Міністерству внутрішніх справ, функції щодо здійснення державного нагляду (контролю) у частині експлуатації та технічного стану машин — Державній службі безпеки на транспорті, функції щодо сертифікації насіння і садивного матеріалу — Державній службі з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, функції щодо здійснення державного нагляду (контролю) у частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, а також родючості земель — Державній екологічній інспекції.

Схема майбутнього підпорядкування Міністерств та ЦОВВ у сфері безпечності та якості харчових продуктів з огляду на Постанову Кабінету Міністрів України від 10.09.2014, № 442

Кабінет Міністрів України	Міністерство економічного розвитку та торгівлі України	Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів	РЕОРГАНІЗАЦІЯ приєднання
		Національне агентство з питань акредитації	
		Центри стандартизації, метрології та сертифікації	
	Міністерство аграрної політики та продовольства України	Державна ветеринарна та фітосанітарна служба	РЕОРГАНІЗАЦІЯ приєднання
		Державне агентство земельних ресурсів	
		Державне агентство лісових ресурсів	
		Державна інспекція сільського господарства України	
		Державне агентство рибного господарства України	
	Міністерство охорони здоров'я України	Державна санітарно-епідеміологічна служба України	РЕОРГАНІЗАЦІЯ приєднання
		Державна служба України з лікарських засобів	
		Державна служба України з питань протидії ВІЛ та СНІД та інших хвороб	
		Інші підрозділи	

У той же час, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру покликана забезпечити максимальну прозорість і ефективність системи обліку та документообігу. Функції з реалізації державної політики, які здійснювали органи державної влади, що ліквідуються (крім племінної справи у тваринництві, гігієни праці, а також функцій щодо здійснення державного контролю (нагляду) за дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін) також передані в новоутворену Державну службу з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Зауважимо, що, швидше за все, дана служба буде знаходитися в прямому підпорядкуванні КМУ.

Окремої уваги заслуговують функції з охорони земель, які передані МАППУ та Державній екологічній інспекції. В цілому, варто відмітити кілька важливих фактів. У першу чергу, слід визнати, що на сьогоднішній день МАППУ, особливо після змін передачі функцій, а також у зв'язку з позицією КМУ та Міністерства фінансів, виконує швидше представницькі функції. Всі ми яскраво відчуваємо

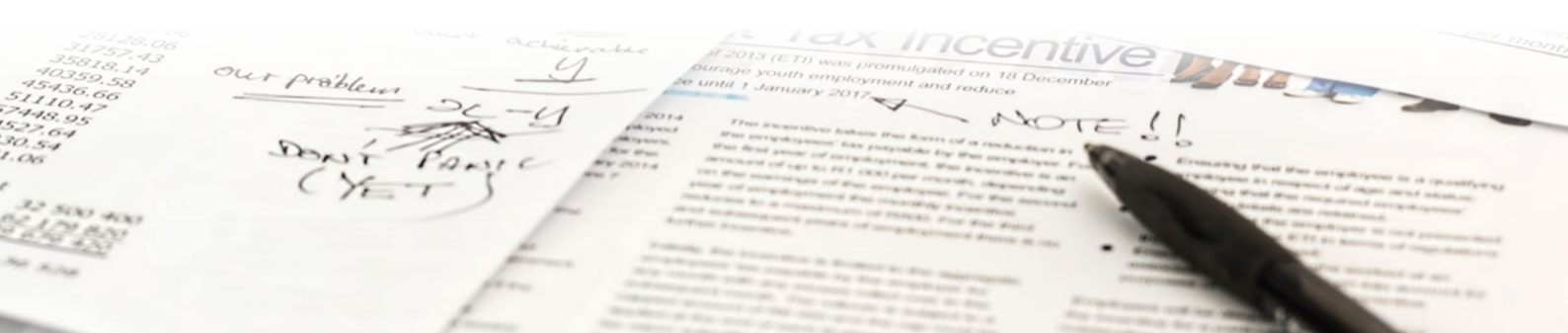
це по, м'яко кажучи, неможливості відстояти навіть ті преференції, які мала галузь ще вчора. Це означає, що всі наші звернення, ініціативи, вимоги і прохання доведеться концентрувати не на рівні профільного міністерства, а вище. Результат зможемо спостерігати вже незабаром.

Схема майбутнього підпорядкування Міністерств та ЦОБВ у сфері безпеки та якості харчових продуктів з огляду на Постанову Кабінету Міністрів України від 10.09.2014, № 442

Схема майбутнього підпорядкування Міністерств та ЦОБВ у сфері земельних відносин з огляду на Постанову Кабінету Міністрів України від 10.09.2014, № 442

ЗАКОНОДАВЧЕ ПОЛЕ: СЬОГОДЕННЯ ТА ІНІЦІАТИВИ

Володимир ІГОНІН

Радник
АТ «ЮФ «Василь Кісіль
і Партнери»

Дар'я БОГАТЧУК

Юрист
АТ «ЮФ «Василь Кісіль
і Партнери»

VASIL KISIL & PARTNERS

вул. Б. Хмельницького, 17/52-А
01030 Київ
Тел.: +38 (044) 581 7777
Факс: +38 (044) 581 7770
www.kisilandpartners.com

2014 рік для України був насиченим подіями. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також президентські та парламентські вибори значно змінили політико-правові реалії та перспективи розвитку для України. Зміни відбулися і у правовому регулюванні агросектору. Деякі актуальні тенденції окреслено нижче.

Дерегуляція. 12 лютого 2015 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» (надалі — **«Закон про дерегуляцію»**). Закон скасовує обов'язкове отримання низки дозвільних документів, у тому числі в агросекторі, зокрема: дозволу на ввезення товарів, експлуатаційного дозволу для виробництва молока, молочної сировини та молочних продуктів, висновку щодо відповідності товарних бірж вимогам стосовно надання послуг з укладення та реєстрації угод купівлі-продажу сільськогосподарської продукції і продовольства для державних та регіональних потреб. Закон також скасовує обов'язкову сертифікацію засобів захисту рослин, у тому числі пестицидів і агрохімікатів, технічних засобів застосування пестицидів і агрохімікатів, а також експертизу якості спеціальних харчових продуктів.

Крім того, 2 березня 2015 року прийнято Закон України «Про ліцензування господарської діяльності», який запроваджує нову систему ліцензування та відміння ліцензування, в тому числі у сфері торгівлі пестицидами та агрохімікатами, а також діяльності у племінній справі у тваринництві.

Закон про дерегуляцію набув чинності 5 квітня 2015 року, а вступ у силу Закону «Про ліцензування господарської діяльності» очікується 28 червня 2015 року.

Імплементация європейського законодавства. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає адаптацію українського законодавства з європейським. Серед іншого, адаптація планується в регулюванні у таких сферах:

- якість та безпека виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування,
- органічне фермерство,
- генетично модифіковані зернові,
- біорозмаїття,
- торгівля рослинами, насінням рослин, продуктами, отриманими з рослин, фруктами та овочами,
- торгівля живими тваринами та продуктами тваринництва тощо.

Деякі вимоги Угоди про асоціацію вже виконані, проте значна частина законотворчої роботи по наблизненню українського законодавства до європейських стандартів ще планується до виконання.

Податкові зміни. 3 2015 року зазнала суттєвих змін система оподаткування. Зокрема, в аграрному секторі відмінено фіксований сільськогосподарський податок (ФСР) — тепер з колишніх його платників буде утримуватися єдиний податок за вищими ставками. Відмінено відшкодування ПДВ при експорті зернових та технічних культур для всіх суб'єктів ринку. Дію спеціального режиму оподаткування ПДВ у сфері сільського господарства наразі збережено, проте зі змінами, у тому числі, щодо адміністрування ПДВ через спеціальні ПДВ-рахунки.

Державне управління та контроль. Запроваджено мораторій на проведення перевірок представників малого та середнього бізнесу з обсягом річного доходу до 20 млн. грн. на найближчі два роки (крім деяких винятків).

Наприкінці 2014 року Кабмін ліквідував низку інспекцій, включаючи Державну інспекцію сільського господарства, Державну інспекцію з контролю за цінами та Державне агентство екологічних інвестицій. Утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів замість трьох об'єднаних служб, а саме: Державної ветеринарної та фітосанітарної служби, Державної інспекції з питань захисту прав споживачів, а також Державної санітарно-епідеміологічної служби.

Протягом 2015 року передбачено подальше скорочення контрольних функцій і підвищення ефективності діяльності державних структур, делегування окремих функцій держави саморегулювальним організаціям та органам місцевого самоврядування.

Мінагрополітики має намір оптимізувати діяльність ПАТ «Аграрний фонд» і ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України».

Земельні відносини. Закон про дерегуляцію встановлює мінімальний семирічний термін оренди сільськогосподарських земель, скасовує вимогу щодо невід'ємних додатків до договору оренди землі та зменшує кількість істотних умов такого договору до трьох: об'єкт (кадастровий номер, місце розташування, розмір ділянки), термін оренди і плата. Закон про дерегуляцію також звільняє суб'єктів господарювання від обов'язкової розробки проектів землеустрою щодо сівозміни.

Триває дискусія щодо розпорядження землями державної власності, у тому числі сільськогосподарськими. Наразі, землями за межами населених пунктів, окрім земель у приватній та комунальній власності, розпоряджаються органи виконавчої влади: сільськогосподарськими землями — органи Держземагентства, іншими землями — місцеві державні адміністрації. Протягом останніх місяців було зареєстровано декілька законопроектів, які пропонують різні підходи до перерозподілу повноважень щодо розпорядження державними землями, зокрема, — передати місцевим радам повноваження щодо розпорядження сільськогосподарськими землями державної власності за межами населених пунктів.

Мінагрополітики планує протягом 2015 року низку заходів щодо земельних відносин, а саме:

- спрощення процедур реєстрації прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- завершення інвентаризації та розмежування земель сільськогосподарського призначення державної, комунальної та приватної власності;
- визначення правового статусу та врегулювання порядку розпорядження землями колективної власності та відмерлої спадщини;
- проведення загальнонаціональної нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення;
- спрощення процедури використання земель сільськогосподарського призначення для будівництва господарських будівель сільськогосподарського призначення тощо.

Інші плани. Мінагрополітики розробило спеціальний план заходів на 2015 рік із виконання Програми діяльності Кабміну та Коаліційної угоди у 2015 році, який додатково до вказаних вище завдань включає такі:

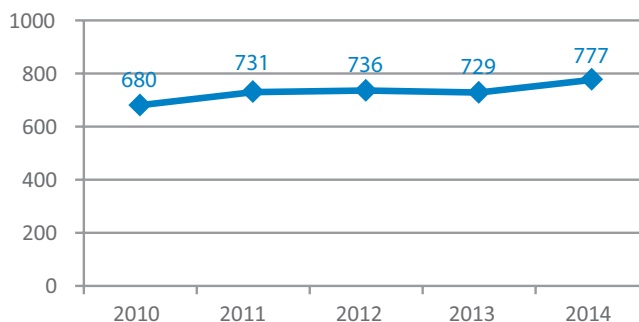
- вдосконалення системи державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва;
- прийняття Закону України «Про локальні аграрні ринки»;
- пільгове кредитування малих та середніх сільгосп підприємств;
- забезпечення законодавчого врегулювання та практичного запровадження фінансових інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрних розписок, ф'ючерсних і форвардних контрактів);
- приватизація підпорядкованих Мінагрополітики державних підприємств;
- перехід від обмежень експорту до формування державного мобілізаційного продовольчого резерву для забезпечення національної безпеки;
- сприяння просуванню вітчизняних виробників на зовнішні ринки збуту тощо. ■

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ: ОЧІКУВАННЯ 2015

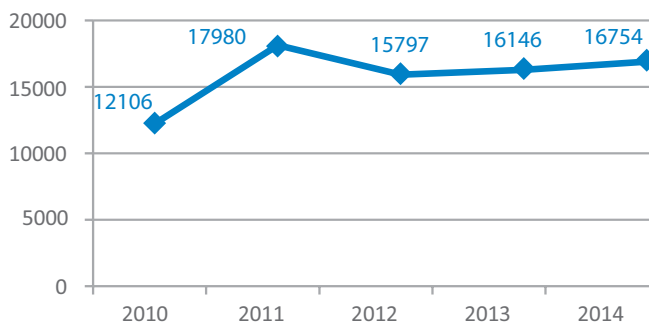
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АПК ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ

Інвестування в аграрний сектор вкрай необхідне для забезпечення економічного розвитку та продовольчої безпеки України. Аграрний сектор наразі є однією з найперспективніших галузей країни — це помітний гравець на світовому аграрному ринку, джерело валютної виручки для держави, 8% ВВП та офіційні робочі місця для 15% населення України. Світова продовольча криза також створює сприятливі передумови для інвестування в аграрне виробництво, зокрема в Україні. Однак, окрім природнього потенціалу та зростаючого попиту на продовольство у світі, чи Україна справді є привабливою для інвестицій? Чи було налагоджено ефективне правове регулювання сектору для створення позитивного інвестиційного клімату в Україні? У статті наведено комплексну оцінку сприяння законодавчої бази інвестуванню в аграрний сектор України, проведено на основі методології організації економічного співробітництва та розвитку, яка широко використовується міжнародною спільнотою та інвесторами.

*Прямі іноземні інвестиції
(акціонерний капітал)
в сільське, лісове та рибне
господарство України,
млн. долл. США*

*Капітальні інвестиції
в Україні в сільське
господарство, мисливство
та надання пов'язаних
із ними послуг,
млн. долл. США*

Джерело: Державна служба статистики України

За стандартами організації економічного співробітництва та розвитку, аналіз інвестиційного середовища в аграрному секторі складається з 10 основних компонентів:

1. інвестиційне законодавство,
2. сприяння держави покращенню інвестиційного клімату,
3. інфраструктура,
4. торгова політика,
5. розвиток фінансового сектору,
6. людський ресурс, R&D та інновації,
7. податкова політика,
8. ризик-менеджмент,
9. відповідальна бізнес-поведінка,
10. ефективне використання натуральних ресурсів та піклування про довколишнє середовище.

Відповідність інвестиційного середовища аграрного сектору України основним критеріям інвестиційної привабливості наведено в таблиці нижче, коментарі — далі у тексті.

Незважаючи на те, що інвестиційна діяльність в Україні регулюється численними законами та підзаконними актами¹, правове регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі України недосконале. Хоча українське законодавство de facto закріплює за іноземними інвестиціями національний режим діяльності, тобто не пріоритизує ні національних, ні іноземних інвесторів, проте суттєвим недоліком правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні є відсутність державних гарантій захисту іноземних інвестицій. Односторонній порядок змін законодавства, нестабільність законодавчої бази, неточність формулювань, декларативний характер законів і державних програм розвитку аграрного сектору та недосконалість статистичних даних, надаваних Державною службою статистики, також створюють перешкоди для інвестиційної діяльності в Україні.

Останнім часом спостерігаються позитивні зміни у регулюванні державної торгової політики. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС створило умови для відкриття європейських ринків для української сільськогосподарської продукції. Також очікується, що гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС сприятиме інтенсифікації міжнародної торгівлі. Щоправда, гармонізація вимагає більш чіткого врегулювання торгівлі продукцією господарств населення, що в короткостроковій перспективі може мати негативні наслідки для виробників. Наприклад, за стандартами ЄС забій худоби на продаж має відбуватися на сертифікованих бійнях, яких в Україні просто недостатньо, що може обмежувати господарства населення у реалізації м'ясної продукції.

Фінансова система України загалом перебуває в дуже скрутному стані. Брак ліквідності фінансових інститутів, низька диверсифікованість фінансових продуктів, високі відсоткові ставки кредитів, завищенні вимоги до заставного майна, абсолютна недорозвиненість небанківських фінансових інститутів створюють перешкоди для інвесторів та с/г виробників. Незважаючи на те, що офіційно фінансові інститути не надають перевагу окремим категоріям інвесторів, вищезазначені проблеми ускладнюють доступ до фінансових продуктів (особливо позикових коштів) для середніх та малих інвесторів і с/г підприємців. Так, згідно з результатами опитування

¹ Закони «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України тощо

малих і середніх с/г виробників, проведеного агенцією AgriSurvey, для 41% аграріїв доступ до зовнішнього залучення обігових коштів є однією з основних проблем у 2014 році. Ці показники випередила лише складність доступу до форвардних закупівель (59%). Небанківські фінансові інститути зовсім не розвинені в Україні. Серед них лише одиниці функціонують відповідно до законодавства та надають якісні фінансові послуги. Конкуренцію банкам вони не створюють і надійним джерелом фінансування для с/г виробників та інвесторів в АПК України наразі бути не можуть. Фондовий ринок України також має обмежені можливості, він недостатньо капіталізований і ліквідний, незважаючи на розроблену законодавчу базу для його діяльності та створену інфраструктуру ринку.

Спостерігається брак розуміння можливостей інвестування на фондовому ринку України серед внутрішніх інвесторів. Окрім того, деякі норми валютного законодавства України обмежують можливості інвесторів щодо здійснення операцій з цінними паперами іноземних емітентів на території України.

Ще одним недоліком інвестиційного клімату України є неналагоджена система ризик-менеджменту. У рамках програми підтримки розвитку аграрного сектору, держава здійснює форвардну закупівлю зерна у с/г виробників (незалежно від виду та кількості с/г продукції, яку вони виробляють), але цю допомогу навряд чи можна назвати суттєвою, оскільки форвардні контракти складають приблизно 1% від усіх контрактів купівлі-продажу зерна в Україні. Відсутні також стратегія та план дій щодо зменшення ризиків пов'язаних з ціновими коливаннями, погодними умовами, хворобами. Страхування в аграрному секторі у свою чергу є непоширеною практикою через невідпрацьованість механізмів, недовіру до страхових компаній, відсутність розуміння вигід страхування тощо. Державна підтримка колективного інвестора проявляється хіба що у прийнятті закону «Про акціонерні товариства», але недосконалість закону все ще робить можливим порушення прав акціонерів та виникнення конфліктів з приводу корпоративного управління акціонерних товариств.

Обмежувальна фіскальна політика, яка застосовується у відповідь на поточну економічну кризу, є несприятливою для інвестування в аграрний сектор України. По-перше, з 2015 року відмінено повернення ПДВ с/г виробникам при експорті зернових та олійних (що зменшить кошти, наявні у с/г виробників, приблизно на 1 млрд. доларів), а також збільшено розмір податку на оренду землі сільськогосподарського призначення на 25% і землі не сільськогосподарського призначення — на 10%, що вплине на прибутковість діяльності с/г виробників. По-друге, з 2016 року анонсовано відміну акумуляції ПДВ, що позбавить с/г виробників ефективного механізму фінансової підтримки, яка станом на 2014 рік складала 19,1 млрд. грн. Це вплине на зниження рентабельності на 10-12% і особливо зачепить тваринницьку галузь, що стане збитковою без коштів, акумуляованих з ПДВ. Окрім цього, з початку 2015 року було ліквідовано фіксований сільськогосподарський податок (ФСП) для сільськогосподарських формувань і переведено с/г виробників у 4 групу єдиного податку. За іронією долі, зокрема за рахунок податкової реформи 2014 року — скорочення кількості податків для підприємців до 9 — Україна просунулася в рейтингу легкості ведення бізнесу у 2015 році на 96 з 112 місця (за категорією сприятливості податкової системи країна стрибнула на 49 позицій: зі 157 на 108 місце). Натомість, якісне наповнення податкових змін (щонайменше для аграрного сектору) має негативні наслідки для ведення підприємницької діяльності та інвестиційного клімату в Україні.

² Індекс легкості ведення бізнесу 2015

³ http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741939/Selo_2015.pdf

⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>

Показники розвитку інфраструктури України в міжнародних рейтингах зазвичай є найменш проблематичними, оскільки будівництво комунікацій між населеними пунктами, а також водо-, газо- та електропостачання у сільській місцевості (питання, які є досі актуальними для низки країн з перехідною економікою) Україна здійснила ще за радянських часів. Натомість, сучасні досягнення у розвитку аграрної інфраструктури сумнівні. Наприклад, за фактором приєднання до електромереж² (кількість, тривалість та вартість процедур), Україна посідає 185 зі 189 місць. Крім того, державний звіт щодо реалізації програми³ розвитку українського села до 2015 року⁴ також зазначає, що «...заходи Програми не забезпечили комплексного підходу до проблем сектору, внаслідок чого не вирішені питання удосконалення інфраструктури аграрного сектору, забезпечення агропідприємств сільськогосподарською технікою, а також питання, пов'язані з розвитком соціальної сфери села».

Законодавча база, що регулює використання натуральних ресурсів та ефективного енергоспоживання в Україні, доволі нестабільна. До березня 2015 року її можна було б охарактеризувати як більш-менш сприятливу для інвесторів, оскільки законом передбачалося надання пільг виробникам альтернативної енергії таких, як: обчислення акцизного збору за нульовою ставкою, звільнення від оподаткування прибутку виробників біопалива, часткове оподаткування прибутку від продажу енергозберігаючих установок у на митній території України тощо.

Проте в березні 2015 року Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг знизила тарифи на електроенергію, вироблену підприємствами «зеленої» енергетики на 50%, що загрожує збитковістю галузі для інвесторів. Окрім того, держава не надає фінансової підтримки виробникам альтернативної енергії: «Фінансування заходів щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива здійснюється за рахунок коштів підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, коштів державного та місцевого бюджету, інших, не заборонених законом джерел»⁵. Разом з тим, перед Україною стоїть проблема забрудненості навколишнього середовища, спричинена надмірним навантаженням на довкілля та нераціональним використанням природних ресурсів, а екологічне законодавство, що регулює це питання лише формується⁶, як і закон про відповідальну бізнес-поведінку.

І на завершення, ефективність науково-дослідницької діяльності в аграрному секторі суттєво обмежена через недостатність фінансування, а також нестачу новітніх технологій та знань щодо їхніх можливостей. Окрім того, спостерігається брак кваліфікованих працівників виробничих спеціальностей, особливо серед молоді, що ставить під питання ефективність аграрних ВНЗ. Відсутній єдиний механізм співпраці бізнесу та R&D інститутів і навчальних закладів. Дослідницька робота та навчання працівників АПК, що здійснюється аграрними підприємствами, відбувається лише за ініціативи та власним коштом підприємств, без підтримки держави. Захист прав інтелектуальної власності знаходиться в зародковому стані. Українська система у цьому питанні не є ефективною. Державний план розвитку аграрного сектору, що містить в собі й R&D тематику, має радше декларативний характер. Дослідницький потенціал у сфері аграрних технологій в Україні суттєвий, але нереалізований.

Отже, незважаючи на розроблену систему правового регулювання АПК України, наявне правове середовище не створює сприятливих умов для притоку інвестицій в АПК України: держава не гарантує захист інвестицій, а наявні закони та державні програми розвитку часто мають декларативний характер. Суттєвим недоліком інвестиційного клімату в 2015 році є обмежувальна фіскальна політика і несприятлива для аграріїв податкова система. Трохи кращою є ситуація з аграрною інфраструктурою та стимулюванням розвитку енергоефективних технологій. Проте на інвестиційну привабливість аграрного сектору у 2015 році суттєво впливають політична та економічна нестабільність в країні. І поки на сході намагаються відновити мир, а в державному бюджеті бракує грошей навіть на соціальні виплати, необхідно з користю використовувати наявний час та ресурси і змінювати «правила» ведення аграрного бізнесу: розробляти і чітко прописувати ефективні закони, створюючи сприятливу законодавчу базу, яку можна буде застосувати з першими проявами політичної стабільності.

² Індекс лекості ведення бізнесу 2015

³ http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741939/Selo_2015.pdf

⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>

⁵ Закон «Про альтернативні види палива» <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>

⁶ Закон України «Про охорону природного навколишнього середовища», Закон України «Про екологічну експертизу», Закон України «Про екологічний аудит», Закон України «Про екологічну мережу України»

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	СПРЯЖЕННЯ ПОЖАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ	ІНФРАСТРУКТУРА	ТОРГОВА ПОЛІТИКА	РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	ЛЮДСЬКИЙ РЕСУРС, R&D ТА ІННОВАЦІЇ	ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА	РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ	ВІДПОВІДАЛЬНА БІЗНЕС-ПОВЕДІНКА	ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ПІКЛУВАННЯ ПРО ДОВКОЛИЩНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
<p>■ 5 з 7</p> <p>■ Наявність державної інвестиційної стратегії для аграрного сектору</p>	<p>■ 1 з 4</p> <p>■ Наявність інституцій, яка спеціалізується на залученні інвестицій в АПК</p>	<p>■ 4 з 8</p> <p>■ Узгодженість стратегій інфраструктурного розвитку та інвестиційної стратегії АПК</p>	<p>■ 1 з 5</p> <p>■ Відсутність адміністративних, регуляторних та фіскальних бар'єрів для торгівлі продуктами с/г виробництва в межах країни</p>	<p>■ 0 з 4</p> <p>■ Доступність фінансових продуктів для інвесторів (відмінних за розміром інвестицій, регіоном, місцевістю)</p>	<p>■ 1 з 8</p> <p>■ Наявність державного плану розвитку людського ресурсу для аграрного сектору</p>	<p>■ 0 з 4</p> <p>■ Система оподаткування не створює перешкод для інвестування в аграрний сектор</p>	<p>■ 0 з 6</p> <p>■ Наявність законів та державних стратегій щодо запобігання та зменшення ризиків, пов'язаних з погодними умовами, хворобами та ціковими коливаннями природними ресурсами та заповняють корупції</p>	<p>■ 1 з 4</p> <p>■ Наявність законів, що стимулюють відповідальну бізнес-поведінку, регулюють робочі пра- та умови, хворобами та ціковими коливаннями природними ресурсами та заповняють корупції</p>	<p>■ 1 з 4</p> <p>■ Наявні закони ефективно регулюють використання натуральних ресурсів та екологічну безпеку в країні</p>
<p>■ Наявність законів, що регулюють інвестиційну діяльність в АПК</p>	<p>■ Наявність ефективної комплексної системи заходів, спрямованої на аналіз проблем, пов'язаних з інвестуванням в АПК та їх усуненням</p>	<p>■ Децентралізація регулювання інвестиційного розвитку</p>	<p>■ Держ. сприяння поліпшенню зовнішньої та внутрішньої торгівлі (зменшення кількості бюрократичних процедур, дозволів, прозорість та легкість процедур оформлення торгових відносин тощо)</p>	<p>■ Активна роль небанківських фінансових інститутів (кредитні спілки, мікрофінансові інститути, неформальні позми с/г виробникам)</p>	<p>■ Здатність навчальних закладів задовольнити потребу аграрного сектору у кваліфікованих робітниках</p>	<p>■ Нейтральність податкової системи до національних та зовнішніх інвесторів</p>	<p>■ Державна підтримка програм страхування в аграрному секторі</p>	<p>■ Ефективна втілення законодавства з відповідальної бізнес-поведінки та забезпечення прав вразливих груп, на яких інвестиційна діяльність в АПК (жінки, вівчарі, общини)</p>	<p>■ Ефективна імплементація екологічного законодавства</p>
<p>■ Впровадження законодавчих норм та виконання заходів для покращення законодавства та його імплементації</p>	<p>■ Незалежність та конкурентноспроможність ринків аграрної продукції та засобів с/г виробництва</p>	<p>■ Чікність та прозорість процедур розподілу державних коштів на розвиток інфраструктури, яка має відношення до аграрного сектору</p>	<p>■ Наявність тарифної та нетарифної бар'єри не створюють перешкод для торгівлі продуктами с/г виробництва та не підвищують їхню вартість</p>	<p>■ Сприяння держави розвитку фінансового сектору та поліпшенню доступу до фінансових послуг</p>	<p>■ Ефективна діяльність національних дослідницьких інститутів, їх належне фінансування, технічне оснащення</p>	<p>■ Державні органи влади здатні забезпечити прозору та ефективну систему оподаткування</p>	<p>■ Конкуренція на ринку страхових продуктів в аграрному секторі</p>	<p>■ Держава сприяє дотриманню відповідальної бізнес-поведінки серед інвесторів</p>	<p>■ Наявне законодавство стимулює доступ енергоефективних зелених технологій, та стимулює їх поширення серед великих та малих с/г підприємств</p>
<p>■ Відсутність обмежень для іноземних інвестицій</p>	<p>■ Ефективний діалог між інвесторами та державою</p>	<p>■ Наявність державного плану з розвитку іригаційних систем</p>	<p>■ Відсутність експортних обмежень (незначні обмеження) для товарів с/г виробництва та харчової промисловості</p>	<p>■ Розвиненість національного та регіонального фондів ринків</p>	<p>■ Визначеність пріоритетів діяльності R&D на державному рівні</p>	<p>■ Державні кошти, отримані з податків, ефективно розподіляються між центральними та місцевими органами влади</p>	<p>■ Механізми підтримки фінансування контракування та фінансування ринку</p>	<p>■ Міжнародний досвід відповідальної бізнес-поведінки поширюється в країні</p>	<p>■ Стимулювання інвестицій у переробку біомаси у біопаливо</p>
<p>■ Забезпечення доступу до водних ресурсів</p>	<p>■ Розвиненість транспортної інфраструктури</p>	<p>■ Ефективність білатеральних та мультілатеральних торгових угод для розвитку внутрішнього ринку та с/г виробництва загалом</p>	<p>■ Ефективність білатеральних та мультілатеральних торгових угод для розвитку внутрішнього ринку та с/г виробництва загалом</p>	<p>■ Держава сприяє безпосередній кооперації між R&D та аграрним бізнесом</p>	<p>■ Державна підтримка/сприяння системи ризик-менеджменту колективного інвестора</p>	<p>■ Державні кошти, отримані з податків, ефективно розподіляються між центральними та місцевими органами влади</p>	<p>■ Державна підтримка/сприяння системи ризик-менеджменту колективного інвестора</p>	<p>■ Державна підтримка/сприяння системи ризик-менеджменту колективного інвестора</p>	<p>■ Стимулювання інвестицій у переробку біомаси у біопаливо</p>
<p>■ Ініціативи щодо вдосконалення інвестиційного законодавства з боку неурядових організацій</p>	<p>■ Використання відновлюваних джерел енергії</p>	<p>■ Енергопостачання у сільській місцевості</p>	<p>■ Ефективність білатеральних та мультілатеральних торгових угод для розвитку внутрішнього ринку та с/г виробництва загалом</p>	<p>■ Ефективність та діючі механізми захисту інтелектуальної власності</p>	<p>■ Механізми заохочення с/г підприємств інвестувати в R&D</p>	<p>■ Механізми заохочення с/г підприємств інвестувати в R&D</p>	<p>■ Державне сприяння диверсифікації виробництва, джерел доходів, маркетингових підходів, як виду ризик-менеджменту</p>	<p>■ Державне сприяння диверсифікації виробництва, джерел доходів, маркетингових підходів, як виду ризик-менеджменту</p>	<p>■ Стимулювання інвестицій у переробку біомаси у біопаливо</p>
<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>	<p>■ Достовірність та вчасність інформації щодо аграрних ринків, наданої державою</p>

ОПОДАТКУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

З метою підтримки аграрного сектору економіки та зменшення податкового тиску на сільськогосподарських товаровиробників законодавством передбачені спеціальні режими оподаткування для підприємств сільськогосподарської галузі:

- єдиний податок 4-ої групи;
- спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість.

Єдиний податок 4-ої групи

Єдиний податок 4-ої групи — податок, який стягується з одиниці земельної площі у відсотках від її нормативної грошової оцінки та сплата якого замінює сплату таких податків і зборів:

- податку на прибуток підприємств, включаючи авансовий внесок при виплаті дивідендів;
- земельного податку на землі, які використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва;
- рентної плати за спеціальне використання води.

Всі інші податки і збори сплачуються на загальних підставах, включаючи єдиний соціальний внесок на соціальне страхування.

Передумови для отримання права на сплату єдиного податку 4-ої групи:

- виробництво сільгосппродукції та/або розведення та вилов риби в озерах, ставках або водосховищах, переробка цієї продукції на власних або орендованих потужностях, у тому числі своєї виробничої сировини на давальницьких умовах;
- використання власних або орендованих сільгоспугідь;
- частка сільгосптоваровиробництва за попередній рік становить не менше 75%, при цьому частка сільськогосподарського виробництва дорівнює питомій вазі доходу сільськогосподарського товаровиробника, отриманого від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, у загальній сумі його доходу.

Не можуть бути платниками єдиного податку 4-ої групи підприємства, які:

- отримали понад 50% доходу від продажу декоративних рослин, диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра (з деякими винятками);
- виробляють або продають підакцизні товари (виняток — продаж виноградних виноматеріалів підприємствами первинного виноробства);
- станом на 1 січня звітного року мають податковий борг (недоїмку), за винятком безнадійного податкового боргу, що виник внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин).

Податкові органи дуже ретельно підходять до перевірки того, чи виконуються підприємством умови для використання єдиного податку 4-ої групи. Зокрема, увага приділяється тому, чи є вироблена компанією продукція сільськогосподарською, і на якій підставі компанія користується землею (наприклад, чи зареєстровані договори оренди).

Д-р Юліан РІС

Партнер
міжнародної
юридичної фірми
Gide Loyrette Nouel

Василь ЮРМАНОВИЧ

Юрист
міжнародної
юридичної фірми
Gide Loyrette Nouel

GIDE LOYRETTE NOUEL

вул. Володимирська, 4
01001 Київ
Тел.: +38 (044) 206 0980
Факс: +38 (044) 206 0981
www.gide.com

Об'єктом оподаткування єдиним податком 4-ої групи є сільгоспугіддя, що знаходяться в користуванні сільськогосподарського товаровиробника, при цьому виділяють наступні типи угідь:

- рілля;
- сінокоси;
- пасовища;
- багаторічні насадження;
- землі водного фонду (внутрішні водойми, озера, ставки, водосховища).

Базою оподаткування єдиного податку 4-ої групи є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь. З 1 січня 2015 року нормативна грошова оцінка підлягає індексації за правилами, встановленими для земельного податку.

Ставки єдиного податку 4-ої групи

Види земельних ділянок	Ставки єдиного податку 4-ої групи (у % до нормативної грошової оцінки)		
	загальні	в гірських зонах і на поліських територіях	для закритого ґрунту
Рілля, сінокоси та пасовиська	0,45	0,27	3,0
Багаторічні насадження	0,27	0,09	-
Землі водного фонду	1,35	-	-

Базовим звітним періодом для цілей єдиного податку 4-ої групи є календарний рік. Нарахування податку проводиться самостійно станом на 1 січня поточного року.

Нарахована сума податку розбивається по кварталах наступним чином:

- I і II квартали — по 10%;
- III квартал — 50%;
- IV квартал — 30%.

Квартальні суми податку сплачуються протягом 30 календарних днів після закінчення відповідного кварталу на відповідний рахунок місцевого бюджету за місцем розташування земельної ділянки.

Спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість (діє до 1 січня 2018 року).

Підприємство, що здійснює діяльність у сфері сільського, лісового господарства чи рибальства, може обрати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість за умови відповідності наступним критеріям:

- основною діяльністю підприємства є постачання виготовлених (наданих) сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах;
- питома вага сільськогосподарських товарів/послуг становить не менше 75% вартості всіх товарів/послуг, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно.

У разі обрання спеціального режиму оподаткування підприємство перераховує зі свого ПДВ-рахунку належну до сплати суму податку на додану вартість не в бюджет, а на спеціальний банківський рахунок. Ця сума може використовуватися підприємством у звичайному порядку в якості податкового кредиту; залишок, у разі наявності, не перераховується до бюджету, а може використовуватися для інших виробничих цілей.

Звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання зернових та технічних культур

Від обкладення податком на додану вартість звільняються операції з постачання зернових культур товарних позицій 1001-1008 (крім товарної позиції 1006 та товарної підкатегорії 1008 10 00 00) та технічних культур товарних позицій 1205 і 1206, крім поставки таких зернових та технічних культур підприємствами-виробниками та підприємствами, які безпосередньо придбали такі зернові та технічні культури у сільськогосподарських підприємств-виробників.

Експорт такої продукції також не є об'єктом оподаткування. Податковий кредит за придбаними та/або виготовленим необоротними активами, які одночасно використовуються в оподатковуваних і не оподатковуваних податком на додану вартість операціях, зазначених вище, формується в повному обсязі. Передбачене статтею 199 Податкового Кодексу України правило про пропорційне формування податкового кредиту в даному випадку не застосовується.

Трансфертне ціноутворення

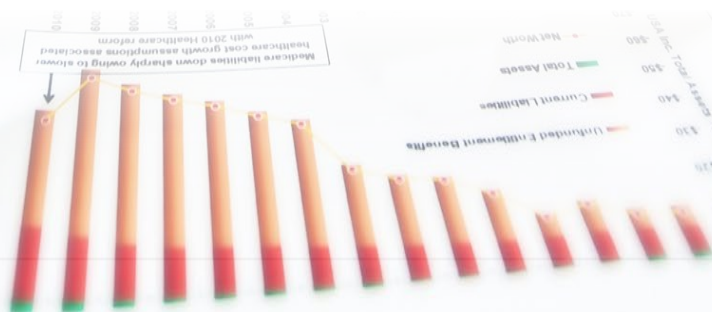
В Україні діють правила трансфертного ціноутворення, які застосовуються для цілей оподаткування податком на прибуток підприємств на загальних підставах і податком на додану вартість. З 1 січня 2015 року правила трансфертного ціноутворення (тобто визначення звичайної ціни) застосовуються до контрольованих операцій за умови, що загальна сума річного доходу платника та/або пов'язаних осіб перевищує 20 млн. грн. (без урахування ПДВ), а обсяг операцій платника та/або пов'язаних осіб з кожним контрагентом перевищує 1 млн. грн. (без урахування ПДВ) або 3% доходу платника за відповідний податковий рік. Контрольованими є операції:

- за операціями з пов'язаними нерезидентами;
- за операціями з продажу товарів через комісіонерів-нерезидентів;
- за операціями з нерезидентами з офшорних юрисдикцій.

Перелік таких країн з низьким рівнем оподаткування встановлено Розпорядженням Кабінету Міністрів від 25 грудня 2013 №1042-р.

За такими операціями платники податків зобов'язані для цілей оподаткування використовувати виключно методи визначення ціни, вказані в Податковому Кодексі України (зокрема, метод порівняльної неконтрольованої ціни, розподілу прибутку, чистого прибутку, «витрати плюс», ціни перепродажу), а також щорічно подавати податковим органам звіт про контрольовані операції, а на письмову вимогу таких органів — всю документацію, що підтверджує обґрунтованість ціни і реальність операції.

- за неподання звітності про контрольовані операції — штраф у розмірі 100 мінімальних зарплат;
- за нерозкриття інформації про контрольовану операцію — 5% від суми такої операції;
- за неподання документів для обґрунтування цін в контрольованих операціях — 3% від суми операцій, але не більше 200 мінімальних заробітних плат. ■

РЕСУРСИ ВИРОБНИЦТВА

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ

Олександр ГАВРИЛЮК

Партнер відділу аудиту
керівник галузевої
практики «Агробізнес»
КПМГ в Україні

Юлія ТЕРЕЩЕНКО

Старший менеджер
відділу аудиту, галузева
практика «Агробізнес»
КПМГ в Україні

Юрій ШВЕД

Заступник директора
відділу інвестицій та ринків
капіталу КПМГ в Україні

KPMG in Ukraine

Вул. Михайлівська, 11,
01001, Київ
Тел.: + 38 (044) 490 5507
Факс: + 38 (044) 490 5508
www.kpmg.ua

Традиційною проблемою для аграрного сектору України є нестача фінансування, проте цього року питання стоїть особливо гостро, тому у зв'язку з подіями 2014 року, триваючими кризовими явищами в економіці і загрозою продовження збройного конфлікту на сході країни, поточна пропозиція кредитних ресурсів скоріше відсутня, ніж обмежена (безумовно, з низкою застережень).

При цьому, потреба в зовнішньому фінансуванні залишається незмінно високою. Так, Міністерство аграрної політики та продовольства оцінює дефіцит коштів на проведення весняної посівної кампанії цього року в 10-15 млрд. грн. (така велика різниця пов'язана з ситуацією на валютному ринку, адже більшість складових собівартості так чи інакше прив'язані до курсу).

У даній статті ми розглянемо доступні для аграріїв варіанти залучення фінансування, з урахуванням поточних реалій і механізмів його стимулювання, таких як, наприклад, аграрні розписки, які на даний момент використовуються в тестовому режимі. Всього можна виділити кілька груп інструментів фінансування:

- Традиційне банківське кредитування
- Вексельне фінансування (товарний кредит)
- Аграрні розписки

- Лізинг
- Державне фінансування (система форвардних закупівель ПАТ «Аграрний фонд» та ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (ДПЗКУ))
- Зовнішні запозичення (ІРО, випуск єврооблігацій, залучення кредитів від банків-нерезидентів і т.д.).

Традиційне банківське кредитування

Сьогодні банківське кредитування є найпоширенішим, але аж ніяк не найдешевшим способом залучення фінансування. Однак, якщо до 2014 року кількість банків, які кредитували аграріїв, обчислювалася десятками, то в 2015 році на ринку активно продовжують роботу лише кілька банків, які зробили ставку на довгострокову побудову бізнесу в цьому секторі — наприклад, такі як Райффайзен Банк Аваль, Креді Агріколь Банк, ПУМБ і ПроКредит Банк. Такій ситуації посприяли кілька знакових подій у галузі торік: введення тимчасової адміністрації в ряд банків, які раніше займалися агрокредитуванням (VAB), банкрутство або дефолти кількох великих позичальників (агрохолдинги «Мрія», «ТАКО», «Агротон»), а також спекуляції з оподаткуванням аграріїв (відшкодування експортного ПДВ, збільшення ставки фіксованого сільгосподатку, переговори з Міжнародним валютним фондом з приводу можливого скасування пільгового режиму оподаткування ПДВ і т.д.).

Сезонність і ризикованість агробізнесу, відсутність ліквідності на ринку і політичні процеси в країні обумовлювали консервативну політику кредитування в 2014-2015 рр., а також збільшені вимоги до позичальників і застав. У 2014-2015 рр. банки з українським капіталом страждають від відсутності ліквідності, банкам із західним капіталом перекриті ліміти з боку материнських компаній через ризики на вітчизняному ринку, а банки російського походження з цілком зрозумілих причин не поспішають нарощувати свої кредитні портфелі та інвестувати вільні кошти в економіку України.

Гучні дефолти, перераховані вище, призводять до того, що банки-кредитори продовжують посилювати свої вимоги до позичальників, а також намагаються диверсифікувати свої портфелі за допомогою встановлення окремих лімітів на великих позичальників. Хоча ще рік тому банки, що кредитують аграріїв, могли робити ставки на переманювання клієнтів і пропонувати більш вигідні умови великим корпоративним позичальникам, зараз зростає значення процедур ризик-менеджменту та бажання уникнути ситуації, коли банк-кредитор не має механізмів захисту від навмисного банкрутства позичальника, як це було у випадку з Мрією. Банкіри розуміють, що кожен кредит може стати дефолтним з різних причин, які найчастіше неможливо проконтролювати. Звичайно ж, найважче доводиться західним банкам, діяльність яких повинна відповідати як вимогам НБУ, так і часто більш жорстким вимогам регуляторів країн, де розташовані материнські банки.

Загальна ситуація на ринку кредитування диктує нові правила гри: банкіри уникають впровадження нових інструментів фінансування, вкрай неохоче йдуть на кредитування під заставу майбутнього врожаю, а також все більшу увагу приділяють розвитку бездокументарних форм кредитування замість традиційних кредитів (див. розділ «Вексельне фінансування»).

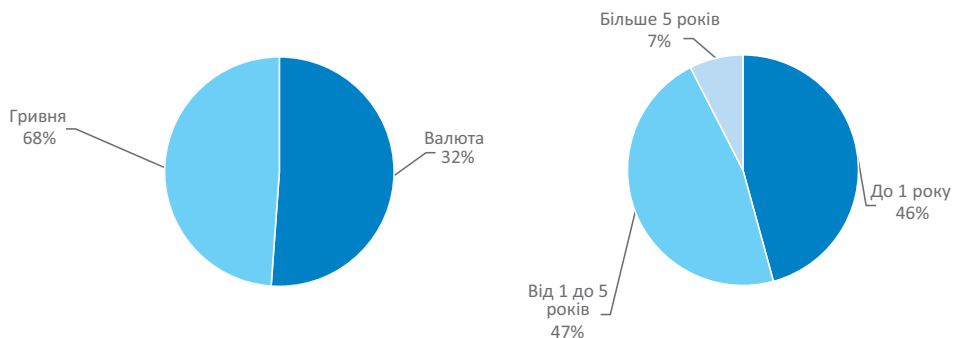
З позитивних новин на ринку слід зазначити недавні зміни до державного бюджету на 2015 рік щодо виділення додаткових 550 млн. грн. на підтримку агропромислового комплексу, з яких близько 300 млн. грн. передбачено на компенсацію від-

соткової ставки. Банкіри чекають позв'явлення кредитування середнього сегменту і мікрокредитування завдяки впровадженню цього механізму.

За даними НБУ, всього на кінець лютого 2015 року підприємствам сільськогосподарської галузі видано 68 млрд. грн. кредитів. Структура кредитного портфеля виглядає наступним чином (Статистичний бюлетень НБУ, лютий 2015 року):

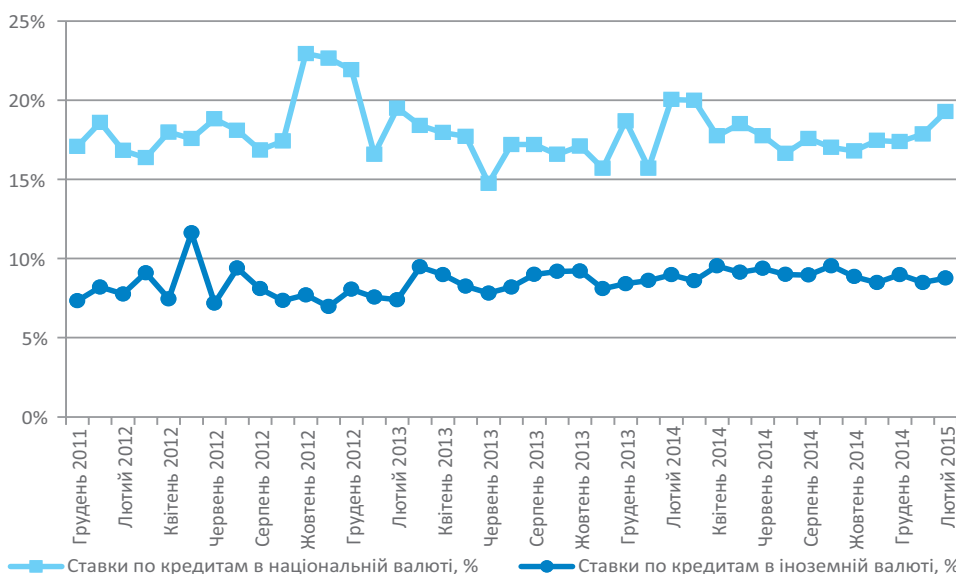
Розподіл банківських кредитів, виданих аграріям, за валютами

Термін погашення банківських кредитів, виданих аграріям

Кредитний портфель аграріїв, згідно даних НБУ, виглядав наступним чином у 2011-2015 рр.:

Динаміка ставок за кредитами, виданими аграріям, у 2011-2015 рр.

Найбільш затребуваними продуктами, які пропонують банки, орієнтовані на роботу з агросектором, є:

1. Кредити на фінансування оборотних коштів: сезонні кредити тривалістю від 6 до 36 місяців. У середньому, термін життя кредиту становить 6-12 місяців і, як правило, він видається під потреби двох періодів — весняного і осіннього. Процентні ставки в гривні ранжуються від 28% до 31% (початок 2014 року: 17-25%), а схеми погашення адаптовані під потреби підприємств, що кредитуються: графік виплат будується залежно від очікуваних термінів надходження грошових коштів.

Кредити у валюті мають нижчу процентну ставку, але вимоги до позичальника більш високі (наявність валютної виручки), оскільки в умовах нестабільної ситуації з валютним курсом такі категорії операцій класифікуються банками як операції з підвищеним рівнем ризику. Необхідно відзначити, що і для компаній вигідно брати подібні кредити тільки в разі збалансованої валютної позиції, коли валютна ви-

ручка перекидає обслуговування кредиту, в іншому випадку компанія буде нести ще й валютні ризики. Крім того, всі опитані банківські експерти висловили певну недовіру до валютного кредитування з боку аграріїв, які згодні платити істотно більші відсотки за гривневими кредитами, щоб уникнути валютних ризиків.

Кредити на обігові кошти можуть бути вузькоцільовими, наприклад, надаватися виключно на покупку палива або добрив, виплату заробітної плати або орендної плати за паї. Цільове використання таких коштів перевіряється банком.

Крім того, позичальники також можуть скористатися овердрафтами для вирішення короткострокових проблем з ліквідністю, однак таке фінансування є дорогим і, відповідно, не призначене для фінансування довгострокових потреб.

2. Інвестиційні кредити на покупку техніки або фінансування довгострокових проєктів (наприклад, будівництво елеваторних потужностей). Термін життя таких продуктів більш тривалий і становить 3-8 років, однак є й більш короткі програми, які теж можуть пропонуватися в залежності від специфіки бізнесу клієнта. За даними експертів галузі, останнім часом спостерігається сплеск активності в цьому сегменті, пов'язаний з тим, що господарства, прагнучи захиститися від девальвації і вкласти накопичені раніше кошти, охоче йдуть на купівлю техніки, особливо якщо продавець може запропонувати будь-які спеціальні програми або фіксацію курсу для активів, які були ввезені в Україну в першій половині 2014 року. Активний клієнт у цьому сегменті — невелике господарство до 15 тис. га, яке, на відміну від великих агрохолдингів, раніше не здійснювало великі програми капітальних інвестицій і, завдяки цьому, має певний рівень доступних коштів, які можна використовувати на придбання техніки.

У частині спеціальних інвестиційних програм можна виділити фінансування в кредит і лізинг для придбання сільськогосподарської техніки з процентними ставками набагато нижчими від середньоринкового рівня за рахунок додаткового субсидування від постачальників. Як правило, такі програми активно просувають світові виробники с/г техніки — John Deere, CNH, Claas та ін. При цьому з боку фінансових установ, крім банків, вже згадуваних вище, активно розвивають такі партнерські програми і лізингові компанії — Райффайзен Лізинг Аваль, Унікредит Лізинг та ін.

Клієнти банків, як правило, поділяються на кілька груп:

- Великі агрохолдинги: від 50 тис. га (для них використовується системний підхід та індивідуальні рішення)
- Масовий сегмент: від 3-10 до 50 тис. га (вся стандартна лінійка продуктів)
- Фермерські господарства: від 400 га до 3-10 тис. га (в основному, використовуються кредити на поповнення оборотного капіталу, в т.ч. овердрафти, а також інвестиційні кредити середньострокового характеру)
- Дрібні фермерські господарства: до 400 га (обслуговуються як клієнти роздрібного сектору з більш високими ставками і відсутністю спеціалізованих продуктів для аграріїв).

У вітчизняних реаліях банкіри все частіше роблять ставку на диверсифікований бізнес, який здатний забезпечити сталість розвитку (і, відповідно, сталість грошових потоків для виплат за кредитом). Монокультурний бізнес більше не користується належною увагою банків, адже для кредитного комітету, що приймає рішення про кредитування, запорукою успішності є наявність декількох сегментів, наприклад, виробництва зернових, олійних культур, продукції тваринництва, кожен з яких може спрацювати в залежності від кон'юнктури ринку.

Більше того, починаючи з 2014 року банкіри роблять ставку не тільки на масовий сегмент, але й на фермерські господарства, які є більш гнучкими в переговорах з банками, а також дорожать своєю кредитною історією. Зазвичай, такі клієнти мають тісний згуртований колектив, члени якого, як правило, є власниками компанії, і їм є що втрачати у разі невиконання своїх зобов'язань, на відміну від великих холдингів, власники яких володіють кількома бізнесами.

Серед інших критеріїв, за якими зараз оцінюють аграріїв на етапі прийняття рішення про кредитування, можна окремо виділити наступні:

- Наявність «якісних» активів для застави
- Наявність налагоджених бізнес-процесів і системи управління бізнесом, а також чітко обґрунтованих планів з його розвитку
- Кваліфікований менеджмент.

Наявність фінансової звітності, підготовленої згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), разом з висновком незалежних аудиторів, значно спрощує роботу банківських фахівців при оцінці фінансового стану позичальника, зокрема, впливає на строк прийняття рішення про кредитування, ліміти виділених коштів, а також може вплинути на розмір процентної ставки, яку запропонують клієнту, адже більш прозорий і зрозумілий бізнес тягне за собою менші ризики.

У звітності аграріїв банкіри цікавляться такими показниками, як EBITDA, EBITDA на гектар, коефіцієнт покриття обслуговування боргу та загальна величина кредитної заборгованості компанії або групи компаній. Крім того, у звітності видно структуру активів, які перебувають у розпорядженні групи, тобто можна самостійно визначити активи, що представляють собою найбільшу цінність для оформлення в заставу, а не отримувати розрізнену інформацію від представників клієнта. До переоцінки біологічних активів користувачі звітності ставляться з великою обережністю, вважаючи завищеною ту справедливу вартість, яка вказана у звітності, і воліють або повністю знімати переоцінку для цілей розрахунку коефіцієнтів, або розраховувати будь-які коригувальні фактори і приймати рішення вже на підставі скоригованих показників.

Найчастіше банкіри скаржаться на те, що отримати достовірну фінансову інформацію про нових позичальників середньої ланки вкрай важко, адже облік за українськими стандартами ведеться не в повній відповідності з вимогами стандартів та основними принципами обліку, і часто агрокомандам банку-кредитора доводиться виїжджати на місце, щоб зібрати хоч які-небудь дані, нерідко розрізнені і тільки з операційного обліку. Втім, банкірам потрібне розуміння перспектив розвитку бізнесу — прогноз його здатності обслуговувати тіло і відсотки — а таку інформацію можна отримати, виходячи з прогнозів грошових потоків згідно з даними операційного обліку.

У якості забезпечення під кредити банки охоче беруть вже згадані «якісні» активи: нерухомість, техніку (бажано нестару), депозити та корпоративні права. Популярною заставою зараз є запаси на зберіганні — зерно, що зберігається на сертифікованому складі — з використанням механізму подвійних складських свідоцтв. При цьому термін кредиту не може перевищувати строк зберігання зерна, тому, як правило, такий вид застави є забезпеченням під кредити короткострокового характеру. Як уже згадувалося, майбутній урожай як заставу беруть неохоче, у зв'язку зі збільшеними ризиками, пов'язаними з цим видом забезпечення. Більшість банків розглядають такий вид застави в якості додаткового — як інструмент зменшення резервування заборгованості за виданими кредитами для цілей фінансової звітності.

Також необхідно відзначити, що, незважаючи на кризу, банкіри в 2014-2015 рр. все частіше націлені на розвиток довгострокових партнерських відносин з клієнтами, які, в тому числі, включають і освітню функцію — проведення тренінгів для клієнтів разом з відомими постачальниками техніки та інших ресурсів (добрив, засобів захисту рослин, насіння і т.д.). Більше того, в банках, які зробили ставку на агрокредитування, працюють спеціалізовані команди, які обслуговують переважно компанії сільгоспсектору. За умови вибудовування довірчих довгострокових відносин з банком, аграрії можуть розраховувати на кращі умови фінансування (включаючи зниження процентної ставки) і збільшені ліміти кредитування.

Вексельне фінансування, товарне кредитування

У 2013-2014 рр. найбільш популярним новим інструментом ринку залучення ресурсів стало вексельне фінансування, яке надає певний ступінь свободи аграріям, банкам, посередникам (дистриб'юторам), а також є вигідним виробнику ресурсів (техніки, насіння, засобів захисту рослин і т.д.). На найбільш вигідних умовах для аграріїв векселі, як правило, випускаються в рамках співпраці з великими постачальниками (Байєр, Сингента тощо — на ринку таких програм активні Райффайзен Банк Аваль та Креді Агріколь Банк), але можуть випускатися і в рамках стандартних програм з авальювання векселів, які банки пропонують своїм клієнтам. Вексельна схема фінансування працює таким чином: господарство закуповує ресурси у дистриб'ютора, розраховується векселем (на етапі укладання договору поставки обов'язково обговорюється готовність дистриб'ютора прийняти в оплату вексель) авальованим банком, який гарантує майбутній платіж на дату погашення векселя. Надалі дистриб'ютор, у свою чергу, розраховується векселем з виробником, тобто знімає з себе кредитні ризики. Термін такого фінансування, як правило, не перевищує 12 місяців, але в 2014-2015 рр. превалювали короткострокові векселі, видані на період з весни до 1 грудня відповідного року.

У рамках програм співпраці з великими постачальниками така схема є вигідною для всіх учасників процесу, в першу чергу для аграріїв: використовувати вексель дешевше, ніж банківський кредит (середня ставка в поточному періоді від 2,7% до 4,5% за піврічний інструмент), покупець може розраховувати на додаткові знижки (дисконти) при придбанні продукції шляхом розрахунків векселем, немає валютної прив'язки (всі валютні ризики бере на себе виробник, правда, швидше за все, такі ризики спочатку закладаються в ціну), покупець отримує вигоди немонетарного характеру (навчання персоналу, своєчасне постачання ресурсів і т.д.). Для банку операція також вигідна завдяки отриманню комісійного доходу і так званої безресурсної або безгрошової форми векселя (вирішується питання з ліквідністю).

За словами опитаних банкірів, вексельна форма кредитування починає займати істотну частку кредитних портфелів — від 20-25% в 2014 році до 40% в 2015 році (цільовий рівень) у всіх великих банках, що спеціалізуються на агрокредитуванні. При цьому, загальна величина вексельного портфеля оцінюється в 6-7 млрд. грн. (поки що достовірної статистики не існує, тому що дані НБУ не включають вексельну форму кредитування).

Аграрні розписки

Крім вексельного фінансування, аграрії покладають великі надії на інструмент аграрних розписок, який формально використовується з березня 2013 року після прийняття нового закону про аграрні розписки (за основу приймався позитивний досвід бразильських фермерів). Розписки за своєю суттю є запорукою майбутнього врожаю в обмін на необхідні вже зараз ресурси і бувають двох видів: товарні (зобов'язання поставити певний товар) і фінансові (зобов'язання заплатити), причому всі розписки підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. У цьому і криється причина того, що новий інструмент

поки не узвичаївся повноцінно: була необхідна законодавча ініціатива для створення єдиного реєстру аграрних розписок, а також час на навчання нотаріусів і власне саме тестування реєстру. Крім того, для повноцінної роботи механізму аграрних розписок необхідна роз'яснювальна та консультаційна робота з агрогосподарствами і нотаріусами, включаючи в першу чергу загальне податкове роз'яснення, яке дозволить коректно вести податковий облік подібних операцій, а також роз'яснення щодо механізму моніторингу застави та її примусового вилучення в разі дефолту компанії, що видала розписку.

На поточний момент облік аграрних розписок веде державне підприємство «Аграрні реєстри», підконтрольне Міністерству аграрної політики та продовольства України. Пілотний проект щодо впровадження розписок вже стартував у Полтавській області, де, згідно з публічними даними реєстру, в лютому 2015 року ТОВ «ПКЗ-АГРО» видав першу в Україні товарну розписку на соняшник, що діє до листопада 2015 року. На дату цієї публікації активні розписки, внесені до реєстру аграрних розписок, які, як і раніше, можна перерахувати на пальцях однієї руки. За різними оцінками, повноцінно подібний інструмент запрацює лише в другій половині 2015 року, однак, незважаючи на пізній старт, на думку Олексія Павленка, Міністра аграрної політики і продовольства України, такий інструмент дозволить залучити додатково до 5 млрд. грн. фінансових ресурсів вже у 2015 році.

Необхідно також зазначити, що аграрні розписки мають ряд переваг в порівнянні, наприклад, із векселями, а саме: можливість погашення заборгованості частинами, ведення єдиного реєстру, можливість погашення боргу товарами, наявність одного документа, який покриває як зобов'язання по заборгованості, так і заставу. Всі ці фактори можуть сприяти поширенню механізму аграрних розписок в Україні.

Лізингове кредитування

Раніше лізинг сільськогосподарської техніки активно пропонувався як банками, що кредитували аграріїв, так і лізинговими компаніями, причому часто в тандемі. Це дозволяло збільшити продажі як банку або лізингової компанії, так і постачальника техніки, адже компанія-постачальник отримує доступ до точок продажів і фахівців з продажу, які працюють у банку, а банки, у свою чергу, заробляють на комплексному обслуговуванні клієнта і комісіях від лізингодавців і постачальників. За даними асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», сільське господарство займає 23% від загальної суми укладених договорів фінансового лізингу на кінець другого кварталу 2014 року (порівняльний період 2013 рік: 17%).

Перевагою лізингу є більш низька ставка фінансування. Крім того, на предмет лізингу не можна накласти арешт або стягнення, адже право власності на актив переходить до лізингоотримувача тільки після остаточних розрахунків. Крім того, лізингова компанія або банк, який бере участь в операції, може контролювати виконання постачальником техніки своїх зобов'язань щодо сервісного або гарантійного обслуговування. Лізингові продукти є стандартними (в лізинг можна придбати весь модельний ряд техніки від великих і середніх виробників), і рішення щодо видачі такого кредиту приймається дуже швидко, часто протягом декількох робочих днів. Однак фінансуватися буде не вся сума, а до 80% вартості техніки, що пов'язано із внутрішньою оцінкою застав фінансових установ для цілей розрахунку збитків від знецінення заборгованості.

Графік погашення, подібно традиційним кредитам, теж підлаштовують під циклічність бізнесу агроклієнта. Таким чином, з обороту не виводяться кошти, які можна направити на посівну чи жнива, а гасити лізингові платежі можна буде за рахунок прибутку від використання техніки.

До недоліків лізингової схеми кредитування можна віднести приховані платежі, наприклад, зі страхування техніки, а також приховану прив'язку до курсу гривні відносно долара США або євро (залежно від країни заводу-виробника). Механізм валютної прив'язки виглядає наступним чином: платежі з обслуговування боргу або сервісні збори прив'язуються до курсу на дату виставлення рахунку або оплати, причому часто в односторонньому порядку, тобто у разі девальвації гривні щодо курсу, зафіксованого на дату підписання договору, лізингоодержувач компенсує різницю лізингодавцю, а в разі ревальвації зменшення платежів не передбачено. На практиці, після кризи 2008 року багато компаній відмовлялися платити курсову різницю і зверталися до суду з вимогою фіксації платежів у гривні за старим курсом або визнання таких договорів недійсними, що стало популярним механізмом відходу від виконання своїх зобов'язань. Більш того, ще в 2013 році з'явилися рішення судів різних інстанцій, які підтверджували позицію лізингоотримувачів. У зв'язку з новою хвилею девальвації у 2014 році лізингодавці побоюються масовості подібних випадків, що може призвести до системної кризи галузі.

У 2014-2015 рр. нові лізингові програми практично не діяли, на ринку серед лізингових компаній, що кредитують аграріїв, залишилися лічені одиниці. Також, як і у банківському секторі, ринок характеризується зменшенням рівня ліквідності/наявності вільних ресурсів. Девальвація 2014 року вплинула і на фінансову звітність самих лізингових компаній, адже ресурсна база лізингодавців у більшості випадків являє собою позикові кошти материнських компаній в іноземній валюті, а прихована валютна прив'язка на стороні активів (так звані валютні деривативи) може не завжди коректним чином враховуватися в балансі. Тому більшість лізингових компаній показали збитки і дефіцит капіталу у 2014 році, що було викликано одноразовим ефектом девальвації. Такий фінансовий стан на тлі політичних та економічних подій в країні гарантує зверхконсервативну політику лізингових компаній і ставить під загрозу подальший розвиток сектору. На думку експертів, у найближчі кілька років аграрії не дочекаються відновлення масових програм лізингу, які раніше повсюдно пропонувалися лізинговими компаніями.

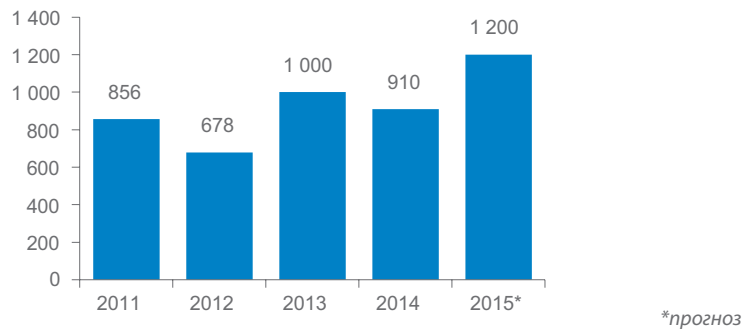
Державне фінансування (система форвардних закупівель Аграрного фонду та ДПЗКУ)

Аграрний фонд активно просуває систему форвардних контрактів, яка дозволяє отримати доступ до фінансування для посівної і збиральної кампаній сільгоспприємствам практично будь-якого розміру.

Сума авансового платежу становить 50% від вартості контракту, розрахованої на основі мінімальної інтервенційної ціни для відповідного класу зернової культури на умовах форвардного контракту. Остаточна ціна розраховується на основі середньозваженої ціни, яка буде складатися протягом трьох торгових сесій на Аграрній біржі або сертифікованих нею акредитованих товарних біржах на дату оформлення покупки зерна, за мінусом отриманого авансу та плати за фінансування на підставі середньозваженої процентної ставки згідно з даними НБУ. Планований загальний обсяг закупівель Аграрного фонду у 2015 році складе 1,2 млн. тонн зерна за форвардними контрактами. В цілому, згідно з недавнім прес-релізом керівництва Аграрного фонду, компанія планує направити 1,5 млрд. грн. на проведення форвардної кампанії навесні 2015 року. Однак найближчим часом Аграрний фонд збирається змінити механізм формування ціни за форвардними контрактами, ґрунтуючись на поточному курсі долара, і збільшити рівень передоплати до 65%.

Згідно з повідомленнями ДПЗКУ, в поточних планах держкорпорації у 2015 році відсутня форвардна контрактація, яка могла б дозволити аграріям отримати необхідні ресурси для проведення посівних і збиральних робіт.

Динаміка закупівель
Аграрним фондом зерна
у 2011-2015 рр., тис. тонн

Причинами такої поміркованої політики стала все та ж девальвація гривні, адже зобов'язання держкорпорації зафіксовані в іноземній валюті і тому, в умовах непрогнозованого курсу, компанія не може дозволити собі пропонувати постачальникам (фермерам) фіксований курс на термін п'ять-шість місяців. Керівництво держкорпорації коментує таке рішення цілком відверто, адже ДПЗКУ, на відміну від Аграрного фонду, не була створена з метою державних інтервенцій в агросекторі, а є організацією, націленою на отримання прибутку. У той же час, за наявності додаткових коштів, виділених з бюджету, чиновники не виключають поновлення практики укладання форвардних контрактів від імені ДПЗКУ.

Зовнішні запозичення (ІРО, випуск єврооблігацій, залучення кредитів від банків-нерезидентів і т.д.)

2014 рік був украй неоднозначним для українських аграрних компаній, що котируються на міжнародних біржах. Акції більшості українських агрохолдингів, на тлі поточних подій в Україні, періодичних повідомлень про дефолт низки компаній — таких, як Мрія і Агротон, а також зниження рівня цін на агрокультури в світі, демонстрували стрімке падіння.

Після подій 2014 року, погіршення економічної ситуації і зниження суверенних кредитних рейтингів України можна з упевненістю говорити, що міжнародні ринки капіталу і боргового фінансування для українських компаній поки закриті, і ситуація навряд чи зміниться в найближчі роки. Експерти називають 2017 рік як найбільш ранній період, коли стане можливим відновлення нових залучень, а також попереджають про можливість нових дефолтів через дисбаланс валютної позиції більшості публічних агрокомпаній.

Інший шлях, який можуть обрати для себе аграрії, — залучення дешевших кредитних коштів від іноземних фінансових установ, у тому числі і від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). У порівнянні з традиційним банківським кредитуванням, кредити, залучені від подібних організацій, несуть набагато меншу відсоткову ставку (до 12% у валюті, хоча умови, т.зв. term sheets, визначаються індивідуально) і тому є більш вигідними для позичальників. Однак вартість обслуговування таких кредитів, у тому числі і необхідність часто повної перебудови процесів корпоративного управління та фінансового контролю в компанії для відповідності високим вимогам до позичальника, велика (і в грошовому еквіваленті, і з точки зору залучення трудових ресурсів). Крім того, як уже зазначалося, українські позичальники намагаються уникати валютного кредитування.

У 2014-2015 рр. ЄБРР не припиняв кредитування українських аграріїв. Наприклад, згідно з недавнім прес-релізом, у 2015 році ЄБРР надав дочірнім компаніям холдингу Agri Europe в Україні та Сербії фінансування в сумі до 120 млн. євро. Крім того, ЄБРР має намір виступити розпорядником вже відкритої кредитної лінії Європейського союзу в розмірі 90 млн. євро, призначеної для малого та середнього українського бізнесу, яка, як очікується, буде запущена влітку 2015.

До 2014 року популярним було залучення закордонного фінансування під страхове забезпечення експортних кредитних агентств (ЕКА) — організацій, створених в країнах-експортерах техніки та обладнання для стимулювання збуту продукції. Для українських аграріїв діяли програми таких ЕКА як Eximbank (США), NEXI (Японія), ECGD (Великобританія), Euler Hermes (Німеччина), COFACE (Франція), Atradius (Голландія) і т.п. Перевага такого кредитування — більш низька процентна ставка, зменшені нижні межі за обсягом фінансування (що робить подібний інструмент доступним не тільки для великих, а й середніх за розміром господарств), відсутність застави (її замінює страхування), можливість окремого фінансування суми передоплати на термін до 1 року (сума передоплати при цьому складає від 15%). Недоліки: необхідність оформлення поруки і гарантій, що може спричинити за собою додаткові витрати з перевірки та надання необхідної документації, а також страхові платежі, які збільшують ефективну процентну ставку. На жаль, починаючи з другої половини 2014 року, більшість даних програм були неактивними для України у зв'язку зі значним зниженням кредитного рейтингу.

Висновки

Загальну ситуацію з фінансуванням можна охарактеризувати як вкрай важку, вільні ресурси на українському ринку в цілому або відсутні, або направлені в інші, менш ризиковані, ніж сільське господарство, сектори. На тлі перекриття зовнішніх ринків запозичення і банкам, і інвесторам, і аграріям, і не в останню чергу законодавцям все ж доведеться домовлятися і шукати спільні шляхи вирішення проблем. В іншому випадку нас чекає поглиблення кредитної кризи, яка вплине на всю країну, а також і на світовий ринок зернових, адже Україна є одним з його ключових гравців. ■

АГРАРНИЙ БЮДЖЕТ

Розмір бюджету на АПК у 2015 році затверджений на рівні 2,2 млрд. грн., що на 4,1 млрд. грн. менше порівняно з 2014 роком. Основні скорочення відбулися за рахунок зменшення витрат на апарат Міністерства аграрної політики та продовольства (-2,6 млрд. грн.), реорганізацію ветеринарної та фітосанітарної служби (-1,3 млрд. грн.), а також інспекцію сільського господарства (-146 млн. грн.). Новий бюджет спрямований на підтримку та розвиток лісових ресурсів.

У 2015 році передбачені витрати за наступними новими напрямками:

- Державне агентство лісових ресурсів (+458,3 млн. грн.);
- Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здевелювання кредитів (+300 млн. грн.);
- Збільшення статутного капіталу НАК «Украгролізинг» для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу (+54 млн. грн.).

Найбільше скорочення витрат в бюджеті на 2015 рік порівняно з 2014 роком спостерігається за наступними статтями:

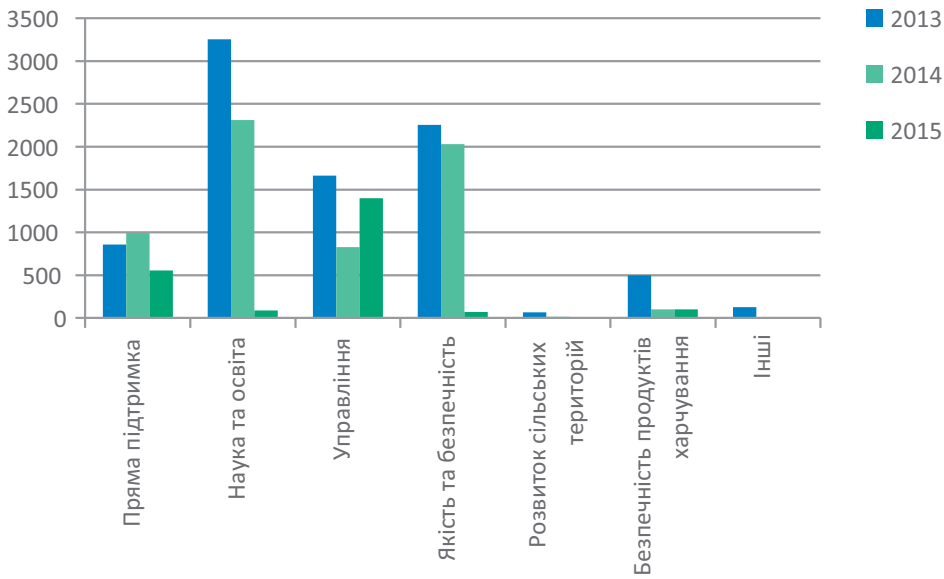
- Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України — на 75%;
- Державна підтримка галузі тваринництва — на 72%;
- Державна інспекція сільського господарства — на 72%;
- Держана ветеринарна та фітосанітарна служба — на 65%;
- Підвищення кваліфікації робітничих кадрів АПК — на 26%;
- Державне агентство рибного господарства — на 25%;
- Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконані за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері АПК — на 17%.

В бюджеті на 2015 рік порівняно з 2014 роком передбачене збільшення витрат на:

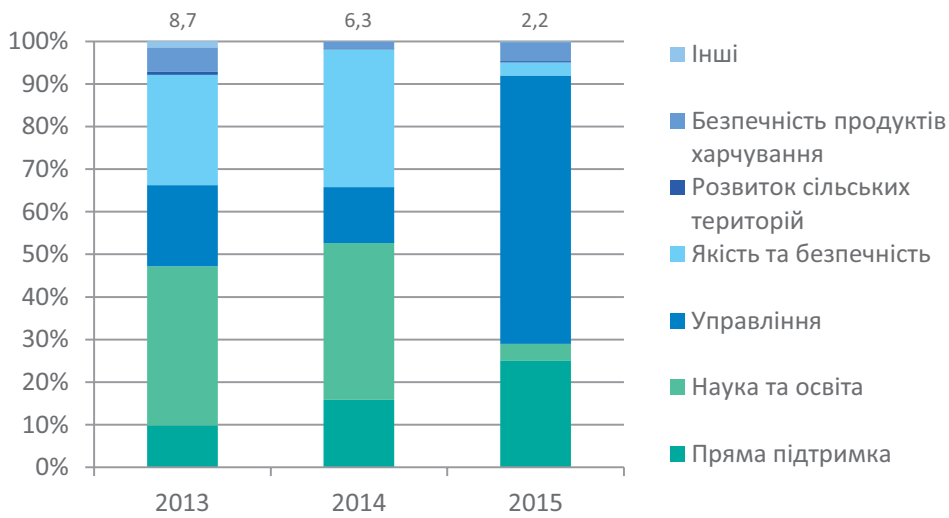
- Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства — на 5,2%;
- Прикладні наукові та науково-технічні розробки у сфері рибного господарства — в 4,5 рази;
- Загальне керівництво та управління у сфері агропромислового комплексу — на 13%.

Не передбачені витрати в бюджеті на 2015 рік порівняно з 2014 роком за такими напрямками:

- Державне агентство земельних ресурсів (454 млн. грн. у 2014 році);
- Підготовка кадрів для агропромислового комплексу вищими навчальними закладами I, II, III та IV рівня акредитації (2,2 млрд. грн. у 2014 році);
- Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними (100 млн. грн. у 2014 році);
- Заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин, запобігання розповсюдженню збудників інфекційних хвороб тварин (3 млн. грн. у 2014 році);
- Підготовка кадрів для сфери рибного господарства вищими навчальними закладами I, II, III та IV рівня акредитації (61,7 млн. грн. у 2014 році).

Розподіл аграрних бюджетів, тис. грн.

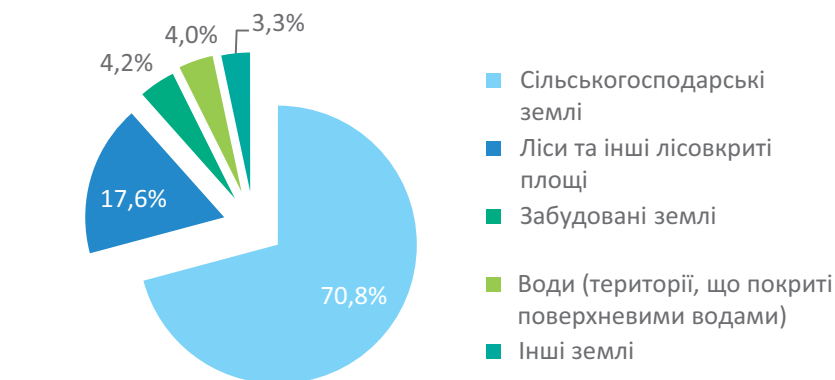
Відсотковий розподіл аграрних бюджетів, млрд. грн.

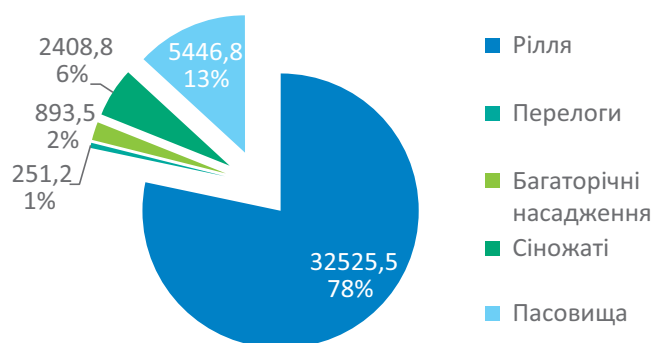
ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ

Станом на 01.01.2014 загальна площа земельних ресурсів в Україні склала 57,9 млн. га, що на 0,1% перевищує показник 2013 року.

Загальна площа земельних ресурсів, %

Площі сільськогосподарської землі, тис. га

За 2013-2014 рр. загальна кількість сільськогосподарської землі скоротилася на 11,5 тис. га (-69,2 тис.га порівняно з 2010 роком), причому найбільше скорочення спостерігалось в розмірі пасовищ — на 27,7 тис.га (-42,9 тис.га порівняно з 2010 роком). У той же час розмір ріллі зріс на 7,1 тис. га. (+47,1 тис. га порівняно з 2010 роком). Скорочення пасовищ пояснюється зменшенням поголів'я ВРХ, адже аграрії віддають перевагу менш затратному виду діяльності — рослинництву, результатом чого є збільшення площ ріллі.

Станом на 1 січня 2015 року в Україні зареєстровано 4,1 млн. домогосподарств (що на 104,8 тис. менше, ніж на 1 січня 2014 року) із загальною площею земельних ділянок у розмірі 6,3 млн. га (що на 149,3 тис. га менше (-2%) порівняно з 2014 роком).

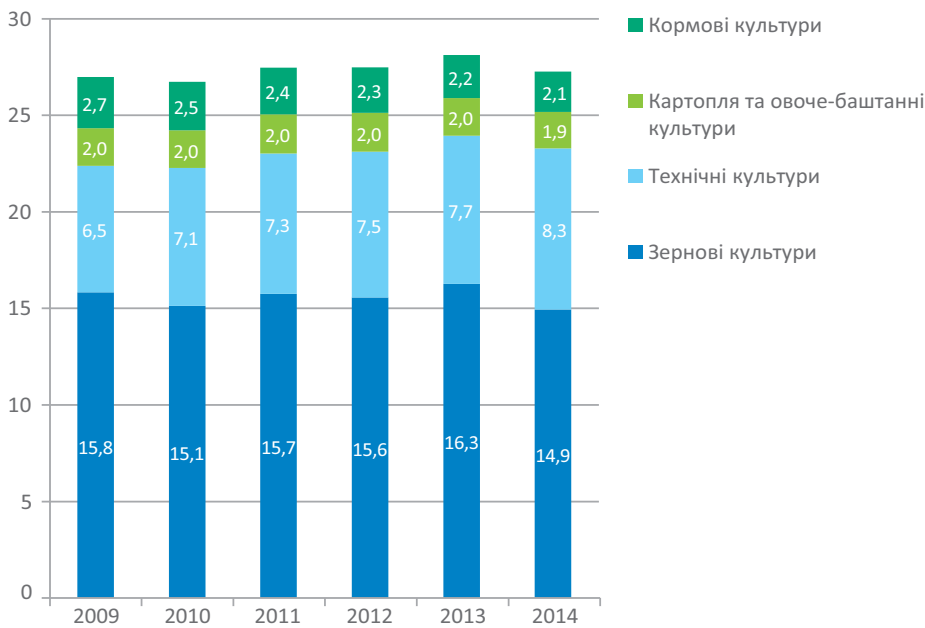
Сукупна площа земель сільськогосподарських підприємств у 2014 році склала 21 млн. га, що на 1,1 млн. га менше (-5%), ніж у 2013 році. Згідно з дослідженням «Найбільші агрохолдинги України 2014», проведеного агенцією AgriSurvey, агрохолдинги використовують більше ніж ¼ всіх угідь, що є в користуванні сільськогосподарських підприємств.

Посівні площі під зерновими культурами у 2014 році скоротилися на 1,4 млн. га порівняно з 2013 роком. Водночас площі під технічними культурами зазнали збільшення на 0,6 млн. га порівняно з 2013 роком. Посівні площі під картоплею та овоче-баштанними культурами тільки у 2014 зменшились на 0,1 млн. га, а посіви під кормовими культурами продовжують скорочуватися у зв'язку зі скороченням обсягів виробництва продукції тваринництва.

Земельний банк агрохолдингів, млн. га

Динаміка посівних площ, млн. га

Зміна виробництва культур в сільськогосподарських підприємствах, млн. га

Більшість культур вирощується на сільськогосподарських підприємствах (не включаючи овочі та картоплю), тому зміна обсягів виробництва зумовлена скороченням земель, що входять до їх складу у 2014 році на 1,2 млн. га (-5%) порівняно з 2010 роком. Серед зернових культур скорочення посівних площ спостерігалося наступне: пшениця - 550 тис. га (-11%), жито - 128 тис. га (-54%) та ячмінь - 1,2 млн. га (-40%), в той час як посіви під кукурудзою на зерно зросли на 1,6 млн. га (+76%). Серед технічних культур збільшення посівних площ спостерігається у виробництві соняшнику — на 610,4 тис. га (+17%) та сої — на 662,1 тис. га (+65%), ріпак зазнав незначного зменшення на -1%.

Продаж землі. Згідно з чинним українським законодавством, наприкінці 2015 року буде знято мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Чи готова до цього країна? Експерти УКАБ вважають, що для зняття заборони потрібна взаємодія кількох факторів: законодавчої відповідності, сприйняття населенням

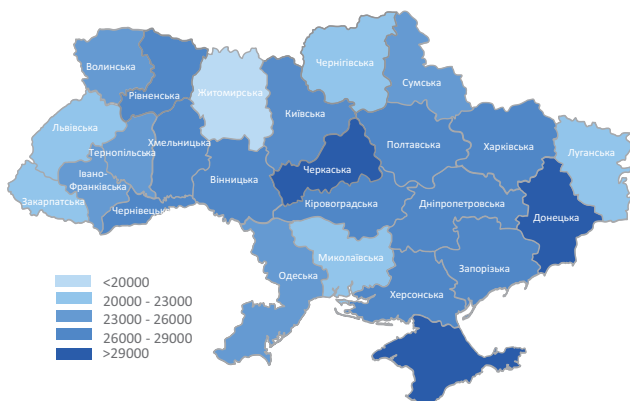
та успішного проведення тестових торгів. Під першим фактором мається на увазі завершення інвентаризації земель, передача прав управління земельними ресурсами на місця, реєстрація всіх договорів оренди земельних ділянок, напрацювання прозорого ринкового механізму щодо формування вартості земельної ділянки та проведення торгів, визначення через публічні обговорення та законодавче закріплення критичних питань на зразок законодавчого визначення категорій осіб, що мають право на купівлю землі (фізичні/юридичні особи, вітчизняні/іноземні суб'єкти, обмеження по концентрації земельного банку тощо). Під сприйняттям населенням розуміється підтримка сільськогосподарськими товаровиробниками норм та правил, закріплених у законодавчих актах, а успішне проведення тестових торгів має на меті перевірити ефективність законодавчих механізмів та сприяти підтримці зі сторони учасників ринку у разі позитивних результатів проведення пілотних проектів.

На початку весни 2015 року з боку Адміністрації Президента України лунали заяви щодо необхідності введення ринку землі в Україні. Незрозуміло, коли саме, але більшість аграріїв одностайно впевнені, що дозвіл продажу с/г земель з початку 2016 року може суттєво ускладнити ситуацію в АПК, адже в умовах фінансової кризи вільних коштів на придбання земель немає, тож створюватимуться передумови для формування спекуляційного середовища.

Нормативно-грошова оцінка земель. Нормативно-грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення (далі — НГО) не індексувалася протягом останніх чотирьох років, проте цього разу її було збільшено на 24,9% (індекс інфляції), в результаті чого грошова оцінка ріллі та перелогів підвищилася по Україні в середньому на 5138,1 грн./га та склала 25773,1 грн./га. Тобто у 2015 році НГО зросла більше ніж у 7 разів порівняно з 1995 роком.

Вітчизняні аграрії вважають таку вартість подекуди завищеною, а методологію — неефективною. У зв'язку з цим було ініційовано розробку нової методології НГО, яка наразі допрацьовується в робочих групах Міністерства аграрної політики та продовольства України. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» опублікований на сайті Державного агентства земельних ресурсів України від 26 травня 2014 року. Він передбачає зниження середньої НГО приблизно на 30% по Україні та імплементацію більш справедливого підходу до оцінки ґрунтів, базуючись на їх родючості. Згідно документу, НГО підвищиться тільки у Житомирській області на 1,3%, а в інших регіонах вона буде зменшуватися — від 6,8% у Вінницькій області до 47,8% у Рівненській.

Чинна НГО
Середнє значення по Україні — 25773,14 грн.

Проект постанови КМУ
Середнє значення по Україні — 18067 грн.

ОПОДАТКУВАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Земельний податок

Земельний податок сплачується власником землі або землекористувачем. Базою для оподаткування при цьому виступають:

- для оціненої землі — нормативна грошова оцінка ділянки, з урахуванням коефіцієнтів для індексації оцінки землі;
- для земельних ділянок без оцінки — розмір земельної ділянки.

Рішення місцевих рад щодо нормативної оцінки земельних ділянок, які знаходяться в межах населених пунктів, офіційно публікуються до 15 липня року, що передує року, в якому планується її застосування. В іншому випадку така нормативна оцінка застосовується тільки у наступному році.

Ставки податку для сільськогосподарських земель

Ставки податку встановлюються органами місцевого самоврядування. При цьому Податковий кодекс встановлює такі максимальні ставки земельного податку у відсотках від нормативної оцінки ділянки:

- для сільськогосподарських земель — 1%;
- для земель, які знаходяться у постійному користуванні суб'єктів господарювання (за винятком державної та комунальної власності), — 12%;
- для інших земель, нормативна оцінка яких проведена, — 3%.

Ставка податку за земельні ділянки, нормативна оцінка яких не проведена і які знаходяться за межами населених пунктів, не може перевищувати 5% від нормативної оцінки одиниці площі ріллі у відповідній області. Окремі категорії власників та землекористувачів звільняються від сплати податку на землю. До таких осіб у першу чергу відносяться орендодавці, які здають свої землі (паї) в оренду підприємству-платнику єдиного податку 4-ої групи.

Крім того, земельний податок не сплачується із:

- сільськогосподарських угідь в радіоактивно забруднених або хімічно заражених зонах;
- земель сільського господарства, які перебувають у тимчасовій консервації чи на стадії сільськогосподарського освоєння;
- земельних ділянок державних сортовипробувальних станцій та ділянок, які використовуються для випробувань сільськогосподарських культур;
- земельних ділянок сільськогосподарських підприємств, зайнятих молодими садами, ягідниками та виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями та розсадниками багаторічних плодкових насаджень;
- земельних ділянок та земельних часток (паїв), які використовуються платником єдиного податку 4-ої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва.

Оренда землі

Орендна плата за користування землями сільськогосподарського призначення визначається на основі договору оренди. Орендна плата не може бути меншою ніж 3% та більшою ніж 12% від нормативної грошової оцінки земельної ділянки. ■

Д-р Юліан РІС

Партнер
міжнародної
юридичної фірми
Gide Loyrette Nouel

Василь ЮРМАНОВИЧ

Юрист
міжнародної
юридичної фірми
Gide Loyrette Nouel

GIDE LOYRETTE NOUEL

вул. Володимирська, 4
01001 Київ
Тел.: +38 (044) 206 0980
Факс: +38 (044) 206 0981
gide.com

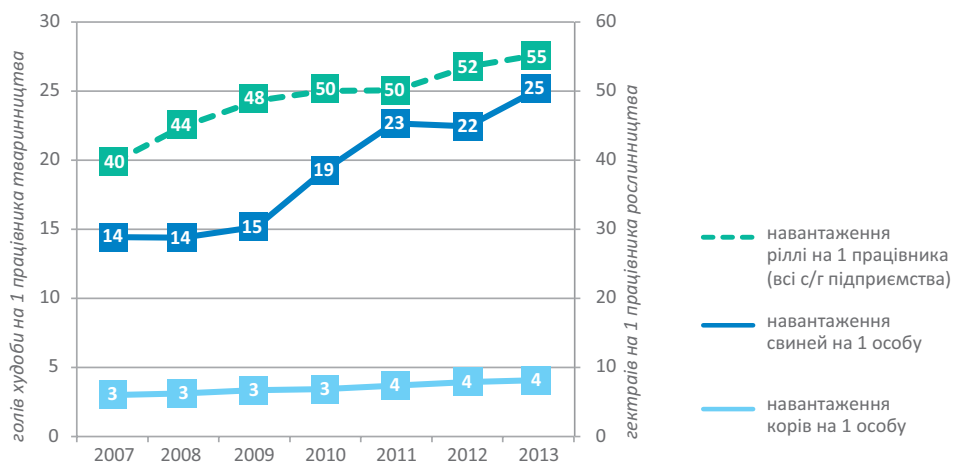
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Людський капітал — це основа, на якій тримається будь-який бізнес, зокрема і аграрний. Брак кваліфікованих кадрів негативно впливає на продуктивність с/г підприємства, його прибутковість та конкурентоспроможність. С/г підприємцям слід враховувати деяку специфіку ринку праці та формування людського капіталу в аграрному секторі України для того, щоб успішно розвиватися в секторі навіть за складних економічних умов.

Протягом останніх років в аграрному секторі України спостерігається чітка тенденція до збільшення навантаження роботи на одного працівника. Інтенсифікація праці найбільше прогресує у тваринництві, особливо в галузі свинарства. Так, з 2009 по 2013 роки⁷ навантаження свиней на одного працівника тваринництва збільшилося на 66% і наразі становить 25 свиней на особу. Дещо повільніше відбувається інтенсифікація праці у скотарстві: за останні 5 років вона збільшилася на 21% і становить приблизно 4 корови на працівника.

Навантаження на працівників аграрного сектору

Найбільш стабільною залишається рослинницька галузь: середнє навантаження ріллі на 1 працівника рослинництва складає 55 гектарів, що на 9 гектарів або на 12% більше, ніж п'ять років тому.

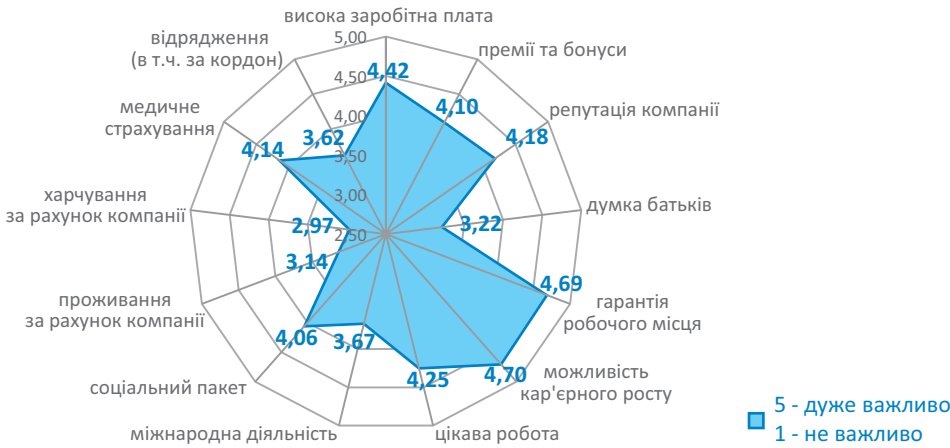
Збільшення навантаження на працівників рослинництва і тваринництва зазвичай викликане модернізацією технологій сільськогосподарського виробництва, що дозволяє зменшити використання людської праці. Проте в Україні це також пов'язано з такими факторами як падіння престижу виробничих аграрних професій та недостатній рівень підготовки молодих спеціалістів.

Отже, брак кваліфікованих кадрів — друга проблема, з якою стикаються вітчизняні с/г виробники. За даними опитування, проведеного агенцією AgriSurvey у квітні 2014 року, 63% власників с/г підприємств скаржилися на брак кваліфікованих працівників виробничих спеціальностей — агрономів, механіків, інженерів, зоотех-

⁷ Джерело: Державна служба статистики України

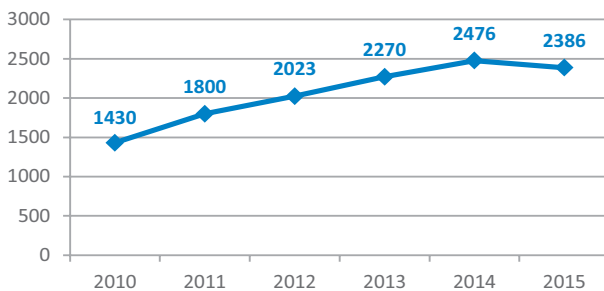

ніків, ветеринарів та ін. Разом з тим, серед студентів та молодих спеціалістів бажання працювати у сільській місцевості майже відсутнє. Лише 16% випускників аграрних ВНЗ висловили готовність до роботи в сільській місцевості, тоді як майже 50% випускників аграрних ВНЗ хотіли би працювати у Києві. Самі ж студенти та молоді спеціалісти пояснюють таку ситуацію пошуком роботи, яка була б цікавою, давала можливість кар'єрного росту та забезпечувала гарантію робочого місця й фінансову стабільність — критерії, які, на їхню думку, досить складно задовольнити.

Яким вимогам має відповідати Ваша перша робота після завершення навчання?

Дані офіційної статистики про оплату праці в аграрному секторі дещо виправдовують такі настрої серед молоді. Станом на січень 2015 року середньомісячна номінальна заробітна плата працівника аграрного сектору становила 2358 грн. За даними опитування AgriSurvey, це якраз та сума, яку опитані керівники сільськогосподарських підприємств готові платити працівникам без досвіду роботи/з незначним досвідом роботи. Порівняно з 2014 роком, середня зарплата працівника аграрного сектору зменшилася на 4%, тоді як ціни на продукти харчування зросли на 30%, на житло, газ та електроенергію — на 35%, на транспорт — на 42%.

Середня заробітна плата працівників сільського господарства, грн.

Результати досліджень та практичний досвід показують, що ефективним способом залучення талановитих та перспективних спеціалістів є розробка диверсифікованої системи мотивацій працівників та систем навчання для молодих спеціалістів без досвіду/з малим досвідом роботи. «Виховання» працівників «під себе» шляхом впровадження програм стажування та навчання з метою подальшого працевлаштування — це система, яка добре себе зарекомендувала, адже вона вирішує проблеми кадрового забезпечення підприємства, працевлаштування серед молоді та розвитку с/г сектору України в цілому.

Тож, з огляду на скорочення витрат на с/г техніку та обладнання у зв'язку з несприятливою економічною ситуацією у 2015 році, інтенсифікувати виробництво за рахунок нових технологій буде складно. Необхідно інвестувати в розвиток людського капіталу для того, щоб генерувати нові ідеї та підходи, а також отримувати максимум віддачі з тих потужностей, які вже наявні на підприємствах. ■

Антуан Ребійар

Бізнес-директор New Holland Agriculture в Україні, Молдові, країнах Балтії та Фінляндії

Ми усвідомлюємо, що аграрний сектор України переживає не найкращі часи. Незважаючи на це, команда та компанія New Holland Agriculture твердо вірить у великий потенціал українських земель та країни в цілому.

На даний момент, найважливішим завданням компанії є чітке розуміння потреб наших споживачів. Ми розуміємо, з якими проблемами зіштовхнулись наші клієнти, саме тому прикладаємо усіх зусиль аби запропонувати найкращі варіанти їх вирішення.

Компанія New Holland Agriculture прийшла на ринок України відносно недавно, але зуміла швидко знайти свою нішу та зайняти передові позиції. Наші комбайни — бренд номер один в Україні, а трактори посідають друге місце в рейтингу найпопулярніших. Секрет такого успіху полягає у високій продуктивності, якості та доступності продукції для споживачів. Ми намагаємось не диктувати клієнтам свої умови, а співпрацювати з ними на партнерських засадах. Широкий асортимент продукції дає можливість поставляти техніку як великим сільськогосподарським підприємствам, так і малим фермерським господарствам, а також підприємствам, які займаються рослинництвом, тваринництвом, садівництвом та виноградарством.

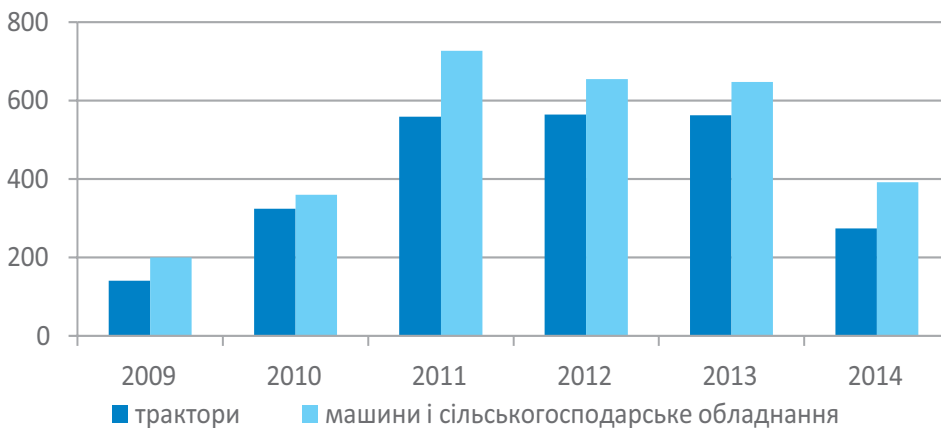
Також хотілось би відзначити, що цього року компанія New Holland Agriculture представляє на ринку України нову продуктову лінійку: самохідні обприскувачі Guardian™.

New Holland Agriculture безупинно продовжує розвивати дилерську мережу в Україні, інвестує у розвиток технічного сервісу, функціонування програм роздрібного фінансування та сприяє постійній наявності запасних частин на складах у Європі. Забезпечуючи клієнтську підтримку, компанія New Holland Agriculture є надійним партнером для кожного землекористувача.

ТЕХНІКА І ОБЛАДНАННЯ

Ситуація на вітчизняному ринку сільськогосподарської техніки стала погіршуватися ще наприкінці 2013 року, коли внаслідок обвалу цін на основні культури рентабельність с/г підприємств значно знизилась, а іноді взагалі була від'ємною. Економічна та політична криза 2014 року лише поглибила стагнацію ринку, що в результаті призвело до вкрай низького попиту на с/г техніку. Це підтверджують результати дослідження, проведеного агенцією AgriSurvey у січні минулого року. Так, 50% аграріїв, які на той момент остаточно не визначились щодо закупівлі техніки, далі були вимушені від неї відмовитись через несприятливу ситуацію на ринку.

Майже повна зупинка ринку нової сільськогосподарської техніки пов'язана з цілим рядом факторів. Перш за все, це стрімка девальвація гривні, внаслідок якої і так недешева нова сільськогосподарська техніка (яка є переважно імпоротною), стала практично недоступною для більшості аграріїв. У той же час, через проблеми у банківському секторі кредитні установи знизили обсяги кредитування агросектору, а видача середньо- і довгострокових кредитів для фінансування закупівлі техніки практично припинилась, що також вплинуло на обсяги реалізації. Загалом, нестабільна ситуація в країні, економічна криза та стрімка і непередбачувана девальвація змусили більшість аграріїв відмовитись від закупівлі нової техніки або відкласти її до більш сприятливих часів, а тому у 2015 році очікувати на покращення ситуації на ринку не варто.

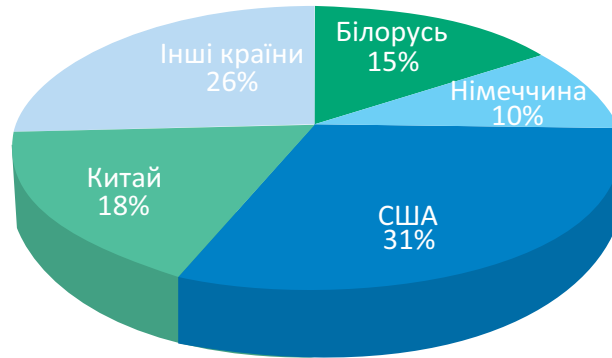

Імпорт с/г техніки та обладнання в Україну, млн. дол. США

У 2014 році обсяги імпорту тракторів та іншого сільськогосподарського обладнання в Україну знизились на 51% та 40% відповідно і практично сягнули показників 2010 року, коли ринок тільки набирив обертів після кризи 2008-2009 років. У 2015 році очікується падіння цих показників до рівня 2009 року, оскільки зниження попиту з боку сільськогосподарських виробників посилюється значним впливом з боку держави. Нинішня політика уряду, спрямована на стабілізацію платіжного балансу і курсу національної валюти, ставить імпортерів у жорсткі рамки.

Введення 5% мита на імпортні товари, до яких відноситься і с/г техніка, є причиною для додаткового підвищення ціни для покупців, яка наразі і так значно зросла внаслідок девальвації. З іншого боку, значною перешкодою є валютні обмеження НБУ. Так, імпортери часто не можуть придбати валюту або отримують її із значною затримкою, що значно ускладнює проведення імпортних операцій.

Географія імпорту тракторів у 2014 році

У 2014 році значно знизились обсяги імпорту сільськогосподарських тракторів з усіх країн окрім Китаю, внаслідок чого частка імпорту китайської техніки у загальній структурі зросла до 18%. Основними постачальниками сільськогосподарських тракторів залишаються США, Білорусь та Німеччина. Збільшення ж частки китайської техніки на фоні загального зниження імпорту свідчить про те, що тільки вона залишилась доступною для українських споживачів. Тим не менше, витіснення конкурентів китайськими виробниками чи суттєвого збільшення поставок з Китаю у 2015 році не очікується. ■

www.horsch.com

РОЗВИТОК БЕЗПЛУЖНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА – ЕПОХАЛЬНИЙ ВКЛАД У РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ

З моменту заснування компанії у 1984 році, жоден інший виробник сільськогосподарської техніки не вплинув так на розвиток безплужного землеробства, як це зробила компанія HORSCH. За свій вклад в розвиток безплужного землеробства компанія HORSCH була нагороджена відзнакою «Епохальний вклад у розвиток сільськогосподарської техніки». Своєю можливістю досягти такого високого рівня розвитку безплужне землеробство завдячує техніці для обробітки ґрунту Tiger та Joker, а також сівалкам Pronto і Maestro. Відповідно до статистичних даних, близько 40 % ріллі обробляється без допомоги плуга. При вирощуванні пшениці цей показник складає навіть 60 %. Ще 20 років тому ніхто б не наважився

у це повірити. Але сьогодні, переважно завдяки компанії HORSCH, це стало реальністю. Тільки на основі цього можна впевнено стверджувати, що відзнака «Епохальний вклад у розвиток сільськогосподарської техніки» була вручена не востаннє. Кожна машина компанії HORSCH відповідає критеріям «швидше, простіше, надійніше». При порівнянні з іншою технікою, вона має бути простішою в обслуговуванні, якісно обробляти ґрунт і забезпечувати дружнє проростання насіння. І наприкінці, робота повинна виконуватися швидше, ніж раніше. Компанія HORSCH виробляє лише таку техніку, яка відповідає всім цим критеріям, є інноваційною і має безкомпромісну якість.

HORSCH

З любов'ю до землі

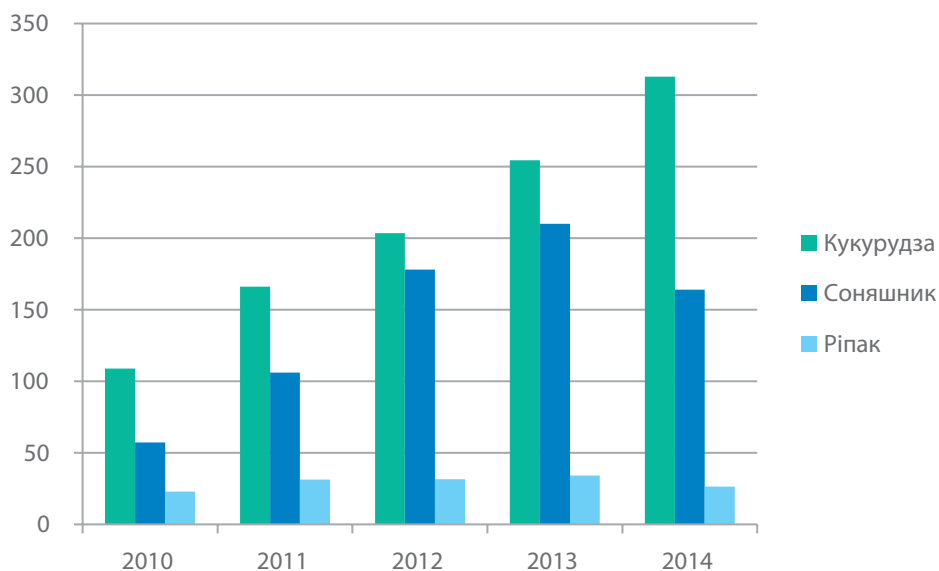
НАСІННЯ

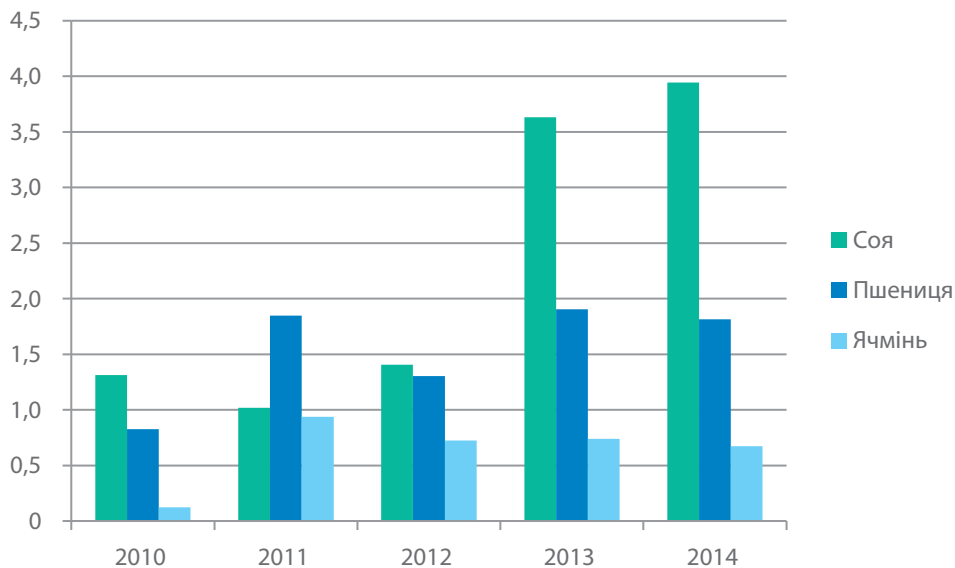
Протягом останніх 5 років український ринок насіння динамічно розвивався, і це стало одним із факторів, що дозволили зібрати рекордні урожаї 2013-2014 років. Запорукою таких результатів була порівняно стабільна і зрозуміла ситуація в агросекторі, в умовах якої виробники мали можливість поступово впроваджувати інтенсивні технології з використанням сучасних високопродуктивних сортів та гібридів сільськогосподарських культур. Також протягом цього періоду спостерігалися зміни у структурі посівних площ у бік збільшення частки так званих високомаржинальних культур, що, відповідно, сприяло підвищенню попиту на їхнє насіння.

Незважаючи на позитивний ріст ринку протягом попередніх років, у 2015 році варто очікувати на спад попиту на насіння. В першу чергу це викликано складною фінансовою ситуацією в агросекторі та втратою частини посівних площ на сході України та в АР Крим. Внаслідок знецінення національної валюти вартість імпортних ресурсів зростає пропорційно вартості долара США, тобто більше ніж в 2 рази порівняно з показниками весни 2014 року, що ускладнило для більшості виробників проведення весняно-польових робіт. Не є сприятливим і фіскальне навантаження, що полягає у збільшенні розміру фіксованого сільськогосподарського податку та введенні додаткових мит на імпортні товари. Впровадження 10% мита на імпортне насіння, яке складає близько 50% ринку, ляже виключно на плечі сільгоспвиробників.

Варто зазначити, що навіть в таких умовах с/г виробники не готові економити на насінні, оскільки розуміють важливість цього ресурсу. Так, згідно з даними дослідження «Агробарометр 2.0», проведеного агенцією Agrisurvey наприкінці січня 2015 року, більшість сільськогосподарських підприємств не збираються змінювати обсяги закупівлі насіння, і лише близько 4% будуть їх зменшувати. Таким чином, у 2015 році повною мірою можуть розкритись насінневі компанії так званого другого ешелону. Це, переважно, невеликі іноземні представництва, які давно функціонують в Україні, контролюють незначну частку ринку та здатні забезпечити достатній рівень якості своєї продукції, яка може стати більш привабливою для покупців за рахунок нижчої ціни.

Імпорт насіння,
млн. дол. США

Імпорт насіння,
млн. дол. США

Аналізуючи динаміку імпорту насіння, слід зазначити, що у 2014 році спостерігалось зменшення обсягів імпорту більшості культур з огляду на несприятливу економічну ситуацію в країні. У поточному році варто очікувати подальшого скорочення імпорту та збільшення частки посівного матеріалу, виробленого на внутрішньому ринку, причому не тільки вітчизняними виробниками, а й міжнародними компаніями, які протягом останніх років активно розвивали власне виробництво на території України.

В Україні спостерігається значна залежність від високотехнологічного імпортного насіння, оскільки вітчизняна селекція значно відстала у розвитку і не задовольняє вимоги сучасного українського АПК. Так, у 2014 році в Україну було імпортовано 49% від загальної потреби посівного матеріалу кукурудзи, 48% насіння соняшнику та 44% насіння ріпаку. Частка посівного матеріалу іноземної селекції є навіть вищою, тому що багато міжнародних компаній активно розвивають власне виробництво на території України. Імпорт насіння інших культур незначний, проте тут присутній складніший принцип. Із-за кордону поставляються батьківські форми і так звана «еліта», яка в подальшому розмножується на території України і використовується як насіння. Для прикладу, з імпортованих у 2014 році 2,1 тис. тонн насіння сої на наступний рік буде отримано близько 50 тис. тонн насіння, що становить 22% від нинішньої потреби. ■

Ян Маріотон Maisadour Semences

Maisadour Semences — насіннева компанія, що спеціалізується на виробництві основних гібридів сільськогосподарських культур (кукурудза на зерно, кукурудза на силос і олійні культури, зокрема соняшник), і працює в 3 напрямках насінневого бізнесу:

- *Науково-дослідницька робота (R&D):* Maisadour Semences створює гібриди в 5 селекційних центрах у Європі, включаючи Україну, а їх елітна цінність підтверджена мережею з 218 випробувальних станцій, де представлені різноманітні європейські ґрунти і різні кліматичні умови.
- *Виробництво* якісного насіння у Франції, Україні та Іспанії. Кожна виробнича зона має виробників, завод з виробництва і лабораторію контролю якості.
- *Маркетинг* гібридів на ряду з професійними послугами для фермерів і тваринників у більш ніж 40 країнах: соняшник, кукурудза на зерно, кукурудза на силос, ріпак, люцерна, кормові культури і консерванти для силосу.

Maisadour Semences є дочірньою компанією Кооперативної групи Maisadour (5700 співробітників; торговельний оборот 1,5 млрд. євро у 2014 році), провідною експертною компанією в галузі сільського господарства та харчової промисловості.

Завданням Maisadour Semences Україна є надання професійних послуг українським сільськогосподарським виробникам та допомога у створенні додаткової вартості їх продукції.

Потенціал в Україні величезний, і метою Maisadour є сприяння збільшенню врожайності та рентабельності. Регіональні та торгові представники Maisadour Semences працюють по всій Україні, щоб допомагати клієнтам у виборі продуктів і послуг, адаптованих для кожного регіону.

Враховуючи те, що 60% успіху в рослинництві залежить від посіву, PRECOSEM дозволяє фермерам максимізувати ефективність посіву гібридів, завдяки рекомендаціям щодо оптимальної дати посіву, а отже і збільшити потенційний урожай. Ця послуга заснована на унікальній агро-кліматичній моделі аналізу.

Крім того, компанія планує піти далі, дозволивши виробникам передбачити всі основні етапи циклів врожаю кукурудзи та соняшнику і спрогнозувати оптимальну дату збору з метою підвищення врожайності та прибутковості.

Maisadour також представляє на ринку України тваринницьку програму Nutriplus, яка включає в себе ексклюзивні послуги, адаптовані гібриди кукурудзи та комплексні силовні добавки для збільшення кількості і якості силосу.

Для досягнення своєї мети компанія на даний час присутня на всіх сегментах ринку насіння та має одне з найповніших портфоліо гібридів кукурудзи з ФАО від 180 до 500.

Що стосується соняшнику, компанія пропонує нові гібриди культури з високим вмістом олеїнової кислоти, стійкі до гербіцидів групи імідозалінів та нових рас вовчка.

Компанія Maisadour Semences Україна була створена в 2008 році, і наразі інвестиції в компанію продовжують збільшуватися. Сьогодні Maisadour Україна отримує переваги від найсучаснішого комплексу виробництва насіння в Європі, який був побудований в 2010 році в с. Могилів Дніпропетровської області.

Цей потужний комплекс виробництва насіння може задовольнити потреби наших клієнтів у Центральній та Східній Європі. У 2014 році компанія вирішила збільшити свої виробничі потужності для задоволення нових і більш високих вимог ринку.

Таким чином, 26 серпня 2014 року компанія Maisadour Semences в присутності численних офіційних представників, провела церемонію відкриття другої черги сільськогосподарського комплексу з виробництва та зберігання насіння кукурудзи, соняшника та ріпаку. У результаті, потужність заводу зросла вдвічі. Наразі загальний обсяг інвестицій в Maisadour Semences Україна становить 40 млн. євро.

За рахунок збільшення насінневих потужностей, створення нових інноваційних гібридів та нових інноваційних послуг Maisadour Semences доводить у 2015 році, що український ринок є довгостроковим і стійким.

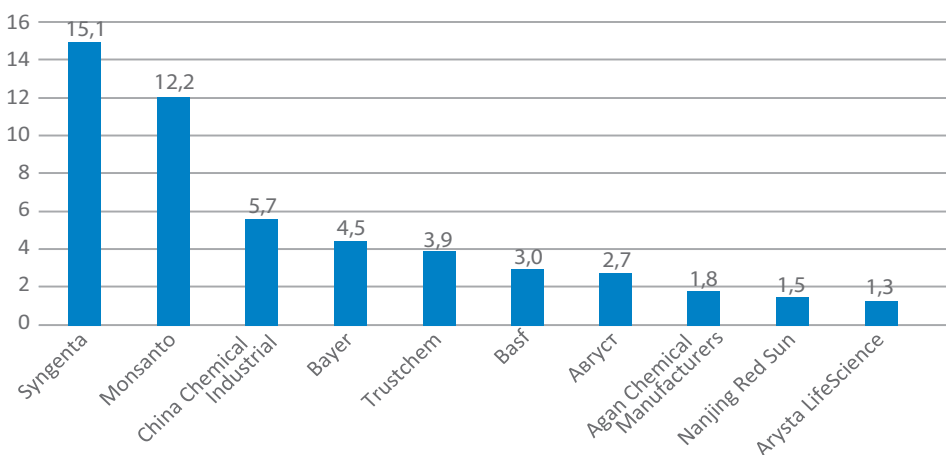
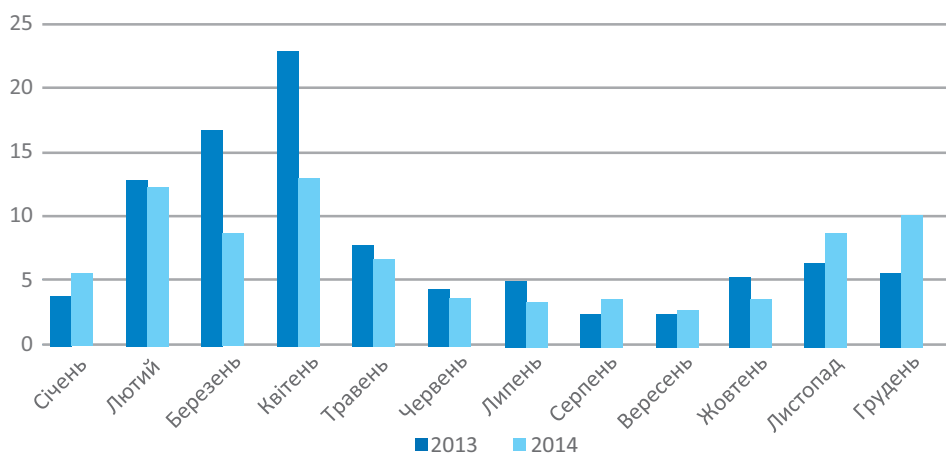
АГРОХІМІЯ

У 2014 році в Україну було імпортовано понад 83 тис. тонн пестицидів, що на 14,5% менше, ніж у 2013 році. Реекспорт у 2014 році склав близько 3 тис. тонн, таким чином, чистий імпорт агрохімічних продуктів в Україну становив 80 тис. тонн. По суті, імпорт у 2014 році впав до позначки 2012 року, і це порівняно небагато, враховуючи складну ситуацію в країні. Але 2015 рік для постачальників пестицидів в Україні обіцяє бути дуже важким, це буде справжнє випробування на міцність, з якого вийдуть лише найсильніші. Враховуючи залежність імпортерів від долара та абсолютну непередбачуваність подальшого розвитку економіки і курсу валют в Україні, можна сміливо готуватися до гіршого: скорочення імпорту пестицидів не менше, ніж на 10%.

У структурі імпорту пестицидів у 2014 році традиційно переважали гербіциди, сукупний імпорт яких перевищив 60 тис. тонн або 72%. Інсектицидної групи було завезено у фізичній вазі найменше: обсяг їх імпорту у 2014 році трохи перевищив 10 тис. тонн. Це пов'язано з низькою нормою внесення більшості інсектицидів (від 0,05 до 0,3 кг/л/га), тоді як більшість гербіцидів має норму від 1 до 4 л/га. Імпорт фунгіцидів ненабагато випередив інсектициди, склавши близько 12 тис. тонн.

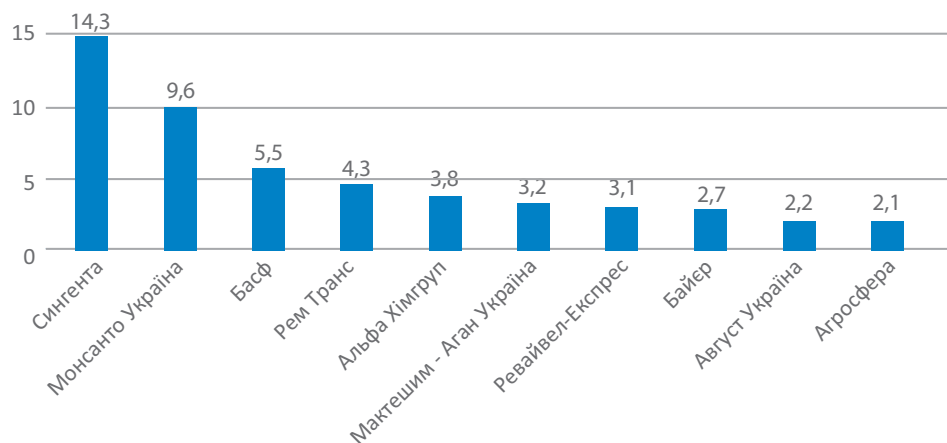
Серед імпортерів переважали європейські постачальники з часткою у структурі 59%, тоді як постачальники генеричних препаратів в Україні змогли імпортувати 41% пестицидів від загального імпорту у 2014 році.

Ігор ГЕРАСИМЕНКО
Аналітик ринку ЗЗР
компанії «Інфоіндустрія»

У березні та квітні 2014 року відбулося значне зменшення імпорту пестицидів в Україну що пов'язано з кризовою ситуацією в економіці. А збільшення імпорту наприкінці року пояснюється тим, що більшість імпортерів побоювалися подальшого стрибка курсу долара і збільшували свої складські запаси напередодні весняного сезону 2015 року. Найбільшим постачальником пестицидів в Україну у 2014 році стала компанія Syngenta, яка зайняла 18% всього імпорту. Вслід за нею з відставанням на 3 тис. тонн йде компанія Monsanto, що імпортувала 11,5% пестицидів, а на третє місце в рейтингу перемістилася китайська компанія China Chemical Industrial, частка якої в імпорті пестицидів в Україні у 2014 році склала 6,6%.

Основні імпортери пестицидів в Україну у 2014 році, тис. тонн

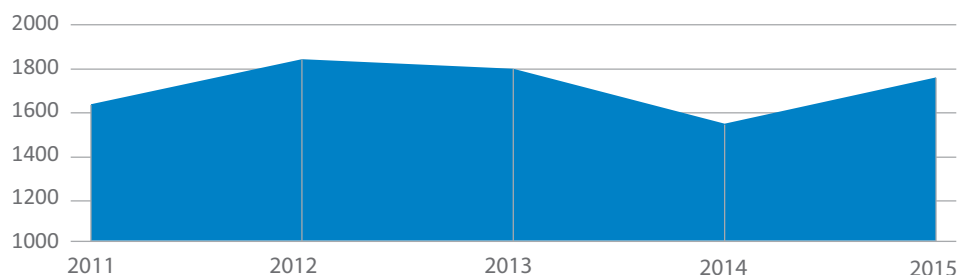
Перше місце серед імпортерів прогнозовано зайняла компанія Syngenta, імпорт якої перевищив 14 тис. тонн, що складає 17% ринку. На другому місці — компанія Monsanto Україна, що теж було цілком очікувано, адже імпорт компанії перевищив 9 тис. тонн, що складає 11,5% ринку. На третє місце перемістилася компанія BASF із обсягом імпорту 5,5 тис. тонн, що становить 6,5% від загального імпорту пестицидів в Україні. Таким чином, на початок 2015 року більше третини ринку пестицидів в Україні належить вищезазначеним компаніям.

МІНЕРАЛЬНІ ДОБРИВА

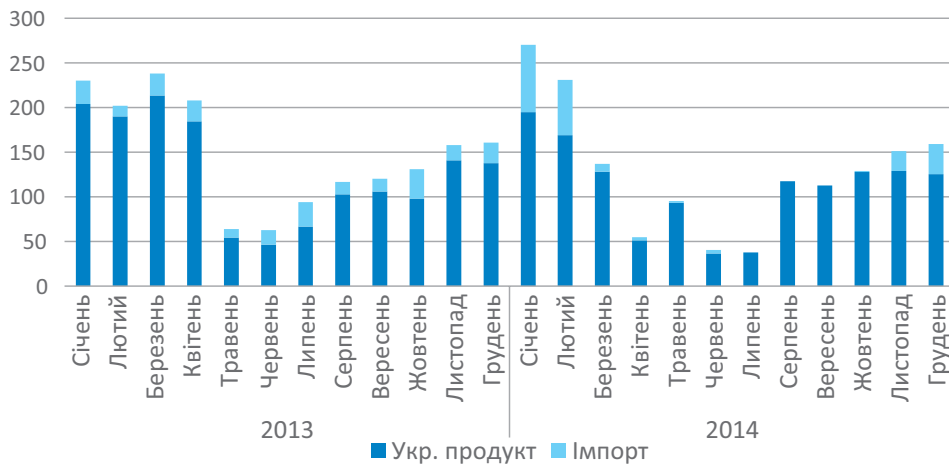
Сергій ПІСОЦЬКИЙ
Керівник проекту
«Маркер»

Найбільшим сегментом українського ринку мінеральних добрив залишається аміачна селітра. У загальному обсязі споживання добрив її частка коливається від 45 до 50%. У 2014 році український ринок аміачної селітри скоротився до 1,535 млн. тонн. Головна причина полягає в скороченні виробництва селітри в Україні на 34% через зупинку Сєвєродонецького Азоту і Стиролу, а також зменшення навантаження Рівне Азоту в червні-липні.

Обсяг ринку аміачної селітри, тис. тонн

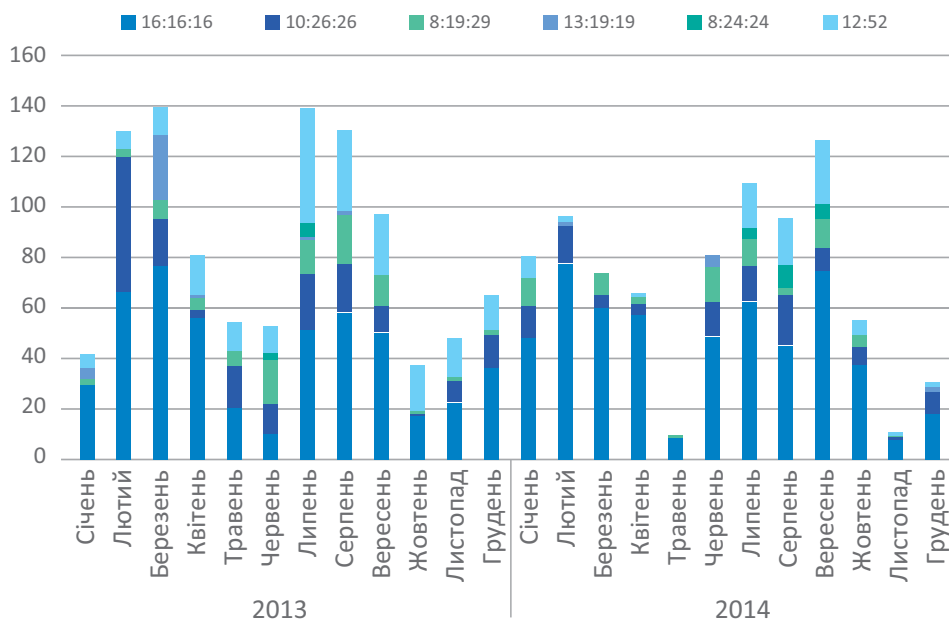
Слід відмітити також антидемпінгові обмеження проти селітри російського походження, через які з квітня по жовтень вона майже не постачалася в Україну. При цьому річний обсяг імпорту зменшився лише на 10%. Наприкінці року компанія Єврохім знайшла спосіб обійти обмеження. Для заміни стандартної аміачної селітри розпочалося ввезення гранульованої аміачної селітри.

У 2015 році очікується зростання обсягу ринку аміачної селітри до 1,7–1,75 млн. тонн. Це стане можливим завдяки збільшенню обсягів українського виробництва і зниженню цін на селітру. Незважаючи на кризову ситуацію в економіці, потреба у класичній селітрі залишається стабільною. Головними споживачами селітри будуть дрібні і середні господарства, для яких агрохімічний супровід внесення аміаку і КАС залишається надто дорогим.

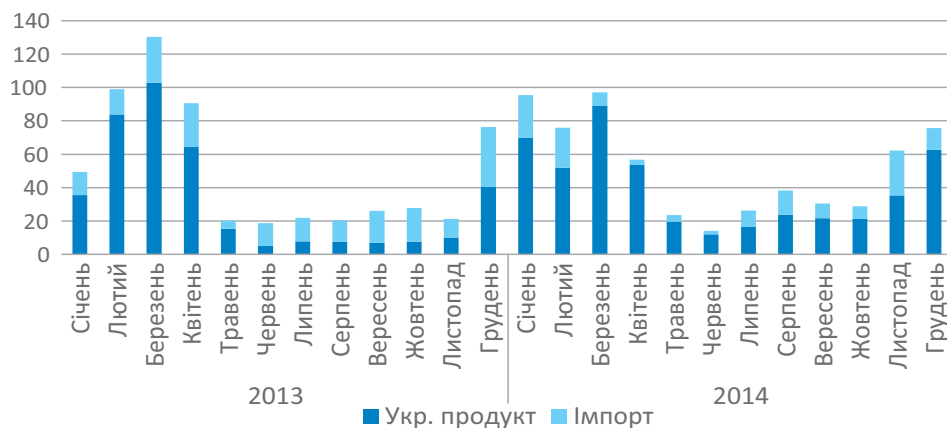
Дешевшою альтернативою аміачній селітрі є сульфат амонію. Надлишок кислотності він компенсує найнижчою серед твердих азотних добрив ціною і наявністю легкозасвоюваної форми сірки. У 2014 році відбувся стрибок споживання сульфату амонію (+77%). Обсяг ринку досяг 188 тисяч тонн, причому одним із факторів такого успіху став дефіцит селітри. Оскільки у 2015 році очікується зростання виробництва селітри в Україні, попит на сульфат амонію дещо знизиться, але збережеться на рівні 160-180 тисяч тонн. Левова частка сульфату амонію постачається в Україну незалежними імпортерами.

Другим за обсягом споживання мінеральним добривом в Україні залишається NPK (комплексне добриво різних формул, з яких найбільш популярним є нітроаммофоска (NPK 16:16:16), і діаммофоска (NPK 10:26:26). Враховуючи те, що завод «Суміхім-пром» успішно запровадив ці марки у виробництво, зростання обсягу споживання вітчизняних NPK в Україні на 63% є закономірним. У 2015 році український ринок комплексних добрив очікує незначне зниження (-5%).

Третім за значенням добривом на ринку є карбамід. Цей тип добрива в Україні використовується як альтернатива аміачній селітри, але є більш універсальним і має довший період використання. У 2014 році повний обсяг українського ринку карбаміду склав 624 тис. тонн.

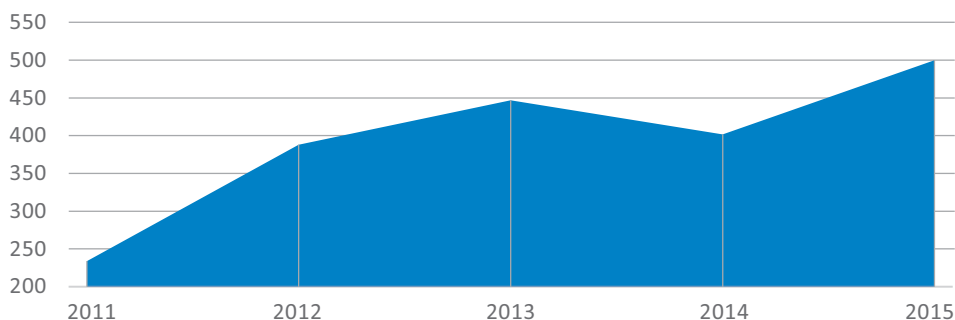
Динаміка відвантажень карбаміду 2013-2014 рр., тис. тонн

У 2015 році це добриво збереже свої позиції при продажах близько 600 тис. тонн. Цьому сприятиме низька світова ціна на карбамід (260-300 дол./тону) і висока доступність продукту для імпортерів. Зберігаючи зручність транспортування, складування і внесення на рівні аміачної селітри, поточна ціна карбаміду робить його найбільш вигідним азотним добривом в перерахунку на вартість одиниці діючої речовини.

Найбільш динамічним сегментом українського ринку мінеральних добрив є карбамідо-аміачна суміш (КАС). У 2014 році відбулося незначне зниження ринку до 402 тис. тонн. Подібно до селітри, головною причиною зниження споживання КАС у 2014 році стало зменшення обсягів виробництва з боку українських підприємств, спричинене воєнними діями.

Обсяг ринку карбамідо-аміачної суміші (КАС), тис. тонн

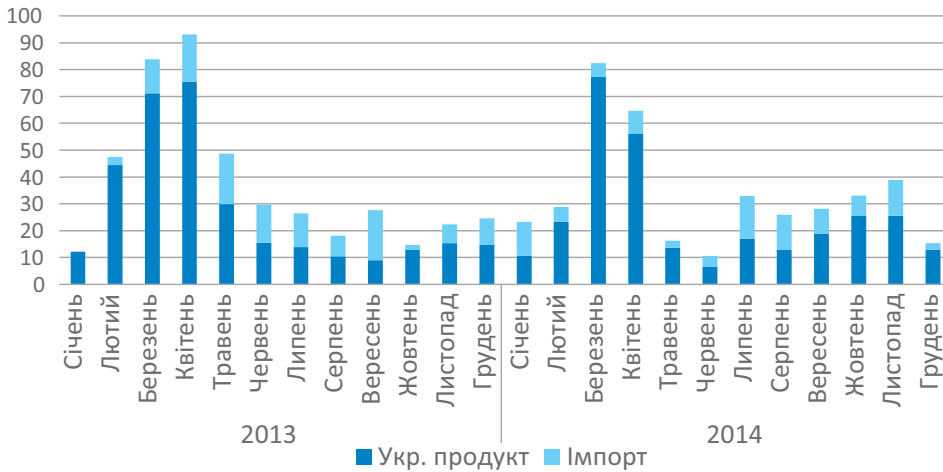

За прогнозами, у 2015 році обсяг ринку КАС зросте до 500 тис. тонн на рік. Не виключене і більш суттєве зростання, запорукою якого буде диверсифікація джерел постачання КАСу. Крім двох традиційних корпоративних постачальників, OSTCHEM і Єврохім, помітну роль на ринку будуть відігравати імпортери КАС, білоруського походження і непромислові українські виробники КАСп (продуктів на основі КАС). Зростання конкуренції на ринку КАС вплине на зниження роздрібних цін на це добриво вже у другій половині березня 2015 року.

Аміак є вразливою позицією в номенклатурі, що пропонується агрохіміками у 2015 році. З однієї сторони, обсяг внесення аміаку щороку зростає. У 2014 році він збільшився на 20% і досяг 125 тис. тонн. Але вартість аміаку, складна процедура і короткий період його внесення будуть стримувати зростання ринку у 2015 році. Тим не менше, властивості аміаку роблять його незамінним у комплексі осінніх польових робіт.

Головним очікуванням 2015 року є стабілізація агрохімічного ринку і повернення його показників до рівня 2012-2013 рр.

Динаміка відвантажень
КАС 2013-2014 рр.,
тис. тонн

Питання ціноутворення

Тотальна залежність української агрохімічної промисловості від імпортової сировини і висока доля імпортованих добрив на ринку диктують залежність українських цін від кон'юнктури світового ринку. Оскільки рівень інфляції і девальвації в Україні у 2015 році є непередбачуваним, багато аграрних підприємств з експортноорієнтованою продукцією будують прогнози цін на мінеральні добрива, виходячи з доларового еквіваленту.

На світових ринках мінеральних добрив пануючим трендом у 2015 році буде зниження цін. Хороші врожаї попередніх років, зменшення вирощування «паливних» культур через зниження цін на нафту, зменшення собівартості виробництва мінеральних добрив і профіцит ринку сприятимуть збереженню низького рівня цін мінеральних добрив протягом всього року. ■

Комітет з аграрної біотехнології УКАБ створено компаніями-членами асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», які є основними розробниками біотехнологічних продуктів для сільського господарства. Ключовими завданнями комітету є участь в адаптації національного законодавства, що регулює використання та реєстрацію продуктів біотехнології, до законодавства Європейського Союзу, як це передбачено Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, та інформування споживачів і громадськості про досягнення сучасної аграрної біотехнології.

У звіті BCC Research, провідної американської компанії, що займається дослідженнями ринку, світовий ринок сільськогосподарської біотехнології демонструє зростання. Наприкінці 2014 року його розмір становив 27,8 млрд. дол. США, в той час як у 2013 році розмір світового ринку аграрної біотехнології становив 26,4 млрд. дол. США. Виходячи з прогнозованого середньорічного темпу зростання на 11%, очікується, що до 2019 року світовий ринок аграрної біотехнології може досягти показника в 46,8 млрд. дол. США. «Північна і Південна Америка є провідними географічними ринками для продуктів аграрної біотехнології», йдеться у звіті. І додається: «Враховуючи сприятливі регуляторні процедури та появу нових трансгенних культур, Південна Америка та Азія, відповідно до прогнозів, покажуть високі темпи зростання своїх ринків». У доповіді також зазначається, що нові «критичні» точки для біотехнології, такі як секвенування ДНК, біочіпи, РНК-інтерференція, синтетична біологія, корекція геному, «становлять великий сегмент галузі, який, однак, швидко зростає».

На жаль, часто агресивна і не підкріплена предметними знаннями та фактами риторика категорії людей, що є противниками генетично модифікованих організмів (ГМО), зводить у нашій країні будь-які дискусії до рівня вуличних дебатів з елементами популізму. Замість того, щоб тверезо оцінити, що відбувається поза межами нашого власного «хутору», які є тренди в сучасній біотехнології, які нові аграрні технології та сорти можуть бути потрібні нашій державі для того, щоб зберегти своє почесне місце серед провідних світових виробників, ми зводимо дискусію до питань про «шкідливість» і «недостатню вивченість» ГМО, на які весь цивілізований світ вже давно відповів і рухається вперед.

Однією з проблем, про яку часто говорять критики біотехнологічних культур, є вузька сфокусованість на чотирьох основних культурах (соя, кукурудза, бавовник і ріпак) і на двох ознаках (стійкість до шкідників і толерантність до гербіцидів). Однак за останні 5 років відбулося значне розширення числа комерціалізованих біотехнологічних культур, включаючи значне розширення площ під цукровим буряком і люцерною разом з уже довготривалими посівами (правда, у відносно невеликих масштабах гарбузів, папайї, баклажанів і тополі). Загалом, у 2014 році було комерціалізовано 10 різних культур⁹.

У США за прискореною процедурою отримано дозвіл на використання біотехнологічної посухостійкої кукурудзи. За оцінками, площа посіву DroughtGard™ кукурудзи події МОН 87460 у США становила у 2013 році 50 тис. га, а в 2014 році відповідала

⁹ Про окремі події, що мали місце зовсім недавно, можна прочитати за посиланням: <http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/49/executivesummary/pdf/B49-ExecSum-Ukrainian.pdf>

275 тис. га. Варто зазначити, що компанія «Monsanto» подарувала цю культуру MON 87460 для створення посухостійкої кукурудзи в Африці в межах проекту WEMA — державно-приватного партнерства (ДПП), призначеного для надання першої біотехнологічної посухостійкої кукурудзи в окремі африканські країни, починаючи з 2017 року.

Нещодавно були отримані дозволи на використання «нових» біотехнологічних культур, комерціалізація яких розпочинається в 2015 році. Серед них — картопля Innate™ — продукт харчування з нижчим рівнем акриламідів (потенційного канцерогену) і меншими втратами через почорніння; а також люцерна зі зниженим вмістом лігніну (подія KK179), яка буде реалізована як HarvXtra™, з підвищеною засвоєністю та врожайністю. Картопля Innate™ розроблена приватною компанією Simplot у США і була схвалена для комерціалізації в США APHIS/USDA у листопаді 2014 року. При температурній обробці цієї картоплі під час готування їжі утворюється на 50-75% менше акриламідів, потенційного канцерогену для людей, у порівнянні з традиційними сортами при високій температурі. Картопля Innate™ також менш схильна до почорніння. Simplot стверджує, що картопля безпечна і є продуктом більш високої якості, який матиме наступні переваги для фермерів, переробників і споживачів:

- зниження рівня аспарагіну, що, у свою чергу, зменшує потенціал утворення акриламідів;
- менший ступінь почорніння;
- кращі властивості зберігання, що знижує втрати і, таким чином, робить свій внесок у забезпечення продовольчої безпеки.

Для отримання цієї біотехнологічної культури були використані РНК-технології для того, щоб вимкнути чотири гени для зменшення кількості деяких ферментів, що, в свою чергу, призводить до зниження рівня акриламідів.

Люцерна зі зниженим вмістом лігніну, подія KK179 (у продаж надійде під маркою HarvXtra™), була нещодавно дозволена APHIS для вирощування в США. Люцерна є багаторічною рослиною і четвертою за величиною врожаю з гектару в США після кукурудзи, сої та пшениці, займаючи від 8 до 9 млн. га. Це головна кормова культура в США і в усьому світі із посівними площами під нею близько 30 млн. га. Біотехнологічна, толерантна до гербіцидів люцерна RR® вже вирощується в США з 2005 року. Використання події KK179 дозволяє підвищити якість корму завдяки низькому рівню лігніну, оптимізувати врожай завдяки відстроченню валок на кілька днів, протягом яких накопичується велика біомаса, що дозволяє мати більш гнучкий графік при несприятливих погодних умовах.

У лютому 2015 року Управління з контролю за якістю харчових продуктів і лікарських препаратів (FDA) США схвалило для вживання людиною два сорти генетично модифікованих яблук і шість різновидів генетично модифікованої картоплі. Агентство прийшло до висновку, що «ці продукти настільки ж безпечні й поживні, як їхні традиційні аналоги». Схвалені яблука, відомі як арктичні (Arctic) яблука, були створені канадською компанією Okanagan Specialty Fruits з метою забезпечення стійкості до потемніння і псування. Яблука і картопля були схвалені в рамках добровільного консультаційного процесу, в якому FDA розглянуло інформацію, представлену компаніями, про те, як були змінені продукти на молекулярному рівні і наскільки вони схожі за поживністю зі звичайними яблуками і картоплею. У заяві агентства повідомляється, що у них не було «ніяких додаткових питань про безпеку продуктів харчування», пов'язаних з арктичними яблуками і картоплею Innate™. У лютому 2015 року Міністерство сільського господарства США схвалило арктичні яблука для вирощування та продажу, повідомивши про

те, що змінені яблука «навряд чи будуть становити загрозу зараження рослинам у сільському господарстві або серйозно вплинуть на середовище проживання людини». Планується, що ці яблука стануть комерційно доступними у 2017 році.

Очікується, що у найближчі 5-10 років список комерціалізованих біотехнологічних рослин значно розшириться. Зараз у різних країнах випробовують більше 70 ліній нових біотехнологічних культур, що включають яблуню, банан, рижій, маніоку, цитрусові, нут, вику (горох), арахіс, гірчицю, голубиний горох, картоплю, рис, сафлор, цукрову тростину і пшеницю. Діапазон привнесених ознак включає в себе підвищення засухо- і солестійкості, підвищення врожайності, ефективне використання азоту, покращення поживних і продовольчих властивостей, стійкості до шкідників і хвороб, у тому числі стійкості до вірусів.

Важливо, що близько половини випадків, — це технології, розроблені організаціями державного сектору або ж отримані відповідно до проектів з передачі біотехнології завдяки партнерським угодам між державними і приватними секторами. Тобто весь світ (включаючи і країни колишнього «третього світу» в Африці та Південно-Східній Азії) динамічно і разом рухається вперед, тому нам потрібно приєднуватися та прямувати назустріч новітнім технологіям. ■

БІОЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Нагальна необхідність зміцнення енергетичної безпеки у світлі посилення політичної напруги з Росією та постійні суперечки щодо умов постачання газу з одного боку та значний невикористаний потенціал біомаси з іншого боку, може прискорити зростання сектору біоенергетики України в найближчі декілька років. За теперішніх обставин Україна, фактично, може здійснити прорив у зниженні своєї залежності від імпорту газу шляхом підвищення енергоефективності та розвитку альтернативних джерел енергії. Біоенергетика, зокрема використання біогенних відходів та вирощування енергетичних культур, може зіграти значну роль у досягненні цієї мети.

Згідно з даними Біоенергетичної асоціації України (БАУ)¹⁰, частка біомаси у валовому кінцевому споживанні енергії в Україні становить лише 1,78%. Для порівняння, середній показник для ЄС-27 знаходиться на рівні 8,39%. У Латвії та Фінляндії частка біомаси у валовому кінцевому споживанні енергії становила 28,1% та 27,6%, відповідно, у Швеції та Естонії вона становить близько 26%.

Загалом, близько 2 млн. тонн умовного палива енергії виробляється з біомаси, левова частка якої складається з деревної біомаси (див. табл.). Водночас, величезний потенціал виробництва енергії з сільськогосподарських відходів і залишків, а також енергетичних культур залишається здебільшого невикористаним.

	Щорічне споживання*	тис. т у.п. ¹¹	Частка, %
Солома	84 тис. тонн	43	2,0
Дрова	1,7 млн. м ³	413	19,0
Деревна біомаса (промислове викор.)	3,8 млн. тонн	1296	59,6
Лушпиння соняшнику	627 тис. тонн	343	15,8
Біоетанол	52 тис. тонн	48	2,2
Біодизель	~ 0	~ 0	~ 0
Біогаз з відходів с/г	20 млн. м ³	12	0,6
Біогаз з полігонів твердих побутових відходів (ТПВ)	26 млн. м ³	18	0,8
Всього		2173	100

Джерело: Біоенергетична асоціація України

* Для виробництва енергії в Україні. Експорт гранул/брикетів з біомаси не враховано

Згідно з дослідженням МФК¹², близько 109 млн. тонн відходів та залишків (солома зернових; кукурудзяні качани і стебла; кошики соняшнику; гній великої рогатої худоби, свиней, пташиний послід; відходи харчової промисловості та ін.) генеруються в агропромисловому комплексі щорічно і лише 55% з цих відходів переробляються. Решта або використовується неефективно, або утилізується, що часто має негатив-

Юлія ОГАРЕНКО

Експерт
з аграрної політики
Німецько-український
агрополітичний діалог
(APD)

*Використання біомаси
та рідкого біопалива
для виробництва енергії
в Україні (2012)*

¹⁰ Оцінено на основі даних 2012 року. Джерело: <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-9-en.pdf>

¹¹ тис. тонн у.п. — тис. тонн умовного палива

¹² www.uabio.org/img/files/news/pdf/waste-agro-complex-2013.pdf

ні наслідки для навколишнього середовища. На даний момент лише близько 1% сільськогосподарських відходів використовується в енергетичних цілях. За оцінками експертів МФК, можна додатково використовувати майже 20 тонн сільськогосподарських відходів і залишків для економічно життєздатних енергетичних проєктів (термін окупності до 5 років), які сукупно могли б забезпечити до 9 млн. тонн у. п. (73 ТВт год)¹³ енергії та щорічно заощаджувати до 8 млрд. м³ газу (еквівалентно 25% газу, імпортованого з Росії у 2012 році). Однак, будуть необхідні інвестиції у розмірі понад 2 млрд. євро, щоб використати цей потенціал повною мірою.

Варто зазначити, що потенціал біомаси змінюється з року в рік залежно від врожаю. Враховуючи, що існує тенденція зростання врожайності сільськогосподарських культур, кількість рослинних залишків також збільшується. Згідно з БАУ, енергетичний потенціал сільськогосподарських відходів розрахований на основі даних 2013 року (врожай зернових у 63 млн. тонн) становить близько 11 млн. тонн у. п. Більше того, потенціал енергетичних культур, придатних для вирощування на деградованих сільськогосподарських землях, оцінено у 10 млн. тонн у. п. Економічний потенціал різних видів біомаси в Україні проілюстровано у таблиці нижче.

Енергетичний потенціал біомаси в Україні, 2013 рік

	млн. т у.п.
Солома зернових культур	4,54
Солома ріпаку	0,84
Кукурудзяні стебла та стрижні	4,39
Стебла та кошики соняшнику	1,72
Вторинні відходи с/г	1,13
Деревна біомаса	1,77
Біодизель	0,47
Біоетанол	0,99
Біогаз	0,97
Біогаз з полігонів ТПВ	0,26
Біогаз із стічних вод	0,27
Енергетичні культури	9,96
Торф	0,40
Всього	27,71

Джерело: Біоенергетична асоціація України

Загалом, сукупний потенціал біомаси оцінено приблизно у 28 млн тонн у. п., в той час як наразі використовується лише 8-10% наявного потенціалу.

За оцінками експертів БАУ, частка біомаси у кінцевому споживанні енергії може вирости з 1,78% у 2011 році до 4,3% у 2020 році і до 10% у 2030 році. Крім того, до 2020 щорічно може бути заміщено біомасою 3,5 млрд. м³ природного газу¹⁴ (7% від загального обсягу споживання газу) на виробництво тепла і 7,5 млрд. м³ (15% від загального обсягу споживання газу) — до 2030 року. Однак, щоб розкрити цей потенціал, уряд має усунути законодавчі бар'єри для розвитку відновлюваних джерел енергії та забезпечити стабільний інвестиційний клімат. ■

¹³ Це співставно з 25% промислового споживання енергії.

¹⁴ Для порівняння, аграрний сектор щорічно потребує близько 2,5 млрд. м³ природного газу.

Борис Сорочинський
Координатор комітету
з аграрної біотехнології

Для чого і коли створено Комітет з аграрної біотехнології?

Комітет з аграрної біотехнології УКАБ створено у серпні 2014 року. Основним завданням комітету є участь в адаптації національного законодавства, що регулює використання та реєстрацію продуктів біотехнології, до законодавства Європейського Союзу, як це передбачено Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, та інформування

споживачів і громадськості про досягнення сучасної аграрної біотехнології.

Хто є членами Комітету?

Комітет створено компаніями-членами Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», що є основними розробниками біотехнологічних продуктів для сільського господарства. Це компанії Bayer, Dow Seeds, DuPont Pioneer, Monsanto та Syngenta.

Які, на Вашу думку, перспективи розвитку аграрної біотехнології в Україні?

Мені здається, що в цих питаннях держава має проявляти здоровий прагматизм і керуватися, насамперед, власними інтересами. Для цього потрібно розумно скористатися також і досвідом інших країн. З моєї точки зору, український фермер повинен мати право вибору, яку саме продукцію йому вирощувати. Держава, у свою чергу, має створити для цього умови завдяки прозорій і зрозумілій нормативно-правовій базі та донести до споживача науково обґрунтовану і достовірну інформацію про сучасні технології. Гарним прикладом можуть бути Аргентина і Бразилія, наші найближчі конкуренти на ринку зернових. Ці країни за останні 20-30 років зробили величезний «прорив» у своєму сільському господарстві завдяки використанню сучасних технологій, у т.ч. і біотехнологій. Переорієнтація основного ринку збуту бразильської сільгосппродукції з ЄС на Китай, що відбулася кілька років тому, жодним чином не змінила політику Бразилії стосовно ГМО. Більше того, площі посівів різних ГМ рослин у Бразилії швидко зростають в останні роки, і зараз ця країна є №2 у світі за обсягом використання аграрних біотехнологій. Створення відповідної рослинної сировинної бази дозволило Бразилії, у свою чергу, стати також світовим експортером свинини №3, яловичини — №1, бройлерів — №3. Такі зміни відбулися завдяки прийняттю цієї країною у 2005 році національного Закону про біобезпеку. Відповідно і нам потрібно починати, насамперед, зі змін та доповнень до вітчизняного Закону про біобезпеку, оскільки будь-яка діяльність, у т.ч. і в питаннях, що стосуються ГМО, має здійснюватися виключно в межах закону. На жаль, нинішній Закон про біобезпеку нежиттєздатний, часто нелогічний, не відповідає міжнародному досвіду і не працює на практиці. Важливо, що вимоги гармонізувати законодавство, яке регулює обіг продуктів біотехнології, із законодавством ЄС містяться також і в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку наша країна підписала минулого року. Тобто, нам потрібно ретельно і без жодного поспіху виконати взяті на себе зобов'язання, а далі життя все розставить по своїх місцях.

АГРАРНІ РИНКИ

ЗЕРНОВІ КУЛЬТУРИ

У 2014/15 МР виробництво зернових культур сягнуло свого чергового рекорду в 63,8 млн. тонн (без урахування АР Крим), що стало можливим завдяки збільшенню середньої урожайності на 3 ц/га до 43,6 ц/га навіть попри скорочення посівних площ майже на 5% відносно 2013/14 МР.

Аналіз посівних площ під зерновими культурами демонструє ключові тренди, в яких розвивається ринок. Якщо поєднати технічні та фундаментальні фактори, то фахівці УКАБ очікують наступних змін:

- пшениця — збільшення посівних площ приблизно на 11% на сільськогосподарських підприємствах, в основному за рахунок озимої пшениці, спричинене високими показниками рентабельності культури у 2014 році (близько 15,6% у доларовому еквіваленті) на фоні інших зернових культур. Додатковим стимулом нарощення посівів є обмежена активність на міжнародному ринку пшениці Російської Федерації, що є стимулом для заміщення їх ринків вітчизняною продукцією;
- ячмінь — стабільний тренд до скорочення посівних площ. Високий врожай 2014 року та обмеженість зовнішніх ринків збуту можуть стати стимулом до їх загального скорочення у 2015 році. Площі посівів озимого ячменю

на 5,4% менші, ніж у 2014 році. У такому випадку очікується загальне зменшення посівних площ під ячменем на 5-10%;

- кукурудза — як і у випадку ячменя, очікується зменшення посівних площ. Здебільшого буде відбуватися перехід на виробництво соєвих бобів. За розрахунками УКАБ, рентабельність виробництва кукурудзи у 2014 році у доларовому еквіваленті склала близько 8% в середньому по Україні.

Одночасно із вищевказаними очікуваннями варто відмітити значну нестачу коштів на проведення весняної посівної кампанії 2015 року. Разом з тим, польові роботи ускладнюються значним подорожчанням виробничих ресурсів через девальвацію, імпорتنі мита та обмежене кредитування галузі, тому посівні площі можуть бути відкориговані вже в ході польових робіт.

За підрахунками УКАБ, загальна вартість «оптимальних» польових робіт сягає близько 4,4 млрд. дол. США, 2,7 млрд. дол. США з яких потрібно для посіву зернових та зернобобових культур. Мінімальні витрати сягають 3,1 млрд. дол. США (з них 1,9 млрд. дол. США для зернових культур). Зважаючи на повідомлення Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо наявності у аграріїв порядку 2 млрд. дол. США, нестача коштів навіть для «мінімального» комплексу весняних польових робіт може становити до 38% від потреби. За даними НБУ, у 2014 році сільськогосподарські підприємства України вже залучили на 32% менше кредитних коштів порівняно з 2013 роком. Разом з тим, на 28% зменшилась кількість підприємств, які отримали позики, що є наслідком скорочення банками програм кредитування агросектору та посилення вимог кредиторів до позичальників через підвищення ризиків неповернення кредитів та знецінення застави. Підставою для подальшого зростання ставок кредитування може бути збільшення облікової ставки НБУ, яка вже двічі підвищувалась з початку 2015 року: з 6 лютого — до 19,5%, а з 4 березня — до 30% річних.

У такому разі у аграріїв залишається лише два виходи: або оптимізувати та скорочувати перелік технологічних операцій, або залучати кошти під значні відсотки (близько 25-30% річних у гривні). У першому випадку сектор очікує суттєве падіння урожайності, тобто фактично повернення до показників валового збору 2010-2012 років, у другому — робота «на банк». Окрім того, невизначеними залишаються погодні умови. Історично, один раз на три роки, цей фактор вносив суттєві «фінальні корективи» при формуванні урожаю. Хоча українські аграрії збирали рекордні врожаї у 2013-2014 роках, невідомо, чи буде погода посприятливою і в 2015 році.

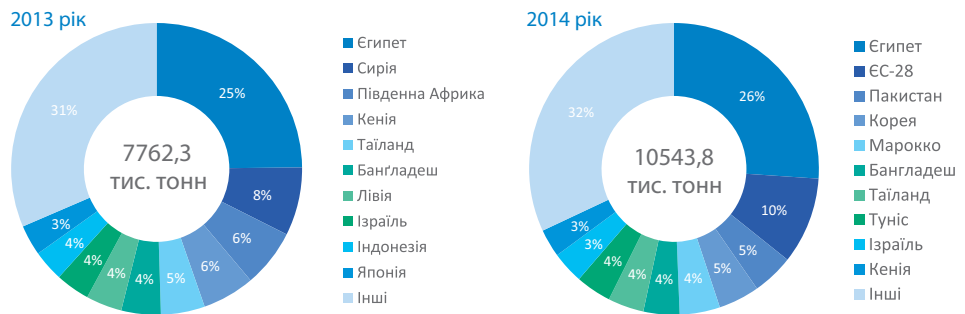
Бачення подальшого розвитку виробництва зернових культур експерти УКАБ втілили у балансах попиту-пропозиції, що зображені нижче. Зважаючи на нестачу обігових коштів, скорочення витрат на польові роботи та зменшення кількості технологічних операцій, у 2015/16 МР очікується зменшення урожайності основних зернових культур приблизно на 16%, порівняно із 2014/15 МР. Валовий збір основних зернових культур на 2015/16 МР наразі прогнозується на рівні 50,5 млн. тонн, що на 18% нижче, ніж показники минулого року.

У 2015/16 МР очікується падіння експорту зерна приблизно на 28%, що в першу чергу спричинене скороченням валового збору. Домінантною культурою в цьому контексті залишиться кукурудза, частка якої в загальному експорті зросте майже до 60%.

Збільшення урожаю пшениці в 2013-2014 роках дозволило наростити експортні постачання з України. Зокрема, у 2014 році експорт цієї культури зріс на 41% відносно попереднього року. Основними експортними напрямками для пшениці залишились Африка та Азія, проте варто відмітити суттєве нарощення експорту

до Європейського Союзу, який за вказаний період зріс більше, ніж в 10 разів, таким чином зробивши ЄС другим за обсягами постачання зовнішньоекономічним контрагентом у 2014 році із часткою в 10%. Із 1 млн. тонн культури, експортованої на цей ринок, 65% було поставлено до Іспанії.

Географія зовнішньої торгівлі пшеницею в 2013-2014 роках

Спрощені¹⁵ баланси попиту-пропозиції основних зернових культур в Україні

Пшениця

Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	6,647	5,630	6,324	6,008	6,407
Урожайність	ц/га	32.3	28.0	34.7	40.1	32.2
Валовий збір	тис. тонн	21,456	15,763	21,928	24,107	2,644
Експорт	тис. тонн	5,254	6,850	9,410	11,551	8,324
Внутрішній ринок	тис. тонн	13,365	11,832	12,465	12,477	12,660

Ячмінь

Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	3,675	3,293	3,062	3,016	2,753
Урожайність	ц/га	22.8	21.1	24.0	30.0	23.4
Валовий збір	тис. тонн	8,382	6,936	7,353	9,048	6,449
Експорт	тис. тонн	2,463	2,150	2,475	4,273	1,950
Внутрішній ринок	тис. тонн	5,870	5,035	4,698	4,821	4,580

Кукурудза

Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	3,517	4,372	4,817	4,621	4,099
Урожайність	ц/га	64.5	47.9	64.1	6.2	5.7
Валовий збір	тис. тонн	22,686	20,961	30,862	28,452	23,364
Експорт	тис. тонн	14,800	12,999	20,471	18,778	14,500
Внутрішній ринок	тис. тонн	7,510	8,310	10,165	9,580	9,330

Приріст урожайності у 2013-2014 роках дозволив суттєво збільшити обсяги зовнішньої торгівлі ячменем (+44% у 2014 році відносно 2013). Втім, географія експорту культури суттєвих змін не зазнала. Основним ринком збуту вітчизняного ячменю залишається Саудівська Аравія (близько 64% від усього експорту).

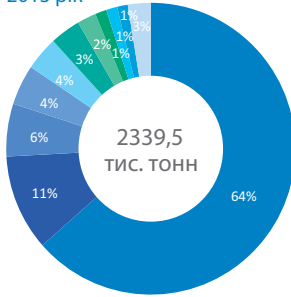
Також у рейтингу ТОП-10 імпортерів українського ячменю з'явився Китай, куди раніше поставки не здійснювалися (179,1 тис. тонн у 2014 році). Зважаючи на розвиток відносин із цією країною, в майбутньому можна очікувати інтенсифікації торгівлі з китайськими імпортерами. Окрім цього, обсяги продажу в ЄС збільшились у 9 разів. У цьому напрямку спрогнозувати перспективи наразі досить складно.

Основним ринком збуту української кукурудзи залишається Європейський Союз із часткою в 46% від загального обсягу поставок у 2014 році, а також Єгипет (12%). Розширення співпраці з Китаєм дозволило збільшити обсяг експорту у 2014 році до 1,6 млн. тонн, що в 15 разів більше, ніж у 2013 році, та вивести цю країну на третю позицію у рейтингу ТОП-10 імпортерів вітчизняного продукту.

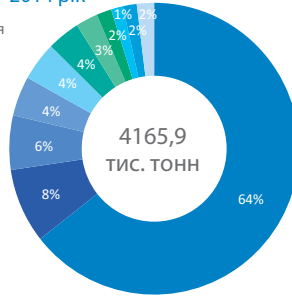
¹⁵ Розширені баланси оновлюються кожного місяця та публікуються у розширеному огляді ринків зернових та олійних культур. Переглянути огляди можна на сайті УКАБ: www.ucab.ua в розділі «Аналітика»

2013 рік

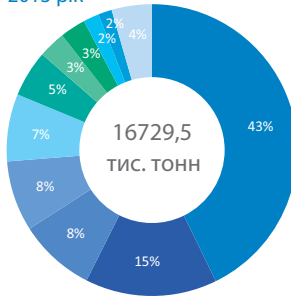

2014 рік

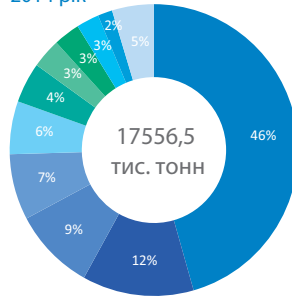

Географія зовнішньої торгівлі ячменем в 2013-2014 роках

2013 рік

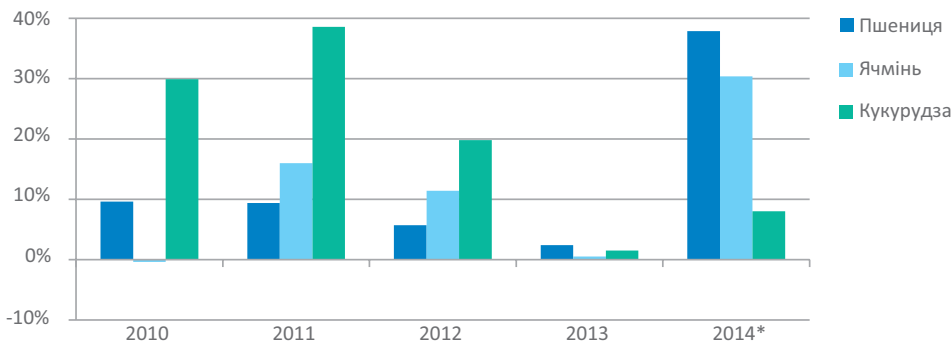

2014 рік

Географія зовнішньої торгівлі кукурудзою в 2013-2014 роках

На графіку рентабельності виробництва основних зернових культур досить чітко видно неурожайні 2011 та 2012 роки. Порівняно високі ціни протягом цього періоду дозволили отримати високі показники прибутковості. Рекордний 2013 рік, попри оптимістичні очікування, в середньому по країні дозволив сільськогосподарським підприємствам вийти на межу беззбитковості. Варто зауважити, що високотехнологічні підприємства допустили лише незначне «просідання» прибутковості в той час як малоефективні суб'єкти господарювання, особливо підприємства, що не мають можливостей зберігати культури та змушені реалізувати їх в період найнижчих цін, зазнали суттєвих збитків.

* прогноз

Рентабельність виробництва основних зернових культур¹⁶, %

2014 рік мав свою особливість — девальваційні процеси, які ускладнили благополуччя учасників ринку, орієнтованих на отримання гривневої виручки. Найбільш рентабельною в цей період була пшениця, оскільки більша частина витрат була понесена до періоду активного знецінення національної валюти. Найменш прибутковою стала кукурудза. При врахуванні гривневих цін її рентабельність сягала 17% в середньому по Україні, але з точки зору реальної оцінки ефективності та з огляду на загальну ситуацію в економіці, врахування доларових цін є більш показовим. ■

¹⁶ Розрахована на основі доларових цін

ОЛІЙНІ КУЛЬТУРИ

СОНЯШНИК

Протягом останніх років на ринку соняшнику спостерігається одночасна інтенсифікація та екстенсифікація виробництва. Надалі експерти УКАБ не очікують суттєвого зростання посівних площ під соняшником, а граничний приріст у 2015 році оцінюється в 3-5%. Подальший розвиток буде відбуватися за рахунок збільшення продуктивності, проте в кампанії 2015 року можливий відхід від цих тенденцій у зв'язку із загальною негативною політико-економічною ситуацією в країні.

Навіть попри нарощення посівних площ на 4%, урожай культури 2014 року зменшився на 7,7% до 10,1 млн. тонн через досить посушливе літо на півдні України. Загалом переробні компанії повідомляють про недостатню пропозицію насіння на ринку, в тому числі і через стримування реалізації сільськогосподарськими товаровиробниками у зв'язку із нестабільністю гривневих закупівельних цін. При цьому можливості переробки в Україні сягають 13-14 млн. тонн насіння на рік, що стимулює переробників переходити на створення додаткової вартості для соєвих бобів та ріпаку.

Наприкінці лютого у Верховній Раді був зареєстрований законопроект про внесення змін до Закону України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» (щодо забезпечення конкурентоспроможності виробників насіння соняшнику) № 1837, яким передбачається скасування 16% ставки експортного мита на насіння соняшнику. Переробні підприємства, звичайно, виступають проти, аргументуючи це тим, що дані зміни сприятимуть експорту насіння, ще більшому незавантаженню виробничих потужностей, а також призведуть до зменшення обсягу доданої вартості, що залишається в країні завдяки переробці.

*Спрощений баланс
попиту-пропозиції насіння
соняшнику*

Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	4,712	4,837	5,006	5,209	5,410
Урожайність	ц/га	1.8	1.6	2.2	1.9	1.8
Валовий збір	тис. тонн	8,670	7,884	10,941	10,102	9,841
Експорт	тис. тонн	282	200	80	50	70
Внутрішній ринок	тис. тонн	8,324	8,168	10,383	9,990	9,800
з них, переробка на олію	тис. тонн	7,955	7,854	9,833	9,500	9,300

Деталізація зовнішньої торгівлі насінням соняшнику не має сенсу, оскільки обсяги експорту останніми роками коливалися в межах 1-2% від загальної пропозиції. Експортне мито робить продаж сировини на зовнішні ринки не вигідним, тож щорічно більше 90% урожаю спрямовується на переробку.

СОЄВІ БОБИ

Під урожай 2014 року посіви соєвих бобів збільшилися на 32%, що було зумовлено переходом на виробництво більш рентабельної культури. Так, наприклад, сільськогосподарські товаровиробники у 2014/15 МР віддавали більшу перевагу сої на противагу кукурудзі, що було спричинено низькою рентабельністю останньої у 2013/14 МР. У підсумку сприятливі погодні умови дозволили отримати хороший урожай.

В Україні поступово спостерігається збільшення обсягів виробництва соєвої олії. Це відбувається під впливом збільшення попиту на соєвий шрот, а також через надлишок виробничих потужностей для виробництва олії та незавантаженість їх насінням соняшнику. УКАБ прогнозує збільшення обсягів виробництва соєвої олії до 165 тис. тонн у 2014/15 МР, що вдвічі більше, ніж у 2012/13 МР.

Разом з тим, у 2014 році у Верховній Раді був зареєстрований законопроект №4693, яким передбачалося збільшити обсяги переробки соєвих бобів через запровадження експортного мита розміром в 15%. Фактично задум передбачав реалізацію механізму, відпрацьованого на ринку соняшникового насіння, проте проект був відкликаний. Оператори ринку оцінювали його як невчасний, з огляду на загальну економічну ситуацію та неможливість залучення додаткових інвестицій.

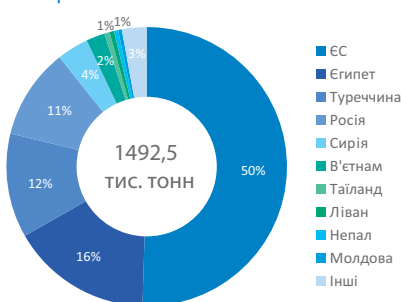
Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	1,050	1,412	1,337	1,792	1,896
Урожайність	ц/га	2.1	1.7	2.0	2.2	1.9
Валовий збір	тис. тонн	2,205	2,410	2,741	3,871	3,602
Експорт	тис. тонн	1,337	1,249	1,240	1,950	1,850
Внутрішній ринок	тис. тонн	865	1,160	1,451	1,725	1,800
з них, переробка на олію	тис. тонн	340	410	631	750	850

Спрощений баланс попиту-пропозиції соєвих бобів

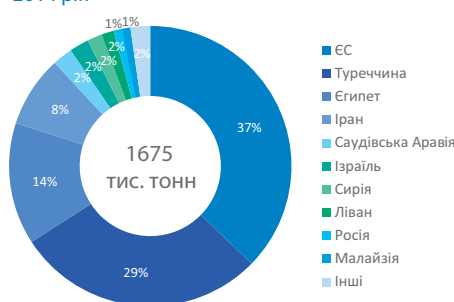
Протягом кількох останніх років 83-85% виробництва соєвої олії орієнтовано на експорт. Разом зі зростанням обсягів виробництва збільшується і частка експорту.

Збільшення виробництва культури у 2014 році призвело до нарощення експорту — на 57% порівняно з 2013 роком. Попри скорочення обсягів постачання в ЄС, дана група країн залишилася основним зовнішньоекономічним контрагентом України у торгівлі цим товаром. Також варто відмітити суттєве розширення ролі азійських країн у зовнішній торгівлі. Якщо у 2013 році на цей регіон приходилося близько 21% від вітчизняного експорту сої, то у 2014 році — 46%. У Китай минулого року поставки не здійснювалися. У майбутньому ЄС та Азія залишатимуться двома основними регіонами збуту вітчизняної сої. Перевага буде віддаватися ринку з кращою ціною кон'юнктуру. У перспективі також очікується розширення торгівлі з Китаєм, що може зміцнити позиції східних партнерів нашої держави.

2013 рік

2014 рік

Географія зовнішньої торгівлі соєвими бобами в у 2013-2014 роках

РІПАК

Посівні площі ріпаку під урожай 2014 року скоротилися на 12%, проте урожайність, як і у сої, зросла, що дозволило зібрати лише на 6% менше культури, ніж 2013 року. Експорт — основний канал збуту товару.

За прогнозом УКАБ у 2014/15 МР частка переробки у структурі розподілу зросте до 185 тис. тонн (+92,7% відносно 2013/14 МР) або до 8% від загальної пропозиції.

Як і у випадку з соєю, у 2014 році розглядалася ініціатива щодо введення експортного мита на ріпак для збільшення обсягів переробки, проте вона також не була введена в дію.

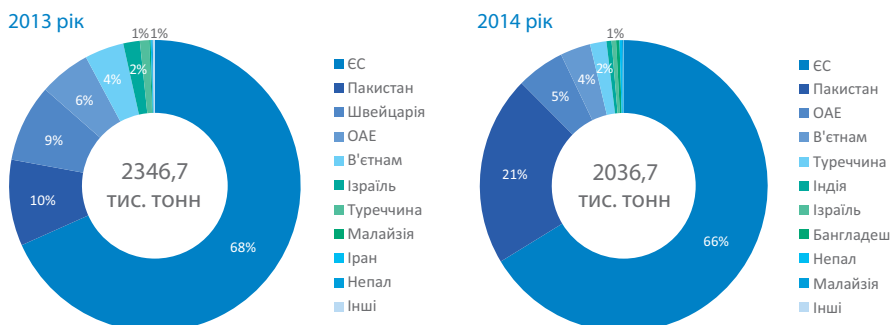
З технологічної точки зору досить невелика частка підприємств в Україні може здійснити переробку ріпаку на олію через агресивність ерукової кислоти, що міститься у його складі, а отже обладнання має бути стійким до даної речовини. Також в Україні не розвинуті біопаливні програми, які б стимулювали переробку ріпаку на біодизель.

Спроцений баланс попиту-пропозиції ріпаку

Показник	Од. виміру	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*
Збиральні площі	тис. га	832	547	988	865	868
Урожайність	ц/га	1.6	2.2	2.3	2.5	2.4
Валовий збір	тис. тонн	1,331	1,220	2,293	2,199	2,050
Експорт	тис. тонн	1,208	1,178	2,243	1,977	1,800
Внутрішній ринок	тис. тонн	67	25	133	217	257
з них, переробка на олію	тис. тонн	5	4	96	185	220

Географія зовнішньої торгівлі ріпаком є досить концентрованою. ТОП-5 країн у рейтингу провідних зовнішніх контрагентів за обсягами експорту ріпаку займали частку в 98% від загального експорту товару з України в 2014 році (97% у 2013 році). Як і у випадку з соєвими бобами, значення країн Азії зростає, проте меншими темпами. Так, у 2013 році на цей регіон приходилося 541,5 тис. тонн (23%) експортних поставок, а у 2014 році — вже 686,2 тис. тонн (34%). Варто відмітити, що у 2014 році вперше здійснено постачання ріпаку в Китай. Обсяг склав лише 0,4 тис. тонн, проте подальше розширення торгівлі ймовірне.

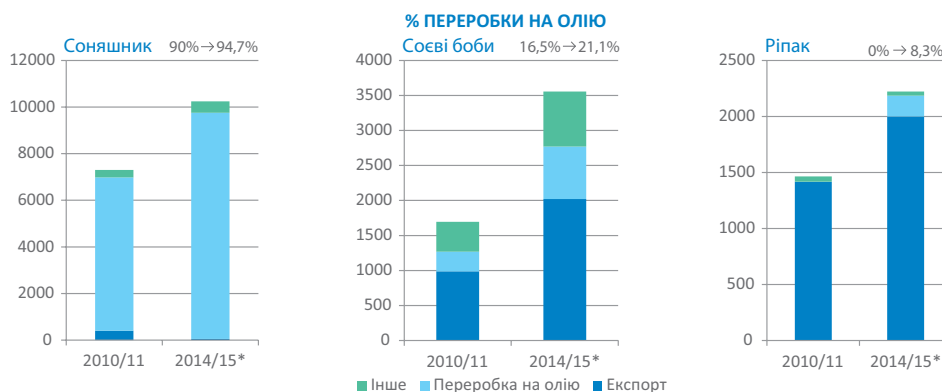
Географія зовнішньої торгівлі ріпаком в 2013-14 роках

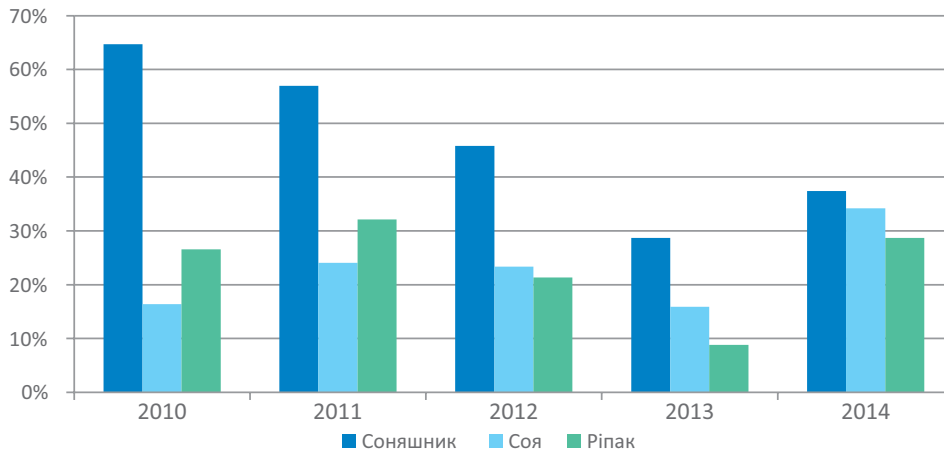

Існує стереотип, що Україна в світі вважається виробником та експортером сировини. У загальній структурі експорту первинна продукція дійсно переважає, проте поступово у вітчизняному сільському господарстві проявляється процес поглиблення переробки. Встановлення ставок експортного мита на соєві боби та ріпак може пришвидшити даний процес, проте робити це потрібно у період сприятливого для інвестицій клімату, аби не зашкодити виробникам сільськогосподарської продукції.

Поглиблення переробки серед інших олійних культур стане новим трендом?

Канали розподілу основних олійних культур, тис. тонн

*Рентабельність
виробництва основних
олійних культур*

Рентабельність виробництва соняшнику продовжувала свій низхідний тренд до 2013 року. У 2014 році, завдяки девальвації гривні та зростанню закупівельних цін, рентабельність виробництва насіння соняшнику за оцінками УКАБ склала 37,4% у доларовому еквіваленті, що на 8,7 пунктів перевищує показники 2013 року. Негативний вплив на закупівельні ціни культури чинила велика пропозиція суміжних олій на міжнародному ринку. Дефіцит насіння, що склався на внутрішньому ринку, трохи покращив ситуацію для виробників. Прибутковість соєвих бобів підвищилась більше ніж в 2 рази — до 34,2%. Високий попит на культуру на міжнародному ринку стимулює розширення посівних площ в Україні, проте низька купівельна спроможність вітчизняного тваринницького комплексу обмежує інтерес покупців на внутрішньому ринку. Близько 70-80% ріпаку реалізується в перші 3 місяці нового маркетингового року, тому рентабельність виробництва в даному випадку була досить високою (28,7%) через реалізацію культури не «в пік» знецінення національної валюти. ■

МОЛОКО

Молочне скотарство є однією з найважливіших галузей тваринництва України, і до початку кризи ця галузь демонструвала тенденції активного розвитку, проте в 2014 році ситуація в молочному секторі значно ускладнилася. Досить негативно позначилась на галузі втрата російського ринку, на який приходилося близько 80% експорту молочної продукції. Як наслідок — зросли темпи скорочення поголів'я корів. Протягом 2014 року чисельність корів зменшилася на 3,2% — до 2,36 млн. голів наприкінці року. Скорочення поголів'я вдалося компенсувати за рахунок підвищення його продуктивності. За результатами 2014 року виробництво молока в Україні склало 11,23 млн. тонн, а це на 0,4% перевищує показники 2013 року. Спостерігалось також підвищення виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах та скорочення його виробництва особистими селянськими господарствами (ОСГ). За 2014 рік частка індустріального молока у виробництві зросла до 24%, а у переробці — до 52%.

Основні показники ринку
молока в Україні, млн. тонн

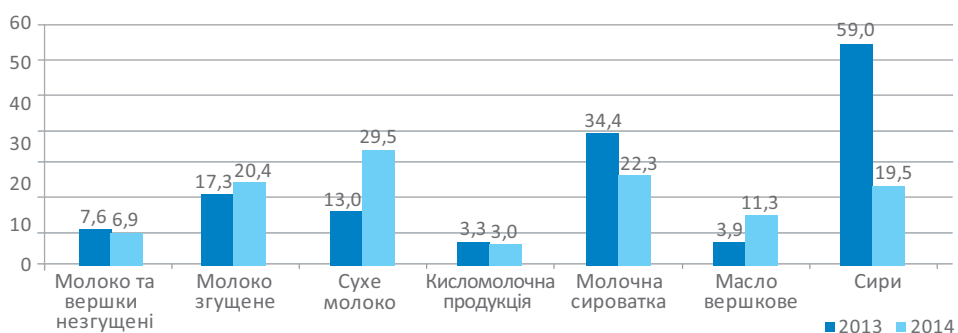
	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Виробництво молока	11,25	11,09	11,39	11,19	11,23	10,40
в т.ч. сільськогосподарськими підприємствами	2,22	2,25	2,54	2,59	2,66	2,40
в т.ч. господарствами населення та ін. госп. структурами	9,04	8,84	8,85	8,63	8,57	8,00
Об'єм молока, який надійшов на переробку	4,74	4,61	4,71	4,57	4,65	3,98
в т.ч. від господарств населення	2,85	2,51	2,41	2,22	1,74	1,5
в т.ч. від сільськогосподарських підприємств	1,89	2,03	2,28	2,33	2,43	2,18
в т.ч. від інших господарюючих структур	0,00	0,07	0,02	0,02	0,48	0,30
Експорт молочної продукції (в перерахунку на молоко)	1,00	1,00	0,82	0,75	0,50	0,35
Імпорт молочної продукції (в перерахунку на молоко)	0,30	0,30	0,41	0,54	0,34	0,15

Значним досягненням молочної галузі стало зростання продуктивності корів. За останні п'ять років цей показник підвищився на 32% і у 2014 році, в середньому, склав 5228 кг на одну корову. Проте у 2015 році внаслідок стрімкого зростання цін на ресурси можливе незначне зниження продуктивності корів.

За нашими прогнозами, внаслідок зменшення поголів'я виробництво молока в Україні у 2015 році може скоротитися на 7% — до 10,4 млн. тонн. Експорт молочної продукції знизиться до 0,35 млн. тонн в перерахунку на молоко, а імпорт — до 0,15 млн. тонн.

Внаслідок санкцій з боку Росії експорт молочної продукції у 2014 році знизився до 0,5 млн. тонн в перерахунку на молоко. У вартісному виразі експорт молочної продукції з України склав 324 млн. дол. США, тоді як у 2013 році даний показник був на рівні 515 млн. дол. США. Мало місце значне скорочення експорту сиру — до 19,5 тис. тонн (в 3 рази). Натомість спостерігалось зростання обсягів реалізації на зовнішні ринки сухого молока та масла.

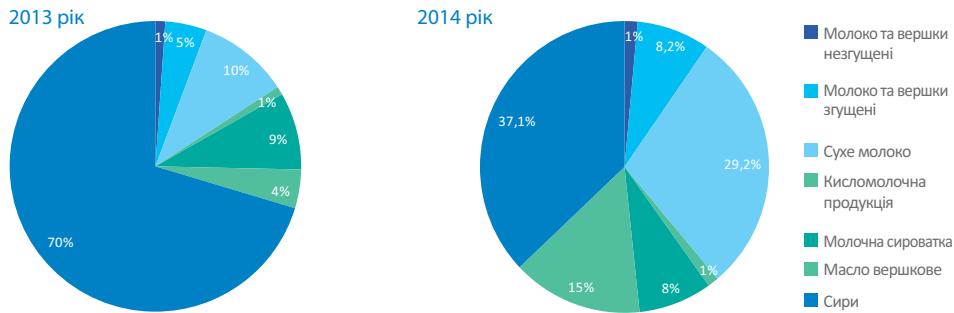
Експорт молочної
продукції, тис. тонн

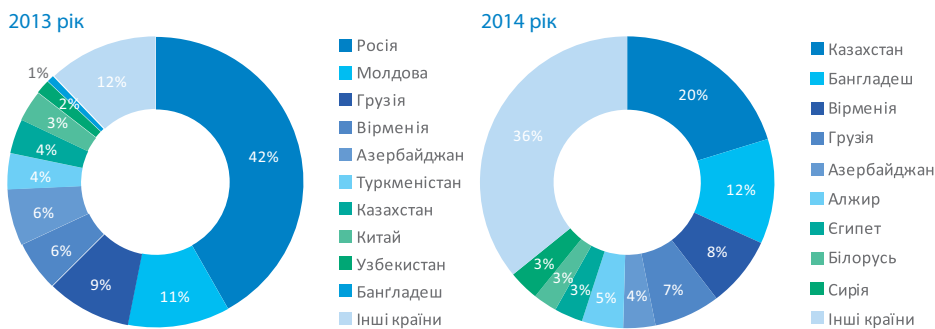
Протягом тривалого часу сир був основним експортним продуктом для України, мав хорошу рентабельність і приносив значний дохід. У 2014 році у структурі вартості експорту молочної продукції частка сиру зменшилася до 37%, натомість 30% виручки принесло сухе молоко та 15% — масло.

Вартісна структура експорту молочної продукції з України

Внаслідок зміни пріоритетів експорту у виробництві молочної продукції розпочалася переорієнтація виробництва сиру на виробництво масла та сухого молока, адже ці продукти мають тривалий термін зберігання і тому, з точки зору імпорту, цікаві для багатьох країн. Проте ціни на них на світовому ринку знизились, що значно скоротило доходи експортерів.

Експорт сухого молока з України є досить диверсифікованим, проте в попередні роки значну частку в структурі займав ринок Росії. У 2014 році після заборони з боку Росспоживнагляду основними ринками збуту для українського сухого молока стали Казахстан — 20%, Бангладеш — 12%, Вірменія — 8% та Грузія — 7%.

Географія експорту сухого молока

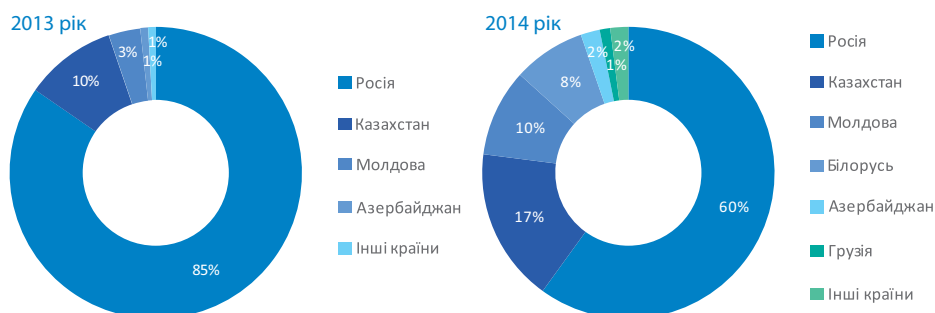

Географія експорту масла

Наразі знежирене сухе молоко та масло є найбільш перспективними експортними продуктами, оскільки мають тривалий термін зберігання і можуть бути перевезені на великі відстані. Найбільш цікавими ринками збуту для них є Китай, Саудівська Аравія, Єгипет, Алжир та інші країни Африки, Близького та Далекого Сходу.

Експорт сиру після закриття російського ринку стрімко скоротився. Підприємства-експортери переключились на ринок Казахстану, Молдови, Білорусії та інших пострадянських країн, оскільки смакові вподобання їх населення відповідають продуктам, які виробляються в Україні.

Географія експорту сиру

Оскільки Україна планує експортувати сир на нові ринки збуту, перегляд асортименту продукції є досить важливою умовою. Наприклад, такий традиційний для України експортний продукт як сир «Російський» не є цікавим для більшості країн. Тому слід звернути увагу на виробництво сирів, які користуються попитом на світових ринках: «Чедер», «Едам», «Гауда». Важливо також орієнтуватися на інтереси країн-імпортерів молочної продукції і виробляти те, що їм потрібно. Зважаючи на тривалий і затратний процес виходу нового товару на ринок інших країн і розкрутки бренду, для України наразі є актуальним виробництво сирів та сировинної продукції для експортних цілей. Перспективними ринками для сиру є Саудівська Аравія, Ірак, Алжир та інші країни, які ведуть активний імпорт даного продукту.

Отже, основним завданням для молочної галузі на сьогодні є пошук нових та розвиток існуючих експортних ринків збуту. Для цього важливим фактором є проведення системної державної експортоорієнтованої політики, що вимагає роботи з кожною окремою країною. Перспективним для України також є експортноорієнтоване виробництво органічної продукції, адже все більше людей приділяють увагу здоров'ю і готові платити за якісну продукцію. У світі також зростає попит на молочну продукцію для дитячого харчування, особливо з боку Китаю.

Очікування на ринку молока України в 2015 році:

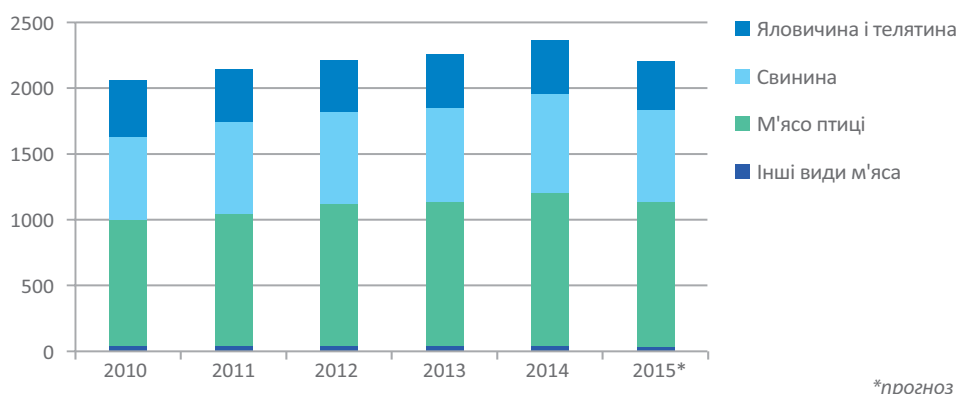
- зниження обсягів виробництва молока;
- внутрішній попит на молочну продукцію скоротиться;
- високі ціни на корми білкової групи негативно вплинуть на продуктивність корів;
- виробникам молока та переробним підприємствам все частіше доведеться вдаватися до діалогу і знаходити консенсус з приводу закупівельних цін на молоко.

Після кризи попит на молочні продукти в Україні відновиться, тому дуже важливо зберегти потенціал виробництва та переробки молока на вітчизняному ринку. ■

М'ЯСО

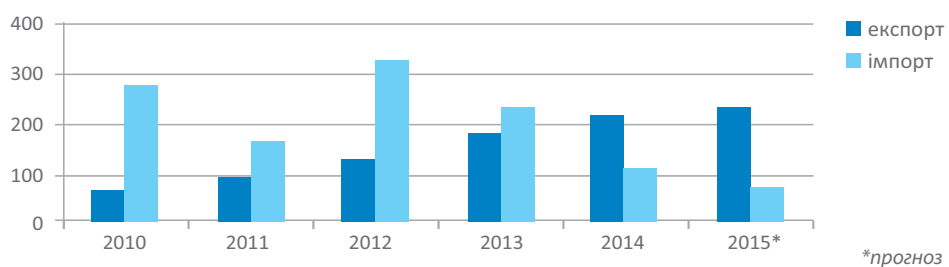
Виробництво м'яса в Україні протягом останніх років демонструвало сталу тенденцію до зростання. Незважаючи на складну ситуацію у 2014 році, виробництво м'яса у всіх категоріях господарств зросло на 4,7%, порівняно з 2013 роком, і склало 2,37 млн. тонн забійної ваги. Виробництво свинини підвищилось майже на 6% і становило 753,6 тис. тонн, а виробництво птиці зросло на 6,6% — до 1,17 млн. тонн. Яловичини та телятини протягом року було вироблено 404,8 тис. тонн, а це на 1,8% менше, ніж у 2013 році.

Виробництво м'яса в Україні, тис. тонн

*прогноз

Позитивною динамікою 2014 року стало підвищення обсягів експорту м'яса. Вперше за багато років в Україні склалося позитивне сальдо торговельного балансу за цим видом продукції. Якщо у 2010 році Україна експортувала лише 46,5 тис. тонн м'яса, а імпортувала 267 тис. тонн, то у 2014 році експорт склав уже 205,6 тис. тонн, а імпорт знизився до 93,5 тис. тонн.

Зовнішня торгівля м'ясом в Україні, тис. тонн

*прогноз

Баланс попиту та пропозиції м'яса в Україні, тис. тонн забійної ваги

	2013	в тому числі:			2014	в тому числі:		
		яловичина	свинина	м'ясо птиці		яловичина	свинина	м'ясо птиці
ПОПИТ НА ПРОДУКЦІЮ	2441,9	415,9	858,7	1167,3	2420,5	406,7	784,2	1229,6
Внутрішнього ринку - всього	2268,1	392,2	854,1	1021,8	2214,9	385,2	774,8	1054,9
в тому числі:								
фонд споживання	2260,1	389,2	851,1	1019,8	2208,9	383,2	772,8	1052,9
інше споживання	8	3	3	2	6	2	2	2
Зовнішнього ринку (експорт)	173,8	23,7	4,6	145,5	205,6	21,5	9,4	174,7
ПРОПОЗИЦІЯ ПРОДУКЦІЇ	2441,9	415,9	858,7	1167,3	2420,5	406,7	784,2	1229,6
Внутрішнього ринку - всього	2220,1	412,2	711,7	1096,2	2327	404,8	753,6	1168,6
в тому числі:								
власне виробництво	2220,1	412,2	711,7	1096,2	2327	404,8	753,6	1168,6
Зовнішнього ринку (імпорт)	221,8	3,7	147	71,1	93,5	1,9	30,6	61

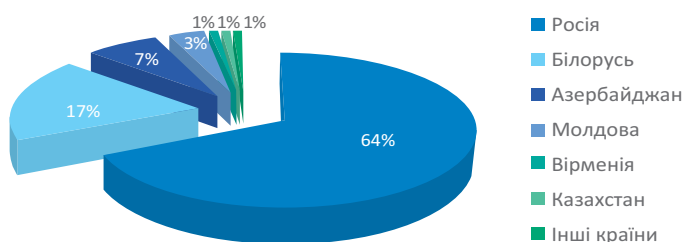
Скорочення імпорту м'яса з одночасним зростанням його внутрішнього виробництва сприяло підвищенню пропозиції вітчизняного м'яса на ринку.

Якщо у 2013 році частка імпортного м'яса у структурі фонду споживання в Україні становила близько 10%, то у 2014 році вона знизилася до 4,2%. Загальний фонд споживання м'яса в Україні у 2014 році скоротився на 2,2%, склавши 2,42 млн. тонн.

Важливим досягненням галузі птахівництва стало освоєння європейського ринку. У 2013 році Україна отримала дозвіл на експорт продукції птахівництва до ЄС, а автономні торгові преференції, надані у квітні 2014 року, зробили експорт м'яса птиці в рамках квоти економічно привабливим. За підсумками 2014 року до Європейського Союзу експортовано майже 17 тис. тонн м'яса птиці та її субпродуктів на загальну суму 51,8 млн. дол. США. Слід зауважити, що на європейський ринок постачались делікатесні частини за більш високою ціною. Що стосується яловичини та свинини, то дозвіл на поставки даної продукції на європейський ринок поки що відсутній. Проте Україна активно працює в цьому напрямку, адже у рамках автономних торгових преференцій має квоти на безмитний експорт до ЄС 12 тис. тонн яловичини та 20 тис. тонн свинини. Крім цього, європейське підтвердження якості вітчизняної продукції полегшує її вихід на інші ринки збуту.

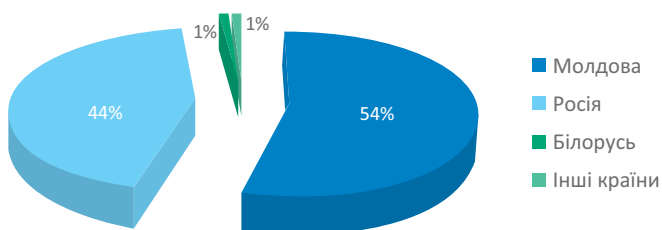
Що стосується географії експорту м'яса, то для яловичини у 2014 році основним ринком збуту була Росія з часткою 64% у загальній структурі. Однак слід зауважити, що мали місце постійні заборони для українських експортерів з боку вищезгаданої країни, і це призвело до зниження обсягів експорту яловичини. М'ясо ВРХ реалізувалось також до Білорусії, Азербайджану, Молдови та інших країн.

Географія експорту яловичини, 2014 р.

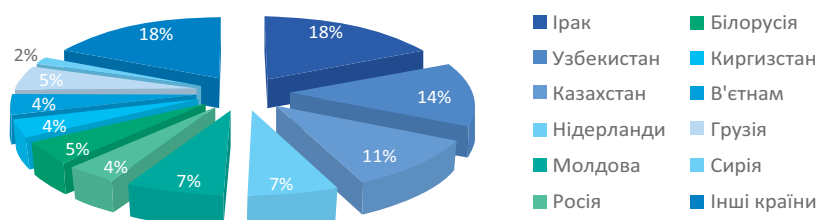
Протягом багатьох років російський ринок був основним для української свинини, проте у 2014 році через обмеження зі сторони Росії перше місце у структурі експорту посів ринок Молдови з часткою 54%. До Росії було реалізовано 44% від загального обсягу.

Географія експорту свинини, 2014 р.

Експорт м'яса птиці та її субпродуктів з України протягом останніх років стрімко диверсифікувався. У 2014 році дана продукція реалізовувалась в понад 80 країн світу. Основними ринками збуту для української курятини були Ірак, Узбекистан, Казахстан, Нідерланди та Молдова.

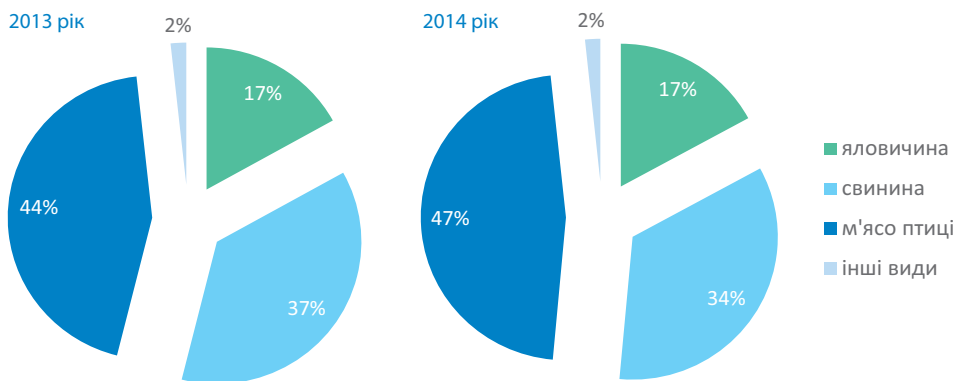
Географія експорту м'яса птиці, 2014 р.

Внаслідок девальвації гривні спостерігалось стрімке зменшення обсягів імпорту м'яса — до 93,5 тис. тонн. Особливо це стосувалось свинини, імпорт якої зменшився в 5 разів і склав лише 30,6 тис. тонн. Разом з цим мало місце підвищення імпорту сала та субпродуктів свиней і ВРХ, якими виробники ковбасних виробів намагалися здешевити свою продукцію.

У 2014 році відбулися деякі зміни у структурі споживання м'яса в Україні. Внаслідок скорочення реальних доходів, населення почало вживати більше м'яса птиці. Оскільки переробні підприємства замінювали свинину дешевшими видами м'яса, її імпорт був досить низьким. Це призвело до того, що частка свинини у структурі споживання зменшилась до 34%, а частка м'яса птиці зросла до 47%.

Структура споживання м'яса в Україні

Споживання м'яса є своєрідним індикатором добробуту населення. Оскільки у 2015 році кризові явища та соціальна напруга в Україні продовжують загострюватися, попит на м'ясо та ковбасні вироби може знизитися. Очікується підвищення попиту споживачів на м'ясо птиці та ковбасні вироби нижчого цінового сегменту, проте обсяги купівлі цих продуктів теж скоротяться внаслідок зменшення реальних доходів населення. Для збереження і стабілізації галузі все більшого значення набуває експорт м'яса, який може урівноважити кон'юнктуру ринку і принести валютні надходження. Значна девальвація гривні сприяє підвищенню цінової конкурентоспроможності української продукції на зовнішніх ринках.

За нашими прогнозами, загальне виробництво м'яса в Україні в 2015 році скоротиться на 7% і складе близько 2,2 млн. тонн забійної ваги. Виробництво яловичини та телятини знизиться до 370 тис. тонн, свинини — до 700 тис. тонн, а м'яса птиці — до 1100 тис. тонн. Основною причиною скорочення буде зниження попиту та зростання собівартості виробництва внаслідок підвищення цін на ресурси.

У нинішніх умовах прогнозувати розвиток галузі досить складно, зважаючи на нестабільну ситуацію в країні, проте можна визначити наступні очікування для 2015 року:

- виробництво м'яса в Україні скоротиться;
- вартість м'ясної продукції зросте;
- внутрішній попит на м'ясо знизиться у зв'язку з падінням доходів населення;
- спостерігатиметься зростання експорту м'яса;
- обсяги імпорту м'яса будуть мінімальними;
- матиме місце зростання виробництва м'яса птиці в господарствах населення внаслідок підвищення соціальної напруги на селі;
- спостерігатиметься нарощення обсягів поставок м'яса до АР Крим та Росії.

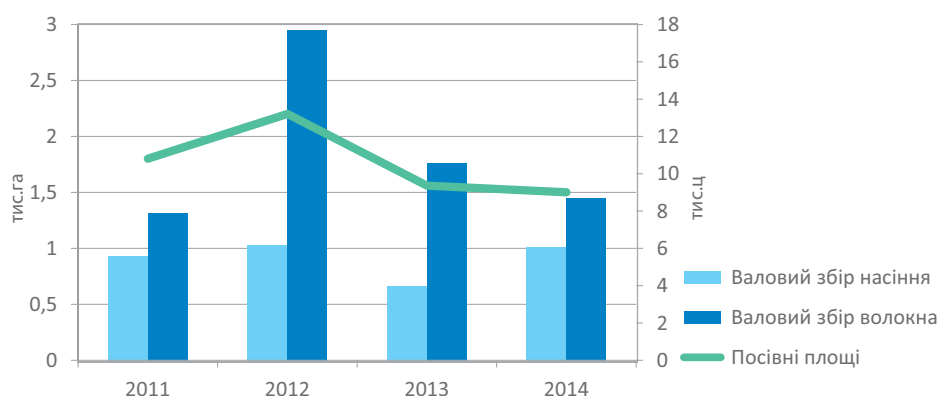
Кожна криза рано чи пізно закінчується, тож залишається сподіватися, що в Україні вона закінчиться якнайшвидше і попит на м'ясо стабілізується. Важливо, щоб підприємства до цього часу не втратили свій потенціал і могли забезпечити як потребу внутрішнього ринку, так і попит на м'ясо з боку країн-імпортерів. ■

В умовах економічної кризи 2015 рік буде нелегким для всієї країни, в тому числі і для аграріїв. У цьому контексті роль «нішевих» культур для сільгоспвиробників може стати як ніколи актуальною. У зв'язку з тим, що більшість сільськогосподарських виробників не планує інвестувати у вирощування нових для них культур, підприємства, які вже займались виробництвом цієї продукції, матимуть значну конкурентну перевагу.

ЛЬОН-ДОВГУНЕЦЬ

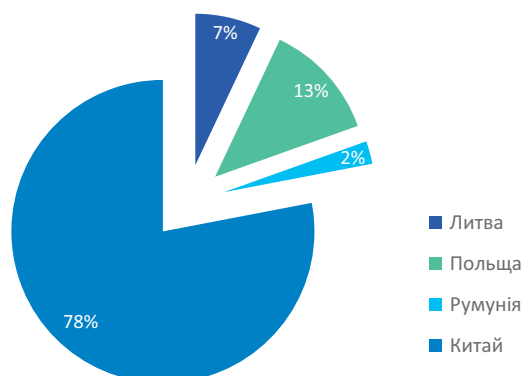
Посівні площі в Україні під льоном у 2014 році склали 1,4 тис. га, що на 0,2 тис. га (-10%) менше, ніж у 2013 році. Рентабельність виробництва льону в 2013 році складала 8,1%, в той час як кукурудзи — 1,5%. Україна скоротила посіви культури на 99% порівняно з 1990 роком, коли площа посіву льону-довгунцю складала 169,4 тис. га. Під час виступу на аграрному форумі «Високомаржинальні культури» Мішель Терещенко (генеральний директор Linen of Desna) зазначив, що операційний прибуток від реалізації льону та продукції його переробки з 1 га на підприємстві розміром в 400 га складає близько 1 тис. дол. США. В Україні рекомендовано для вирощування наступні сорти льону-довгунцю: Український ранній, Київський, Персей, Ірма, Томський та декілька інших, оскільки вони найбільш адаптовані до наших погодних умов та типових ґрунтів.

Посівні площі льону-довгунцю, тис. га та валовий збір, тис. ц

Валовий збір волокон у 2014 році склав 0,9 тис. тонн, що на 0,3 тис. тонн (-18%) менше, ніж у 2013. Це було зумовлено невисокою врожайністю: всього 6,3 ц/га, що на 14% нижче, ніж показник 2013 року. В той же час, валовий збір насіння льону в 2014 році склав 0,6 тис. тонн, що на 50% перевищує показники 2013 року, а врожайність 4,3 ц/га, що на 34% більше, ніж у 2013 році.

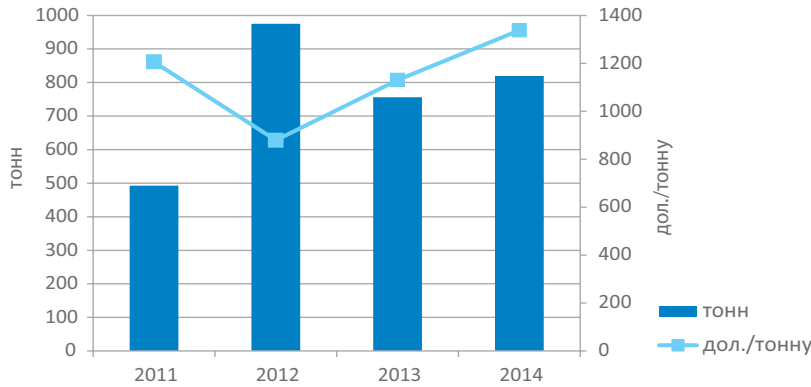
Основні країни-імпортери волокон льону-довгунцю з України

В Україні льон вирощують у Волинській, Житомирській, Львівській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій та Чернігівській областях.

Головні країни-імпортери волокон льону-довгунцю в 2014 році — це Китай з часткою імпорту в 78%, Польща — 13%, Литва — 7% та Румунія — 2%.

Зовнішня торгівля волокнами льону-довгунцю, тонн та середня ціна, дол./тонну

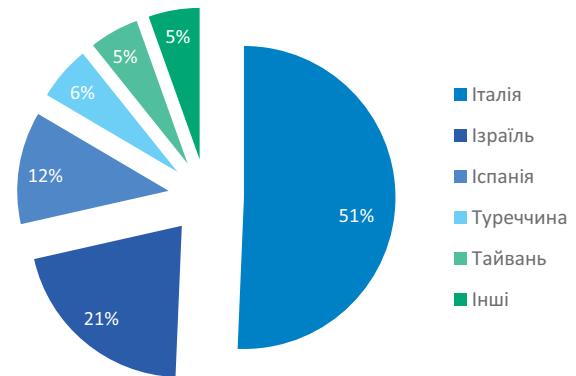
СОРГО

Сорго в Україні вирощують переважно у харчових цілях — для отримання патоки, сиропу та зерна, а також у промислових — для отримання волотей (матеріал для віників), в якості зеленого корму та сіна. У даному розділі представлена статистична інформація про посівні площі, валовий збір та експорт сорго на зерно.

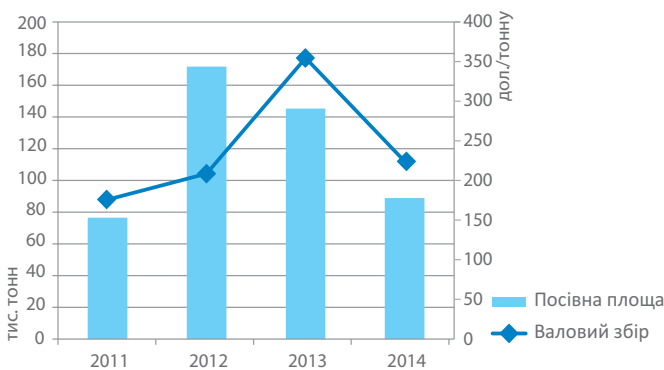
Посівні площі під сорго в 2014 році скоротилися на 56,4 тис. га (-38,8%) порівняно з 2013 роком. Валовий збір сорго у 2014 році склав 22,4 тис. тонн, що на 13,0 тис. тонн (-36,7%) менше, ніж у 2013 року. Середня врожайність культури по Україні у 2014 році склала 2,7 тонн/га, що відповідає показнику 2013 року з невеликим відхиленням (-0,4 ц/га). Тенденцію по скороченню посівних площ можна пояснити побоюваннями низької прибутковості чи/та відсутності ринків збуту.

З точки зору зовнішньої торгівлі, вітчизняні товаровиробники імпортують незначну кількість насіння. Експорт є більш суттєвим: його обсяги збільшилися від 46,2 тис. тонн у 2011 році до 195,6 тис. тонн у 2014, що зумовлено високим попитом на продукцію на міжнародному ринку. Культура користується популярністю в країнах Європи, де її переробляють на біопаливо, та в країнах Африки і Близького Сходу, де здавна звикли споживати сорго.

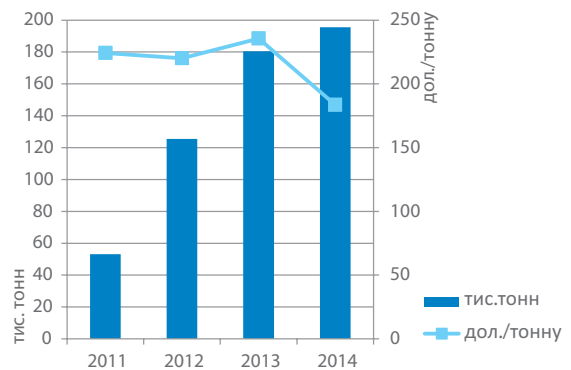
Головні імпортери сорго з України в 2014 році

Посівні площі сорго, тис. га та валовий збір, тис. тонн

Зовнішня торгівля сорго, тонн та вартість тонни, дол./тонну

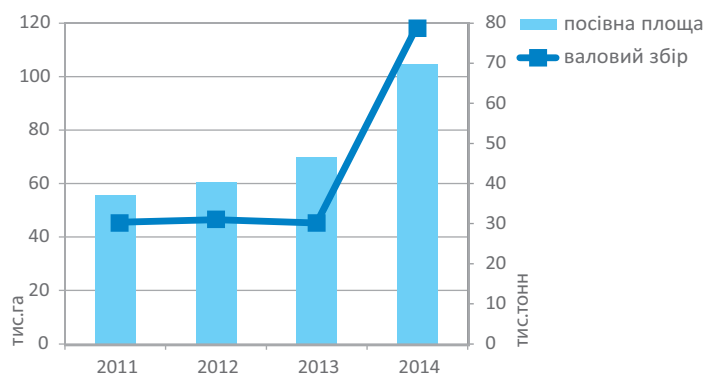

ГІРЧИЦЯ

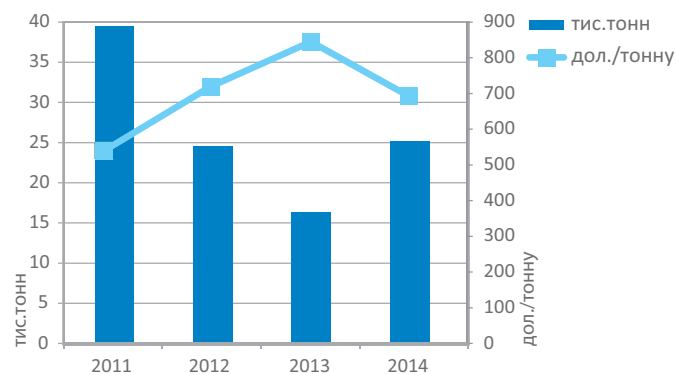
Гірчиця є альтернативою олійних культур та гарним попередником для зернових. Протягом 2010-2014 рр. площі посіву під гірчицею суттєво збільшились. Переробні підприємства стали проявляти неабиякий інтерес до даної культури, про що свідчить той факт, що за вказаний період (згідно даних Держстату) відбулися процеси імпортозаміщення. Слід відзначити також, що гірчиця користується більшим попитом на міжнародному ринку, ніж вітчизняному, але це не слугувало причиною скорочення промислового виробництва гірчиці у 2014 році, що склало 8182 тонн — на 1377 тонн (+20%) більше, ніж у 2013 році.

Площа, з якої зібрали гірчицю у 2014 році, складає 104,5 тис. га, що на 34,8 тис. га (+50%) більше, ніж у 2013 році. Збільшення посівних площ та збільшення урожайності на 48% у 2014 році призвело до валового збору продукції у 2014 році на рівні 79,44 тис. тонн, що в 1,6 рази більше, ніж минулого року.

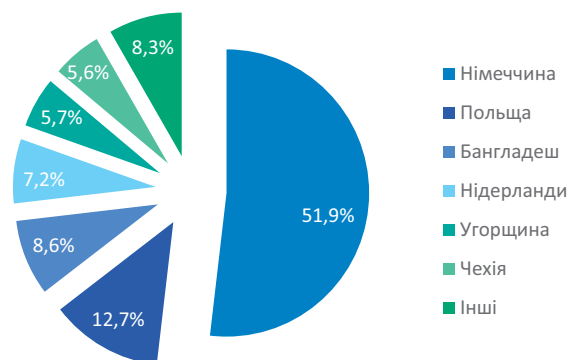
*Посівні площі гірчиці,
тис. га, та валовий збір,
тис. тонн*

*Зовнішня торгівля гірчицею,
тис. тонн, та ціна,
дол./тонну*

*Головні імпортери гірчиці
з України в 2014 році*

Експорт культури в 2014 році зріс на 8,9 тис. тонн (+54%) порівняно з 2013 роком, що зумовлено високим врожаєм та збільшенням посівних площ під культуру. Слід відзначити, що головними країнами-імпортерами української гірчиці є ЄС. Вище представлені країни ЄС імпортують 83,9% всієї продукції, яка йде на експорт з України. ■

AGRI TECHNICA

The World's No.1

Приєднуйтеся до нас на
найбільшій світовій виставці
сільськогосподарської техніки!

Люди, Технології, Інновації —
Майбутнє сільськогосподарської техніки!

10-14 листопада 2015
Ганновер, Німеччина

Ексклюзивні дні: 8 та 9 листопада

Щодо організації поїздки зверніться до наших турпартнерів: www.agritechnica.com/partners

Організатор

www.DLG.org

agritechnica.com
facebook.com/agritechnica

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: ГОРИЗОНТИ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ АГРОСЕКТОРУ

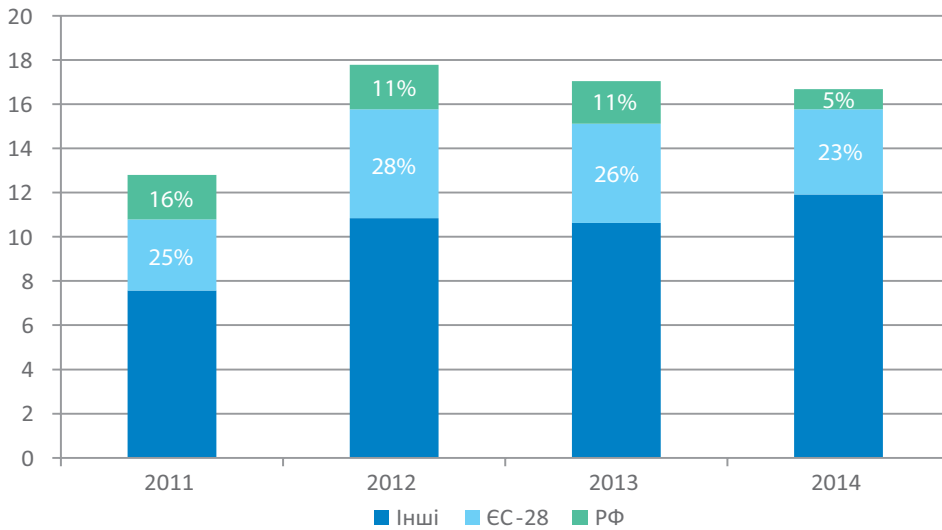
Тривалий час наша держава була на роздоріжжі. Ми не знали, який вибір нам краще зробити: рухатися в бік більш розвинених країн Європейського Союзу чи розвивати відносини з уже існуючими партнерами, країнами СНД. З однієї сторони, ЄС — це ринок із 500 млн. споживачів з високим рівнем доходу, він є логістично зручним, стабільним, а також існує потенційна можливість плідної співпраці в галузі технологій та залучення додаткових інвестицій. З іншого боку, це ще й неабияка конкуренція, високі вимоги до якості та безпечності продуктів харчування та потреба в переорієнтації своїх підприємств, що потребує чималих вкладень. Протягом минулого року ми спостерігали, що саме переконало українців у обранні шляху до європейського майбутнього.

Раніше основним ринком збуту були країни СНД, а саме Російська Федерація, проте з часом надія на довгострокову плідну та стабільну співпрацю згасала під тиском чергових заборон, тож поступово експортери втрачали інтерес до ринку північних сусідів, намагалися диверсифікувати виробництво, проте, на жаль, деякі сектори агровиробництва були орієнтовані виключно на цей ринок. Так, наприклад, 2011 року на територію РФ було експортовано близько 16% від усіх агропродовольчих товарів, які постачала Україна на зовнішні ринки (еквівалент 2 млрд. дол. США). У 2014 році ця частка зменшилася до 5% (0,9 млрд. дол. США) попри загальне зростання експорту на 30,2% порівняно з 2011 роком.

Економічна та політична нестабільність наразі формують основну перешкоду для розвитку відносин України з ЄС. Безумовно, ЄС з року в рік стає все більш вагомим зовнішнім контрагентом у торгівлі продукцією АПК, про що свідчить динаміка торгівлі. Так, якщо протягом 2011 року на територію Союзу українські експортери поставили

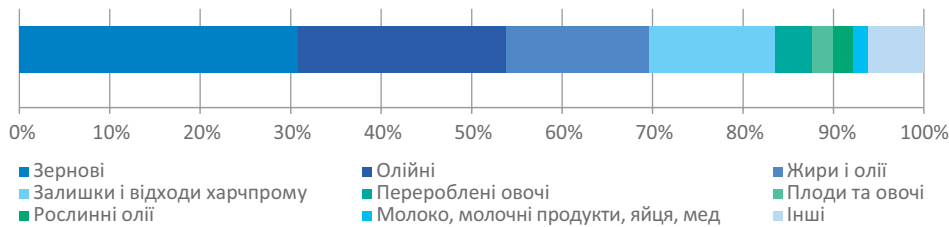
аграрних товарів на суму 3,2 млрд. дол. США, то у 2014 році — на 3,8 млрд. дол. США, тобто експорт за вказаний період зріс на 20%. Попри зменшення обсягів постачання у валюті відносно 2012 та 2013 років позитивний тренд все ж зберігається.

Динаміка експорту продукції АПК, млрд. дол. США

За середніми цінами імпорту в ЄС з третіх країн сукупність «аграрних» квот можна оцінити приблизно в 1 млрд. євро. У 2014 році у вартісному виразі не було використано квот на 0,6 млрд. євро, а станом на час написання цього матеріалу (березень 2015 року) — на 0,8 млрд. євро.

Аналізуючи структуру експорту до ЄС, варто відмітити, що основу її складає саме сировинна продукція, зокрема зернові та зернобобові культури складають близько 31% всього експорту в ЄС, олійні культури — 23%, плоди та овочі — 2%, тощо. Постачання продукції тваринництва досить незначне.

Структура експорту продукції АПК до ЄС у 2014 році, %

У 2014 році асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу» було проведено ряд досліджень, пов'язаних із можливостями експорту вітчизняної продукції на зовнішні ринки, а також надаються безкоштовні консультації бізнесу щодо доступу на ринки ЄС в рамках ініціативи «Сильніші разом».

АВТОНОМНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ З БОКУ ЄС: ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Юлія ОГАРЕНКО

Експерт
з аграрної політики,
Німецько-український
агрополітичний діалог
(APD)

Угода про асоціацію між Україною та ЄС була синхронно ратифікована Європейським Парламентом та Парламентом України 16 вересня 2014 року, двосторонню реалізацію торговельної складової було відкладено з політичних причин до січня 2016¹⁷. Замість цього, ЄС запровадив преференційний торговельний режим у рамках широкого пакету економічної та фінансової допомоги Україні. Відповідний Регламент (ЄС N 374/2014) набув чинності з 23 квітня 2014 року. Торговельні преференції ґрунтуються на домовленості щодо лібералізації доступу на ринок ЄС згідно Угоди про асоціацію, яка мала бути запроваджена у перший рік режиму вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Автономні торговельні преференції передбачають скасування імпорتنних мит на більшість промислових товарів (25-97 товарних груп), а також сільськогосподарської продукції та продуктів харчування (1-24 товарних груп), запровадження нульових тарифних квот (ТК) для 16% сільськогосподарських та продовольчих товарів. Адміністрування тарифних квот здійснюється згідно двох процедур:

- у Додатку II регламенту представлено список з 27 товарних груп та обсяг нульових ТК, що надаються згідно принципу «перший прийшов — першого обслужено»;
- у Додатку III перелічено імпорتنні квоти для 6 товарних груп (включно з яловичиною, свининою, м'ясом птиці, яйцями і альбумінами, молочними продуктами та зерновими), що адмініструються на основі ліцензування імпортерів (економічних операторів країн-членів ЄС).

Варто зазначити, що вищезгадані ТК обмежують лише безмитний імпорт з України. Імпорт товарів понад встановлені ТК відбуватиметься згідно загальних торговельних умов.

Першопочатково нульові ТК було запроваджено з 23 квітня до 31 жовтня¹⁸. Враховуючи, що імплементацію поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) було відтерміновано до 2016 року, ЄС вирішив продовжити дію автономних торговельних преференцій до кінця 2015 року та надав імпорتنні квоти на тому самому рівні, що і в 2014 році.

Як показано на рисунку, декілька нульових ТК було повністю використано у 2014 році, використання інших ще навіть не розпочалося, а деякі заповнюються дуже повільно. Це відбувається через те, що, по-перше, ще не завершено апроксимацію українського законодавства щодо якості та безпечності харчових продуктів із законодавством ЄС. Відповідно, не всі види продукції можуть бути експортовані до ЄС. По-друге, українським виробникам потрібен час, щоб знайти зацікавлених партнерів і завоювати довіру до своїх продуктів.

Слід зазначити, що окремі ТК значно нижчі за експортний потенціал деяких товарних груп, у той час як ТК для інших продуктів набагато вищі, ніж Україна зможе використати у найближчому майбутньому. Наприклад, ТК на баранину і козяче м'ясо становить 20 тис. тонн/рік, у той час як загальний обсяг виробництва в 2014 році в Україні був на рівні 17 тис. тонн/рік¹⁹.

¹⁷ Рішення № 2014/691/ЄС від 29.09.2014

¹⁸ Регламент ЄС N 1150/2014, що змінює ЄС N 374/2014

¹⁹ http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/kvota_na_eksport_baranini_ta_kozlyatini_do_es_na_20_perevischue_ii_virobnitstvo_v_ukraini/?category=29780

До кінця першого періоду (31 грудня 2014 року) автономних торговельних преференцій, наданих ЄС Україні, було повністю використано тарифні квоти (за принципом «перший прийшов — першого обслужено») для експорту натурального меду, винограду і яблучного соку, зернових круп та оброблених помідорів. ТК на солод і пшеничну клейковину, висівки та інші залишки, цукор і шоколад, крохмаль та інулін, цибулю і часник було використано на 28%, 12%, 11%, 7% і 7%, відповідно, в той час як експорт продукції за 15 категоріями навіть не розпочато. Загалом ТК за 27 товарними категоріями в абсолютних величинах було використано приблизно на 25%.

ТК на основі імпорتنих ліцензій були повністю використані лише для кукурудзи, пшениці та м'яса птиці, і лише на 9% — для ячменю. В цілому, 211 українських підприємств отримали дозвіл на експорт своєї продукції в країни ЄС станом на кінець грудня 2014 року²⁰.

Частка торговельних квот ЄС, яку було використано українськими виробниками

Джерело: Податковий та митний союз, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

Згідно з оцінками АПД²¹, скасування імпорتنих тарифів ЄС, передбачених у ВЗВТ, може призвести до зростання агропродовольчого експорту на 18-20% протягом перших десяти років лібералізації торгівлі з ЄС. Очікується, що найбільше зростання експорту буде спостерігатися для зернових, тютюну, м'яса та інших харчових продуктів. Скасування українських експортних мит може вдвічі збільшити експорт олійних протягом десяти років. Крім того, лібералізація торгівлі з ЄС може мати наслідком експорт продукції в обсязі 2,3 млрд. дол. США, яка наразі не експортується Україною. Це особливо актуально для молочної продукції і пташиних яєць, зернових та продукції з них, м'яса та м'ясних продуктів, морської продукції, фіксованих рослинних жирів та олій та спеціалізованої техніки.

Однак запровадження ПВЗВТ з січня 2016 року, тобто двостороннє зниження або скасування імпорتنих мит на більшість товарів з обох сторін, збільшить конкуренцію на внутрішньому ринку України. Вищезгадане дослідження АПД демонструє, що зниження імпорتنих мит України може збільшити імпорт до 7%, в основному за рахунок збільшення поставок напоїв, рослинних олій і жирів, м'яса, мінеральних чи хімічних добрив, тваринних жирів та олій, а також цукру. Таким чином, видається, що переваги, отримані Україною, швидше за все, будуть вищими, ніж для ЄС, принаймні в середньо- і довгостроковій перспективі.

²⁰ Згідно Міністерства аграрної політики та продовольства, <http://minagro.gov.ua/node/15389>

²¹ www.apd-ukraine.de/images/PolPap-01-2013-DCFTA_eng.pdf

²² Ці оцінки охоплюють продукцію сільського та рибного господарства, харчової промисловості, а також добрива і техніку, які використовуються у сільському господарстві та харчовій промисловості.

Підсумовуючи, слід зауважити, що запровадження автономних торговельних преференцій принесло перші багатообіцяючі результати в плані зростання експорту до країн ЄС і також сприяло покращенню стандартів якості та безпечності харчових продуктів, відкривши експортні можливості для України. Відтерміноване впровадження ПВЗВТ надає уряду більше часу для проведення всіх необхідних законодавчих змін. Український бізнес має адаптувати свої виробничі процеси та стандарти до вимог ЄС для посилення своєї конкурентоспроможності на цьому ринку ЄС, а також збереження та розширення своїх позицій на внутрішньому ринку. ■

ПРО УКАБ

Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) — це об'єднання передових агропромислових компаній України. У 2015 році авторитет та важлива роль УКАБ в аграрній галузі країни знайшли своє підтвердження у приєднанні ряду агрокомпаній, а також постачальників сільгоспресурсів, націлених на подальший розвиток вітчизняного агропромислового комплексу.

Діяльність УКАБ сприяє ефективному веденню бізнесу в АПК України і охоплює практично всі його процеси, починаючи від пошуку кадрів і залучення інвестицій та закінчуючи глобальними завданнями підвищення ефективності роботи аграрних компаній і розробкою пропозицій з удосконалення аграрної політики.

Членство в Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» дає компаніям неzapеречні переваги: від необхідного набору інформації та знань до підтримки у вирішенні багатьох прикладних питань.

У 2015 році УКАБ впевнено утримує статус Асоціації №1 в агропромисловому секторі України, об'єднуючи 80 знакових представників галузі.

На додаток до таких напрямків роботи, як пошук кадрів, проведення заходів і досліджень, активна взаємодія із засобами масової інформації, УКАБ значно посилив активність щодо інформування членів асоціації про процес підготовки та затвердження законодавчих і нормативно-правових актів, а також щодо підвищення кваліфікації персоналу агрокомпаній.

З метою систематизації діяльності за окремими напрямками АПК при асоціації були створені комітети УКАБ. Комітет представляє собою групу фахівців УКАБ, а також членів асоціації, яка відповідає за організацію діяльності з моніторингу, аналізу, інформування та лобювання в певній сфері агропромислового виробництва і ресурсного забезпечення.

На сьогоднішній день при УКАБ створені і успішно функціонують наступні комітети:

Комітет з техніки та аграрних технологій

Комітет з техніки та аграрних технологій при УКАБ створено за ініціативи ключових гравців ринку сільськогосподарської техніки в Україні, членів асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» з метою сприяння покращенню бізнес-середовища на ринку сільськогосподарської техніки, обговорення та внесення пропозицій з приводу покращення організації та проведення спеціалізованих виставок, координації процесу обміну корисною інформацією між членами комітету тощо.

На сьогоднішній день в роботі комітету бере участь 12 компаній. Координатор комітету — Висоцький Тарас Миколайович, генеральний директор УКАБ.

Агрохімічний комітет

Агрохімічний комітет при УКАБ створено за ініціативи та підтримки ключових світових виробників засобів захисту рослин, які присутні на ринку України, членів асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» з метою покращення умов доступу на ринок України ЗЗР, поліпшення бізнес-середовища в секторі АПК, обміну досвідом та корисною інформацією між членами комітету тощо.

Український клуб аграрного бізнесу

У роботі комітету бере участь 5 компаній. Координатор комітету — Жемойда Олександр Віталійович, виконавчий директор УКАБ.

Комітет дистриб'юторів ЗЗР та насіння

Створення Комітету дистриб'юторів ЗЗР та насіння при Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» було ініційовано лідерами вітчизняного ринку ЗЗР, членами УКАБ з метою покращення умов роботи при забезпеченні сільгоспвиробників одним із ключових агроресурсів — засобами захисту рослин, дерегуляції цього ринку, а також обміну корисною інформацією та досвідом.

В роботі комітету бере участь 13 компаній. Координатор комітету — Стоцька Людмила Миколаївна, заступник генерального директора з правових питань.

Комітет з аграрної біотехнології

Комітет з аграрної біотехнології УКАБ створено компаніями-членами асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», які є основними розробниками біотехнологічних продуктів для сільського господарства. Основними завданням комітету є участь в адаптації національного законодавства, що регулює використання та реєстрацію продуктів біотехнології, до законодавства Європейського Союзу, як це передбачено Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та інформування споживачів і громадськості про досягнення сучасної аграрної біотехнології.

Наразі в роботі Комітету беруть участь п'ять компаній. Координатор комітету — Сорочинський Борис Володимирович, д.б.н.

ПРО УКАБ СЕРВІС

УКАБ Сервіс — це сервісний партнер асоціації «Український клуб аграрного бізнесу». УКАБ Сервіс включає 4 агенції, що забезпечують повний спектр послуг як для компаній-членів УКАБ, так і для всіх зацікавлених сторін: постачальників ресурсів аграрного виробництва, сільськогосподарських виробників, підприємств харчової промисловості, роздрібною торгівлі продуктами харчування, міжнародних організацій, фінансових та наукових установ. До складу УКАБ Сервіс входять наступні структурні підрозділи:

AgriEvent

Івент-агенція, націлена на комплексне обслуговування і професійну організацію заходів бізнес-, приватного та корпоративного характеру (конференцій, семінарів, круглих столів, бізнес-турів, B2B-зустрічей і т.п.). Серед послуг AgriEvent — пошук, підбір та оренда залів, технічне забезпечення, транспортне обслуговування, організація якісного харчування та ін. З 2010 року агенцією організовано та проведено понад 110 національних та міжнародних конференцій і форумів за участю більше 10 тисяч гостей з 30-ти країн світу, у співпраці з провідними українськими та транснаціональними компаніями, посольствами, міністерствами та науковими установами.

AgriSchool (АгроШкола УКАБ)

Проект, присвячений вирішенню проблеми нестачі сучасних знань і кадрів в аграрному виробництві, метою якого є підвищення кваліфікації фахівців агропромислового сектору за основними напрямками ведення аграрного бізнесу та отримання унікальних теоретичних знань і практичних навичок з мінімальним відривом фахівців від виробничих процесів. З 2012 року в роботі АгроШколи діють такі напрямки: «Рослинництво», «Плодівництво», «Управління молочним бізнесом». Було організовано понад 25 навчальних семінарів, участь у яких взяли більше 300 слухачів. Також проведено низку корпоративних навчальних семінарів для провідних аграрних компаній України.

AgriSurvey

Агенція надає мультиклієнтські та індивідуальні маркетингові і бізнес-консалтингові послуги для компаній агропродовольчого сектору, здійснює якісні та кількісні маркетингові дослідження, економічний аналіз, бізнес-планування, розробляє стратегії виходу нової та існуючої продукції як на вітчизняний, так і зовнішні ринки. Серед переваг агенції — команда висококваліфікованих професіоналів у сфері агробізнесу та регулярно оновлювана база даних з більш ніж 10000 контактів в агросекторі. З 2010 року агенція здійснила понад 100 досліджень аграрних ринків, провела близько 18000 індивідуальних телефонних та особистих інтерв'ю з топ-менеджментом сільськогосподарських підприємств.

УКАБ Сервіс

AgriTravel

Організація індивідуальних і групових поїздок в Україну та за кордон. Агенція спеціалізується на організації аграрних бізнес-турів, таких як: відвідування фермерських господарств, поїздок на аграрні виставки та міжнародні конференції. Налагоджена співпраця з національними та міжнародними компаніями при розробці турів для найрізноманітніших груп відвідувачів, а також особисті контакти з агрохолдингами та фермерськими господарствами, виробничими та переробними підприємствами, провідними консультантами та експертами агробізнесу, державними установами, аграрними університетами, а також з організаторами міжнародних аграрних виставок.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

+38 (044) 236 20 97

+38 (044) 236 20 79

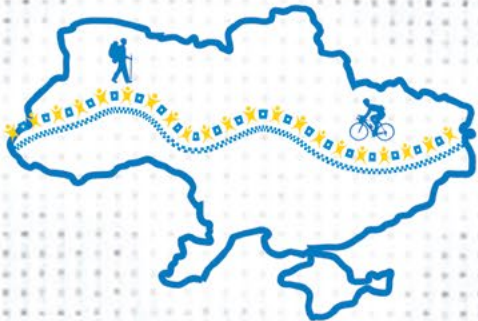
info@ucab.ua

www.ucab.ua

Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ)
представляє Всеукраїнський соціальний проект

Вишиваний шлях Ornament Way

Основна мета проекту – створення унікального туристичного маршруту, що пройде через всю країну з Ужгороду до Харкова, об'єднає східні та західні регіони держави, стане символом соборності і створить позитивний імідж України для всього світу. Туристичний маршрут пройде через сільську місцевість, що сприятиме розвитку села та популяризації органічного господарства.

«Вишиваний Шлях» покликаний стерти кордони всередині країни, знищити бар'єри та стереотипи, розкрити незвідану красу України з її значущими історичними та архітектурними пам'ятками, мальовничими краєвидами, а також надзвичайно гостинним народом. «Вишиваний Шлях» можна буде проїхати на велосипеді, пройти пішки, а певні частини маршруту подолати навіть верхи на коні.

Подорожуючи, **українці сходу і заходу** матимуть можливість відкрити для себе звичаї інших регіонів України, збагатити власну культуру. Команда УКАБ вірить, що вшанування українських традицій сприятиме відновленню національного духу та самобутності. Тому «Вишиваний Шлях» має стати своєрідним символом об'єднання нашої держави.

Детальніше про проект на сторінці у Facebook
ПРИЄДНУЙТЕСЯ!

New Holland разом з

MILANO 2015

НОВИЙ T8.410

НЕПЕРЕВЕРШЕНІ ЗНАЧЕННЯ
КРУТНОГО МОМЕНТУ

1800 Нм*

НАЙБІЛЬША У СВОЄМУ
КЛАСІ КОЛІСНА БАЗА

3450 мм

МАКСИМАЛЬНІ ЗНАЧЕННЯ
ПОТУЖНОСТІ
У СВОЄМУ КЛАСІ **410 к.с.***

*з використанням ЕРМ

NEW HOLLAND

AGRICULTURE